

การใช้เงินตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม

บทที่ ๕ ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วว่า ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๘ มีหลักกฎหมายอยู่ข้อหนึ่งว่า "ถ้าลายมือชื่อในตั๋วเงินเป็นลายมือชื่อปลอม หรือลงโดยปราศจากอำนาจแล้ว ผู้ใดจะอ้างอิงอาศัยแสวงสิทธิจากลายมือชื่อปลอมหรือลายมือที่ลงปราศจากอำนาจนั้น เพื่อทำให้ตั๋วเงินหลุดพ้นไม่ไ้" ซึ่งโดยปกติการใช้เงินตามตั๋วเงินเมื่อถึงกำหนดชำระแล้ว ผู้ใช้เงินย่อมหลุดพ้นจากความรับผิดชอบตั๋วเงินฉบับนั้นแล้ว แต่เมื่อพิจารณาจากหลักกฎหมายข้างต้นจะไ้ความว่าบุคคลที่ไ้ใช้เงินไปตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม บุคคลนั้นยังหาหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความในคอนต้นของบทบัญญัติ ตามมาตรา ๑๐๐๘ มีข้อความตอนหนึ่งว่า "ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติทั้งหลายในประมวลกฎหมายนี้" ซึ่งหมายความว่าถ้าในกรณีใดที่เกี่ยวกับตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม มีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นก็ค้อง เป็นไปตามนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นอย่างไร โดยเฉพาะแล้ว จึงจะบังคับไปตามข้อความที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๐๘ นี้

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว เห็นว่าบทกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม เป็นอย่างอื่น นอกไปจากข้อความตามที่มาตรา ๑๐๐๘ บัญญัติไว้ มีมาตรา ๕๔๕ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองบุคคล (ยกเว้นธนาคาร) ที่ไ้ใช้เงินไปตามตั๋วเงินที่มีรายการสลักหลังปลอม กับมาตรา ๑๐๐๕ ซึ่งเป็นบทคุ้มครองธนาคารผู้จ่ายเงินตามตั๋วเงินที่มีรายการสลักหลังปลอม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่า ข้อความตาม ป.พ.พ. มาตรา ๕๔๕ และ ๑๐๐๕ เป็นข้อยกเว้นของหลักกฎหมายตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๘ ที่ว่า "ถ้าลายมือชื่อในตั๋วเงินเป็นลายมือชื่อปลอม หรือลงโดยปราศจากอำนาจแล้ว ผู้ใดจะอ้างอิงอาศัยแสวงสิทธิจากลายมือชื่อปลอมหรือลายมือชื่อที่ลงปราศจากอำนาจนั้น เพื่อทำให้ตั๋วเงินหลุดพ้นไม่ไ้" นั้นเอง

หัวข้อเรื่องการใช้เงินตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอมในบทนี้ ผู้เขียนจะ
ขอแบ่งหัวข้อในการวิเคราะห์การใช้เงินดังกล่าวออกเป็น ๒ หัวข้อ ดังนี้

๕.๑ การใช้เงินของคู่สัญญาตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม

๕.๒ การใช้เงินของธนาคารตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม

๕.๑ การใช้เงินของคู่สัญญาตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม

หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้เงินของคู่สัญญาตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อ
ปลอมนี้ มีบัญญัติไว้ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๕๔๕ ว่า

"ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติตามมาตรา ๑๐๐๕ บุคคลผู้ใช้เงินในเวลา
ถึงกำหนด ย่อมเป็นอันหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ เว้นแต่ตนจะได้ทำการฉ้อฉล หรือมีความ
ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง อนึ่งบุคคลซึ่งกล่าวนี้จำต้องพิสูจน์ให้เห็นจริงว่า ได้มีการ
สลักหลังติดต่อกันเรียบร้อยไม่ขาดสาย แต่ไม่จำต้องพิสูจน์ลายมือชื่อของเหล่าผู้สลักหลัง"

ตามบทบัญญัติของมาตรา ๕๔๕ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นข้อสังเกตเบื้องต้นว่า
ข้อความตามบทบัญญัติมาตรา ๕๔๕ นี้ ใช้เฉพาะตั๋วเงินประเภทที่เป็นตั๋วแลกเงิน และตั๋ว
สัญญาใช้เงินเท่านั้น ไม่ได้ใช้กับเช็ค ทั้งนี้เพราะ ป.พ.พ. มาตรา ๕๔๕ มิได้ให้นำบท
บัญญัติตามมาตรา ๕๔๕ มาใช้บังคับกับเช็คด้วย นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตประการหนึ่ง
ว่า บทบัญญัติตามมาตรา ๕๔๕ ไม่ใช้กับกรณีที่ธนาคาร เป็นผู้ใช้เงินตามตั๋วเงิน เพราะ
ข้อความตอนต้นของมาตรา ๕๔๕ กล่าวไว้ว่า "ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติในมาตรา
๑๐๐๕" ซึ่งหมายความว่าถ้าเป็นกรณีที่ธนาคาร เป็นผู้ใช้เงินตามตั๋วเงินที่มีการสลักหลัง
ปลอม ธนาคารจะหลุดพ้นจากความรับผิด เพราะการใช้เงินดังกล่าวหรือไม่ ต้อง
พิจารณาจาก ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๕ หาใช่พิจารณาจากมาตรา ๕๔๕ ไม่

การใช้เงินของคู่สัญญาตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อปลอม ตาม ป.พ.พ. มาตรา
๕๔๕ นี้ จะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ผู้ใช้เงินตามตั๋วเงินดังกล่าวจึง

จะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ

๕.๑.๑ ต้องใช้เงินเมื่อตัวเงินถึงกำหนด

๕.๑.๒ ต้องเป็นการใช้เงินโดยสุจริต ปราศจากการฉ้อฉลหรือ

ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง

๕.๑.๓ ผู้ใช้เงินต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า ตัวเงินฉบับนั้นได้มีการสลักหลัง
ติดต่อกันไม่ขาดสาย โดยไม่จำต้องพิสูจน์ลายมือชื่อของเหล่าผู้สลักหลัง ว่าลายมือชื่อนั้น
เป็นลายมือชื่อที่แท้จริงหรือไม่

ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของหลักเกณฑ์หรือองค์ประกอบของการใช้เงิน
ดังกล่าวข้างต้นต่อไป ผู้เขียนขอทำความเข้าใจถึงบุคคลที่ใช้เงินตามมาตรา ๕๔๕ นี้
เสียก่อนว่า บุคคลผู้ใช้เงินตามมาตรา ๕๔๕ นี้ มีใจจำกัดไว้เฉพาะผู้จ่ายหรือผู้รับรอง
เท่านั้น เพราะมาตรา ๕๐๐ และ ๕๖๓ วรรค ๑ ว่า บุคคลทุกคนที่ลงลายมือชื่อในตัว
เงินยอมต้องรับผิดชอบผู้ทรง ผู้ทรงจะเรียกใช้ผู้ใดชำระหนี้ก่อนก็ได้ เมื่อผู้ใดชำระ
หนี้ และเขาถือเอาตัวแลกเงิน ผู้นั้นยอมหลุดพ้นจากความรับผิดชอบที่ตนมีต่อผู้ทรง รวมทั้ง
ลูกหนี้คนอื่นที่อาจได้เบียดเอาแก่ลูกหนี้ ผู้ที่ใดเขาใช้เงินด้วย ซึ่งได้แก่ผู้สลักหลัง, ผู้รับ
อาวัล หรือคู่สัญญาคนอื่น ๆ ที่ต้องรับผิดชอบต่อตัวเงิน

๕.๑.๑ ต้องใช้เงินเมื่อตัวเงินถึงกำหนด

การใช้เงินที่จะทำให้ผู้ใช้เงินหลุดพ้นจากความรับผิดชอบต่อตัวเงินก็คือ เมื่อ
ผู้ใช้เงินได้ใช้เงินในเวลาตัวเงินถึงกำหนดเท่านั้น ผู้ใช้เงินจะบังคับให้ผู้ทรงตัวแลก
เงินหรือคู่สัญญาใช้เงินรับใช้เงินก่อนตัวเงินดังกล่าวถึงกำหนดชำระมิได้ ต้องห้าม
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๔๖ วรรค ๑ ทั้งนี้เพราะเงื่อนไข
เวลาตามที่ตัวแลกเงินหรือคู่สัญญาใช้เงินกำหนดไว้ นั้น ก็เพื่อประโยชน์แก่คู่สัญญาทั้งสอง
ฝ่าย เช่น ผู้ทรงตั้งสัญญาใช้เงินที่กำหนดดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปีในตัว และกำหนด
เวลาใช้เงิน ๓ ปี เช่นนั้นผู้ทรงยอมหวังผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากดอกเบี้ยตามตัวสัญญา

ใช้เงินนั้น ถ้าผู้ออกตัวขอใช้เงินก่อนตัวเงินดังกล่าวถึงกำหนด ผู้ทรงยอมจะสูญเสียประโยชน์
ที่ตนจะได้รับโดยชอบด้วยกฎหมายไป ผู้ทรงจึงมีสิทธิปฏิเสธไม่รับเงินก่อนตัวเงินถึงกำหนด
ได้ และหากผู้สัญญาคนใดใช้เงินไปก่อนตัวเงินถึงกำหนด ทานวายยอมทำเช่นนั้นด้วยเสีย
เคราะห์ของตนเอง (มาตรา ๕๔๒ วรรค ๒) เช่นผู้ใช้เงินไปใช้ให้กับผู้ครอบครองตัว
เงินที่ไม่ใช่ผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมาย ๑

๕.๑.๒ ต้องเป็นการใช้เงินโดยสุจริต ปราศจากการฉ้อฉลหรือความ
ประมาทเลินเล่อ

หลักเกณฑ์ข้อนี้หมายความว่า การใช้เงินที่จะทำให้ผู้ใช้เงิน
หลุดพ้นจากความรับผิดชอบตัวเงินนั้น ผู้ใช้เงินต้องให้เงินให้แก่ผู้ทรงโดยสุจริต กล่าวคือ
มิได้รู้เท่าถึงการไม่มีสิทธิหรือความบกพร่องแห่งสิทธิของผู้รับเงิน หรือผู้ทรง (เทียบตาม
นัยแห่งคำพิพากษาฎีกาที่ ๕๕๐/๒๕๕๐) ที่ว่า คำว่า "โดยสุจริต" ตามประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ หมายความว่า "มิได้รู้เท่าถึงการที่ไม่มีสิทธิหรือความบกพร่อง
แห่งสิทธิ"*) ถ้าผู้ใช้เงินรู้อยู่แล้วว่าผู้หน้าตัวเงินมาขึ้นเงินนั้น เป็นคนที่ฉกเอาตัวเงินจาก
บุคคลอื่นมา แต่ก็ยังจ่ายเงินตามตัวเงินไป โดยตกลงว่าจ่ายให้คนรายนั้นเพียงบางส่วน
อย่างนี้ถือว่า ผู้ใช้เงินมิได้ให้เงินให้แก่ผู้รับเงินโดยสุจริตเสียแล้ว แต่เป็นการใช้เงิน
โดยผู้ใช้ทำด้วยการฉ้อฉล คือใช้อุบายหลอกลวงเพื่อให้ตนหลุดพ้นจากความรับผิดชอบตัว
อย่างนี้ผู้ใช้เงินก็ยังหาหลุดพ้นจากความรับผิดชอบเพราะการใช้เงินดังกล่าวไม่

นอกจากนี้แม้ผู้ใช้เงินจะใช้เงินให้แก่ผู้รับเงินไปโดยมิได้รู้เท่าถึงการไม่มีสิทธิ
หรือความบกพร่องแห่งสิทธิของผู้รับเงินก็ตาม แต่หาความไม่รู้เท่าถึงการไม่มีสิทธิดังกล่าว
เกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง กล่าวคือผู้ใช้เงินได้จ่ายเงินไปโดยไม่

๑ อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, หน้า ๑๕๗.

ระมัดระวังเสียเลยทั้ง ๆ ที่อาจจะระวังได้เช่นนี้ แม้ผู้ใช้เงินจะจ่ายเงินไปโดยสุจริต ก็ยังหาหลบหนีจากความรับผิดชอบเพราะการจ่ายเงินตามค่านั้นไม่ เช่นผู้ทรงหรือเจ้าของอันแท้จริง โกงแจ้งใหญ่ใช้เงินไถหว่ามแล้วตัวเงินของเขาหายไป หรือผู้ทรงได้ประกาศทางหนังสือพิมพ์ว่าตัวเงินเขาหายไป หรือถกคนร้ายลักเอาไป ผู้ใช้เงินไถหว่ามแล้วก็ยังใช้เงินตามตัวให้แก่ผู้อื่น ซึ่งนำตัวเงินมาขึ้นเช่นนี้ ผู้ใช้เงินก็ยังหาหลบหนีจากความรับผิดชอบมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ตามตัวเงินแก่ผู้ทรงอีกเป็นครั้งที่สอง

๕.๑.๓ ผู้ใช้เงินต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า ตัวเงินฉบับนั้นได้มีการสลักหลังติดต่อกันไม่ขาดสาย โดยไม่จำกัดพิสูจน์ลายมือชื่อของเหล่าผู้สลักหลังว่าเป็นลายมือชื่อที่แท้จริงหรือไม่

หลักเกณฑ์ข้อนี้หมายความว่า ถ้ากรณีเป็นตัวรับซื้อหรือผู้รับเงิน และได้มีการสลักหลังติดต่อกันมาหลาย ๆ คนก็เป็นหน้าที่ของผู้ใช้เงินที่จะต้องตรวจสอบก่อนว่า ตัวแลกเงินหรือตัวสัญญาใช้เงินที่ตนจะเข้าใช้เงินให้แก่ผู้รับเงินหรือผู้ทรงนั้น ได้มีการสลักหลังติดต่อกันมาเรียบร้อยไม่ขาดสายหรือไม่ ถ้าพิสูจน์ได้ว่าตัวเงินที่ตนได้รับมา มีการสลักหลังเรียบร้อยไม่ขาดสาย แม้ความจริงลายมือชื่อของเหล่าผู้สลักหลังจะเป็นลายมือชื่อปลอมก็ตาม ผู้ใช้เงินที่ใช้ไปโดยสุจริต ปราศจากการฉ้อฉลและปราศจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงแล้ว บุคคลผู้ใช้เงินย่อมหลบหนีจากความรับผิดชอบตามตัวเงินนั้น

ตัวอย่าง

ค่านำตัวแลกเงินมาขึ้นให้ชาว ที่รับรองตัวแลกเงินนั้นแล้วให้ใช้เงินให้ชาว ตรวจรายการสลักหลังเริ่มแต่เอกผู้รับเงินสลักหลังให้โท โทสลักหลังให้ตรี และตรีสลักหลังให้คำ ชาวไม่ฉ้อฉลหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ได้จ่ายเงินตามตัวแลกเงินให้คำรับไป ดังนั้นแม้ต่อมาจะปรากฏว่าลายมือชื่อโทที่สลักหลังเป็นลายมือชื่อปลอม ชาวไม่ต้องรับผิดชอบอีก เพราะชาวหลบหนีจากความรับผิดชอบมาตรา ๔๔๕ แล้ว

ความจริงแล้วหน้าที่การพิสูจน์การ เป็นผู้ทรงโดยชอบด้วยกฎหมายโดยการ สลักหลังไม่ขาดสายตามมาตรา ๕๐๕ นี้ เป็นหน้าที่ของผู้นั้นอยู่แล้ว แต่ที่มาตรา ๕๔๕ บัญญัติให้ผู้ใช้เงินต้องพิสูจน์ว่าตัวฉบับนั้นได้มีการ สลักหลังติดต่อกันไม่ขาดสายก็เพื่อให้ ผู้ใช้เงินใช้ความระมัดระวังในการใช้เงินตามตัวแลกเปลี่ยนให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครอง ที่มีสิทธิตามตัวเงินนั้นโดยแท้จริง เป็นการป้องกันการชำระหนี้ผิดตัวไปด้วย นอกจากนี้ การพิสูจน์ถึงการ สลักหลังติดต่อกันเรียบร้อยโดยไม่ขาดสายนี้ จากที่เฉพาะให้ปรากฏ รายการ สลักหลังไม่ขาดสายเท่านั้น ผู้ใช้เงินไม่จำต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าลายมือชื่อของ เหล่าผู้สลักหลังที่ปรากฏการ สลักหลังไม่ขาดสายนั้น จะเป็นลายมือชื่อที่แท้จริงหรือไม่ ที่กฎหมายไม่บังคับให้ผู้ใช้เงินต้องพิสูจน์ถึง เช่นนี้ก็เพราะไม่ให้กระทบกระเทือนต่อการ โฉนดเปลี่ยนมือในตัวเงินนั่นเอง

๕.๒ การใช้เงินของธนาคารตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอม

ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของการใช้เงินของธนาคารตามตัวเงินที่มี ลายมือชื่อปลอม ผู้เขียนขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ตามกฎหมายระหว่าง ธนาคารกับลูกค้าผู้ใช้เช็ค เสียก่อนว่าธนาคารกับลูกค้าต่างมีสิทธิและหน้าที่ต่อกันอย่างไร เพื่อจะได้เข้าใจถึงหลักการ ใช้เงินของธนาคารว่าธนาคารจะตองปฏิบัติการใช้เงินอย่างไร จึงจะหลุดพ้นจากความรับผิดชอบตามตัวเงิน กับการใช้เงินอย่างไรธนาคารถึงไม่หลุดพ้น จากความรับผิดชอบตามตัวเงินนั้น

๕.๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้า

ธนาคาร คือนิติบุคคลซึ่งได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ ตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ดังกล่าว ได้ให้ความหมายของการประกอบ ธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ไว้ว่า หมายถึง "การประกอบธุรกิจประเภทรับฝากเงิน

ที่ต้องจ่ายเงินเมื่อทวงถาม หรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้ และใช้ประโยชน์
เงินนั้นในทางหนึ่งหรือหลายทาง เช่น (ก) ให้สินเชื่อ (ข) ซื้อขายตัวแลกเปลี่ยนหรือ
ตราสารเปลี่ยนมืออื่นใด (ค) ซื้อขายเงินปรีวรรตต่างประเทศ"

ตามความหมายของคำนิยาม การประกอบธุรกิจการธนาคารพาณิชย์ดังกล่าว
จะเห็นได้ว่า ธุรกิจของธนาคารคือ การรับฝากเงินจากบุคคลทั่วไป กับการใช้ประ-
โยชน์ในเงินนั้นเมื่อบุคคลใดจะเข้าเป็นลูกค้าก็ต้องสัญญากับธนาคาร โดยการเปิด
บัญชีเงินฝากกับธนาคารนั่นเอง ฉะนั้นในเบื้องต้นนี้จะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ทาง
กฎหมายระหว่างธนาคารกับลูกค้าเป็นไปตามกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์

ตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๐/๒๕๑๐

"ผู้ฝากเงิน (ประเภทเงินฝากประจำ) ไว้กับธนาคารมีนิติสัมพันธ์กัน
ตามกฎหมาย ลักษณะฝากทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๗๓
ผู้ฝากเงินจะถอนเงินคืนก่อนถึงเวลาที่ไต่ตกลงกันไว้ไม่ได้ และธนาคารผู้รับฝากเงิน
จะส่งคืนก่อนเวลานั้นก็ไม่ได้คู่กัน แต่ผู้ฝากเงินตาย ธนาคารมีหน้าที่ต้องคืนเงินให้
แก่ทายาท ตามมาตรา ๒๖๕ วรรค ๒

ธนาคารมีหน้าที่จำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดา
จะต้องใช้ และสมควรจะต้องใช้ในกิจการอาชีพของธนาคาร ตามประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๕๕

ผู้จัดการมรดกของผู้ฝากเงินตามคำพิพากษาของศาลขอถอนเงินของผู้ฝาก
คืนจากธนาคาร ธนาคารขอคืนเงินนั้นใน ๑ เดือน เพื่อให้คดีข้อตั้งผู้จัดการมรดก
ขาดอายุอุทธรณ์ โดยธนาคารมีเงินพร้อมที่จะคืนให้ ถือได้ว่าธนาคารได้ปฏิบัติตาม
ประมวลกฎหมาย

เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘๘.

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๕๕ เป็นการไร้ความระมัดระวังตามที่สมควรแก่กรณีโดย
สุจริต ไม่ไค้ไค้แย้งสิทธิของผู้จัดการมรดก จึงไม่เป็นการผิดสัญญา หรือเป็นการทำละเมิด
แก่ผู้จัดการมรดก"

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าที่ผู้เขียนจงใจกล่าวถึง ใน
หัวข้อนี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าที่ใช้เช็คในการถอนเงินออกจากบัญชี
หรือที่เรียกอีกอย่างว่าลูกค้าประเภทบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ซึ่งนอกจากจะมีความ
ผูกพันกันตามกฎหมายลักษณะสัญญาฝากทรัพย์ดังกล่าว บัญชีว่ามีว่า ธนาคารกับลูกค้าดัง
กล่าวจะมีความผูกพันกันนอกเหนือไปจากสัญญาฝากทรัพย์อีกหรือไม่ โดยผู้เขียนขอแบ่ง
หัวข้อความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ดังนี้

- (๑) ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้จ่ายเงินตามตั๋วเงินกับลูกค้า
- (๒) ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามตั๋วเงินกับลูกค้า

(๑) ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้จ่ายเงินตามตั๋วกับลูกค้า

ธนาคารผู้จ่าย หมายความว่าธนาคารซึ่งจะต้องจ่ายเงินตามคำสั่งใน
เช็คที่ออกและจ่ายให้กับผู้ทรง แล้วหักบัญชีของผู้สั่งจ่ายซึ่งเป็นลูกค้าธนาคาร

บทบัญญัติตาม ป.พ.พ. มาตรา ๕๕๑ บัญญัติว่า "ธนาคารจำต้องใช้
เงินตามเช็คซึ่งผู้เคยค้า (ลูกค้า) กับธนาคารได้ออกเบิกเงินแทน" ความจริงธนาคาร
มิได้เป็นคู่สัญญาในตั๋วเงินฉบับนั้น เว้นแต่จะเฝ้าถือชื่อเป็นผู้รับรอง แต่ที่ธนาคารจำต้องจ่าย
เงินไปตามตั๋วเงินซึ่งตนมิได้รับรอง เป็นเรื่องที่ธนาคารทำหน้าที่เป็นผู้รับฝากเงินตามสัญญา
ฝากทรัพย์

ตามที่กล่าวแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้า เป็นไปตามกฎหมาย
ลักษณะฝากทรัพย์ ความสัมพันธ์ตามกฎหมายลักษณะดังกล่าวนี้เป็นเพียงความสัมพันธ์ชั้นพ
ฐานเท่านั้น ทั้งนี้เพราะสัญญาการ เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันไปเกี่ยวข้องกับเช็ค

กล่าวคือ ลูกค้ายืมบัญชีเงินฝากนี้จะถอนเงินจากบัญชีได้ก็แค่โดยเช็คเท่านั้น ธนาคารที่ออกเช็คให้กับลูกค้าใช้ถอนเงินเห็นว่าสิทธิและหน้าที่ของผู้รับฝาก (ธนาคาร) กับผู้ฝาก (ลูกค้า) ตามกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์อย่างเดียวกัน ยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองหรือนำมาใช้กับสัญญาฝากทรัพย์ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับตัวเงินได้เต็มที่ ในการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ธนาคารจึงวางข้อตกลงให้ลูกค้าทราบ และรับรองว่าจะปฏิบัติตาม เช่น การฝากเงิน การออกเช็คเบิกถอนเงิน ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อความเรียบร้อยอันจะเป็นทางป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่ลูกค้าเจ้าของบัญชี และธนาคาร ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการใช้เช็ค

ในทางปฏิบัติข้อตกลงดังกล่าวธนาคารจะพิมพ์ไว้ก่อนหลังคำขอเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ซึ่งถือว่าเป็นคำเสนอขอเปิดบัญชี เมื่อธนาคารตกลงรับให้ลูกค้าคนนั้นเปิดบัญชีได้ ก็เท่ากับว่าข้อตกลงที่ลูกค้ารับว่าจะปฏิบัติตามข้อตกลงเกี่ยวกับการใช้บัญชีเงินฝากกระแสรายวัน เป็นสัญญา ระหว่างธนาคารกับลูกค้าทันที การที่ลูกค้าหรือผู้สั่งจ่ายออกเช็คสั่งธนาคารจ่ายเงินให้แก่ผู้รับไปนั้นก็ เป็นเรื่องความตกลงกันภายในระหว่างลูกค้าหรือผู้สั่งจ่ายกับธนาคาร เท่านั้น ไม่ใช่เป็นกรณีลูกค้าหรือผู้สั่งจ่ายแสดงความผูกพันกันในฐานะตัวการ ตัวแทน แด่อย่างไร (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๐๑/๒๔๘๖ ระหว่างบริษัท เสนอรวิศ จำกัด โจทก์ บริษัท เที่ยงเองหลี จำกัด กับพวก จำเลย) ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับลูกค้าบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน จึงเป็นไปตามความผูกพันในลักษณะสัญญาฝากทรัพย์ กับความผูกพันกันตามข้อตกลง ข้อบังคับ หรือระเบียบปฏิบัติซึ่งธนาคารกับลูกค้าตกลงกันไว้ในขณะที่ลูกค้าเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารอีกด้วย

ข้อตั้ง เหตุสำหรับเรื่องความสัมพันธ์ทางกฎหมายระหว่างธนาคารผู้จ่ายเงินตามตัวเงินกับลูกค้าหรือผู้สั่งจ่ายก็คือ ตามหลักกฎหมายอังกฤษและอเมริกาถือว่า สัญญา ระหว่างลูกค้ากับธนาคารผู้จ่ายมีพื้นฐานมาจากสัญญา ไม่ใช่สัญญาฝากทรัพย์ เพราะธนาคารไม่มีหน้าที่ที่จะต้องเอาเงินที่ลูกค้าฝากแยกเก็บไว้ต่างหากจากลูกค้ารายอื่น ๆ

แต่สัญญาเงินข้างต้นมิใช่สัญญากรรมค้ำ Atkin L.J โต้กล่าวถึงสัญญาระหว่างลูก
กับธนาคารไว้ในคดีระหว่าง Joachimson v. Swiss Bank Corporation

"ข้าฯ เห็นว่ามีเพียงสัญญาเดียวระหว่างธนาคารกับลูกค้า ข้อความในสัญญา
เกี่ยวข้องกับสัญญาทั้งสองฝ่าย ซึ่งจะต้องระมัดระวัง ข้อความนั้นเมื่อพิจารณาแล้ว
เหมือนว่าจะครอบคลุมข้อความเหล่านี้ ธนาคารรับรองที่จะรับเงิน และรับตัวเงินสำ
มัญชี่ของลูกค้า เงินที่ธนาคารไ้รับมิใช่ในฐานะทรัพย์สินเพื่อลูกค้า แต่เป็นเงินที่ธนาคารซ
บมและรับรองว่าจะใช้คืนให้ สัญญาจะใช้คืน จะใช้คืนที่สำนักงานของธนาคารที่ลูกค้ามี
บัญชีอยู่ และในระหว่างชั่วโมงการทำงานของธนาคาร นอกจากนี้ยังรวมถึงสัญญาที่จะใช้
เงินคืนตามจำนวนที่ลูกค้าสั่งให้ธนาคารจ่ายเป็นหนังสือ และคำสั่งเป็นหนังสือนั้นอาจหลง
เหลืออยู่ตามปกติระการการคาของธนาคาร สองหรือสามวัน นี่เป็นสัญญาซึ่งธนาคารจะไม่
ดำเนินธุรกิจกับลูกค้าไม่ได้ เว้นแต่จะไ้รับแจ้งก่อนตามสมควร ขณะเดียวกันลูกค้าจะ
ต้องทำหน้าที่ควความระมัดระวังตามสมควร ในการเขียนคำสั่งมิให้เกิดความเข้าใจ
ผิดหรือให้ความสะดวกในการปลอม ข้าฯ เห็นว่าเป็นเรื่องจำเป็นของสัญญาที่ธนาคาร
ไม่ต้องรับผิดชอบที่จะต้องจ่ายเงินลูกค้าเต็มจำนวนที่เหลือในบัญชี จนกว่าลูกค้าจะขอให้
ธนาคารซึ่งเป็นลูกค้าเปิดบัญชีปกติเช่นนั้น ข้าฯ คิดว่าเป็นหลักที่เกิดขึ้นโดยชัดแจ้งว่า
ธนาคารจะไม่จ่ายเงินให้ลูกค้าที่มีบัญชีอยู่ เว้นแต่ลูกค้าต้องการเช่นนั้น"

แม้ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับลูกค้าตามหลักกฎหมาย
ไทยและกฎหมายอังกฤษ กฎหมายอเมริกาจะมีพื้นฐานมาจากหลักกฎหมายที่แตกต่างกันก็
ตาม แต่ในที่สุดหลักกฎหมายของทั้งสามประเทศก็เดินมาสู่นแนวเดียวกันที่ว่า เมื่อลูกค้า
ออกเช็คมีคำสั่งให้ธนาคารจ่ายเงิน ธนาคารต้องจ่ายเงินไปตามคำสั่งดังกล่าวให้กับผู้
ทรง แล้วหักบัญชีของผู้สั่งจ่ายที่เป็นลูกค้า

James Meloughlin, Introduction to Negotiable

Instruments, p. 150.

(๒) ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับผู้เรียกเก็บเงินตามตั๋วเงินกับลูกค้า

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๐ บัญญัติให้ธนาคารใดที่ได้รับเงินไว้ เพื่อยุ้เคยค่าของคนโคยสุจริต และปราศจากความประมาทเลินเล่อ อันเป็นเหตุให้เขาใช้ให้คาคมเช็คเช็คคร่อมทั่วไปก็คี่ ชี้คคร่อมเฉพาะให้แกคนก็คี่ หากปรากฏว่าคาคมเช็คนั้นไม่มีสิทธิหรือมีสิทธิเพียงอย่างบกพร่องในเช็คนั้นไซ้ ทานว่าเพียงแต่เหตุที่โครับเงินไว้หาทำให้ธนาคารนั้นต้องรับผิดชอบคาคมเช็คนั้นไซ้ แต่จริงแห่งเช็คนั้นแต่อย่างหนึ่งอย่างโคไม่

ขอความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๐ นี้เห็นว่า นอกจากธนาคารจะประกอบธุรกิจรับฝากเงินจากบุคคลทั่วไป ซึ่งเข้ามาเป็นลูกค้าของธนาคารแล้ว ธนาคารยังทำการเรียกเก็บเงินตามเช็คให้ลูกค้าโคอีกคย หรือเรียกโคอย่างหนึ่งก็โคว่า นอกจากลูกค้าจะนำเงินมาฝากเข้าบัญชีของคนที่มอยู่ที่ธนาคารแล้ว ลูกค้ายังมีสิทธิที่จะนำเช็คซึ่งสั่งจ่ายให้แกคนนำเข้าบัญชีเงินฝากของคนที่มอยู่ในธนาคารโคอีกคยและในกรณีเช่นนี้ ธนาคารก็จจะเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่ายแทนลูกค้าของคนที่มอยู่ เมื่อเรียกเก็บเงินโคก็จจะนำเข้าบัญชีเงินฝากของลูกค้าโคไป ธนาคารที่ทาหน้าทีรับเช็คจากลูกค้าซึ่งเป็นผู้ทรงเช็คและนำไปเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่ายแทนลูกค้า เรียกว่าธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank)

ปัญหาที่ ๑ ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้เรียกเก็บกับลูกค้าเป็นไปตาม
กฎหมายลักษณะใด

ปัญหานี้เห็นกันว่า ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้เรียกเก็บกับลูกค้าต้องบังคับตามกฎหมายลักษณะตัวการตัวแทน โดยถือว่าธนาคารผู้เรียกเก็บซึ่งรับเช็คจากลูกค้าเพื่อเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่าย มีฐานะเป็นตัวแทนในการเรียกเก็บเงินของลูกคาคี่ ซึ่งมีฐานะเป็นตัวการ บรรคาสีทธิอันเกิดแกตัวเงินหรือเช็คยังเป็นของลูกคาคี่ ซึ่งเป็นตัวการ หากธนาคารผู้จ่ายมีข้อต่อสู้กับลูกคาคี่ซึ่งเป็นตัวการอย่างไร ก็สามารคยกข้อต่อสู้นั้นชนต่อสู้กับธนาคารผู้เรียกเก็บซึ่งเป็นตัวแทนโค แต่จะยกข้อต่อสู้ที่มีต่อ

ธนาคารผู้เรียกเก็บขึ้นเป็นข้อต่อสู้เพื่อจะไม่ใช้เงินตามตั๋วเงินหรือ เช็คที่เรียกเก็บไม่ (มาตรา ๘๖๕ วรรค ๒ ประกอบมาตรา ๕๕๕) หากมีความเสียหายเกิดขึ้นอย่างใด เพราะความประมาทเลินเล่อหรือเพราะไม่ทำการ เป็นตัวแทน ของธนาคารผู้เรียกเก็บ ธนาคารผู้เรียกเก็บต้องรับผิดชอบ เช่น ธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คให้กับลูกค้า ไม่ได้ และไม่ได้ละเลยต่อหน้าที่ ไม่คืนตั๋วเงินให้กับลูกค้าจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย ทั้งนี้ธนาคารผู้เรียกเก็บต้องรับผิดชอบต่อลูกค้า

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๗๖๕ - ๒๕๐๖ (ระหว่าง นายเลง ชูชาม หรือ ชาม แซ่เลง โจทก์ กับ ธนาคารนครหลวงไทย จำกัด สาขาขอนแก่น ที่ ๑ นายบรรหาร อิริรัตน์ ที่ ๒ จำเลย)

การที่ธนาคารจำเลยเรียกเก็บเงินตามเช็คที่โจทก์นำฝากเข้าบัญชีของ โจทก์ไม่ได้ และมีใ้แจ้งให้โจทก์ทราบภายในเวลาอันควรแก่หน้าที่ตัวแทน นั้น หากปรากฏว่า ถึงอย่างไรลูกค้าเห็นตามเช็คก็สามารถชำระหนี้ได้เพียงร้อยละ ๕๐ แล้ว ย่อมจะถือว่า จำเลยทำให้โจทก์เสียหายมากกว่านี้ไม่ได้ และหากโจทก์มีโอกาสจะรับ ชำระหนี้ร้อยละ ๕๐ จากลูกค้านี้ แ่กลับไม่รับชำระ เป็นการนำบัญชีปกป้องหรือบรรเทา ความเสียหายแล้ว ก็ถือว่าโจทก์มีส่วนทำความผิดให้เกิดความเสียหายด้วย จำเลย จึงไม่ต้องรับผิดชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๖๕/๒๕๐๘ (ระหว่าง นายเชียงตอง แซ่ฉิ่ง โจทก์ บริษัท ธนาคารเกษตร จำกัด ที่ ๑ บริษัท ธนาคารเกษตร จำกัด สาขาราชวงศ์ ที่ ๒ จำเลย)

จำเลยเป็นธนาคาร โดยปกติจะต้องระมัดระวังผลประโยชน์ของลูกค้า แต่จำเลยกลับละเลยต่อหน้าที่อันพึงจะปฏิบัติต่อลูกค้า โดยไม่พยายามจัดการส่งคืนเช็ค ที่ผู้สั่งจ่ายโดยไม่มีเงินให้แก่โจทก์ ซ้ำยังปล่อยให้เช็คนั้นสูญหายไป ทำให้โจทก์ต้อง

เสียหาย เพราะเช็คนั้นขาดอายุความที่จะฟ้องเอาจากผู้สั่งจ่าย หรือผู้สลักหลัง และไม่มีเช็คคืนให้โจทก์ เพื่อเรียกร้องเอาจากผู้สั่งจ่ายหรือผู้สลักหลังอีกควย จำเลย จึงต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๒๐/๒๕๑๘ (ระหว่าง นายเชียวตง แซ่ฉิ่ง โจทก์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด จำเลย)

ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คที่ผู้เคยค่านำมาเข้าบัญชีไม่ได้ ธนาคารคืนเช็คแก่ผู้ที่มารับคืน ซึ่งธนาคารไม่เคยรู้จักมาก่อน เพียงแต่อ้างว่าเป็นลูกค้าของผู้เคยค่านั่น เป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ซึ่งธนาคารต้องรับผิดชอบในการกระทำของพนักงานของตน แต่ผู้เคยค่าเรียกค่าเสียหายเพราะตนต้องสูญเสียเช็ค ทำให้ไม่มีหลักฐานฟ้องเรียกเงินจากผู้สั่งจ่ายเช็คนั้นเท่าจำนวนเงินในเช็ค ทั้งนี้เป็นการห่างไกลมาก เพราะสืบพยานบุคคลแทนเช็คได้ ศาลพิพากษายกฟ้อง

วิธีการที่ผู้เคยค่านำเช็คฝากให้ธนาคารที่ตนมีบัญชีอยู่ช่วยเรียกเก็บเงินตามเช็คให้ นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔๕ บัญญัติให้นำเอาวิธีการสลักหลังตามมาตรา ๔๒๕ ซึ่งเป็นเรื่องสลักหลังให้ตัวแทนมาใช้ควย

มาตรา ๔๒๕ บัญญัติว่า "เมื่อใดความที่สลักหลังมีข้อกำหนดว่า "รอลงบัญชีเรียกเก็บ" ก็คือ "เพื่อเรียกเก็บ" ก็คือ "ในฐานะจัดการแทน" ก็คือ หรือความสำนวนอื่นใด อันเป็นปริยายว่าตัวแทนไซ้ ท่านว่าผู้ทรงตัวแลกเงิน (เช็ค) จะใช้สิทธิทั้งปวงอันเกิดแก่ตัวนั้นก็ย่อมได้ทั้งสิ้น แต่ว่าจะสลักหลังได้เพียงในฐานะเป็นตัวแทน

ในกรณีเช่นนี้ คู่สัญญาทั้งหลายซึ่งต้องรับผิดชอบอาจจะต่อสู้ทรงไต่แต่เพียงควยขอต่อสู้อันจะพึงใช้ไต่ต่อสู้สลักหลังเท่านั้น"

ตามบทบัญญัติ มาตรา ๔๒๕ ประกอบกับมาตรา ๔๔๕ ถ้าลูกค้าซึ่งเป็นผู้ทรงเช็คที่บุคคลอื่นสั่งจ่ายให้กับตน มีความประสงค์จะนำเช็คฝากเข้าบัญชีเงินฝากของตน

มีบัญชีอยู่ ลูกค้านั้นก็สามารถทำไถ่ควยการสลักหลังเช็คหรือตั๋วเงินโดยมีข้อความใน คำสลักหลังให้เห็นว่าผู้รับสลักหลังเป็นตัวแทนของผู้สลักหลังดังกล่าวอย่างที่มาตรา ๘๖ ให้ไว้ว่า "ราคาอยู่ที่เรียกเก็บ" หรือ "เพื่อเรียกเก็บ" หรือ "ในฐานะจัดการแทน" เป็นต้น หรือจกข้อความลงในตั๋วว่าคอลเล็กตั้งแบงก์ ก็ใช้ได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาที่ ๒๓๒๖/๒๕๑๖ (ระหว่าง บริษัท ฟอรัมส์แคมพ์ เบลด์ (เมอร์แซนท์ อีปเปร์ส) จำกัด โดย นายสุชาติ ชาตินิยม ผู้รับมอบอำนาจ โจทก์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีทรงวาด จำเลย)

"การที่บริษัทโจทก์จกข้อความลงในตั๋วแลกเงินว่า "คอลเล็กตั้งแบงก์" มอบให้ธนาคาร ธนาคารยอมมีฐานะเป็นผู้เรียกเก็บเงินแทนโจทก์ ทำให้บริษัทโจทก์ มีอำนาจฟ้อง

ตาม ป.พ.พ. ๕๐๕ ที่ว่าต้องมีคำบอกชื่อว่าเป็นตั๋วแลกเงิน กฎหมายไม่ได้ บังคับให้เขียนชื่อตั๋วแลกเงินที่หัวกระดาษตั๋วแลกเงินเสมอไป คำบอกชื่อว่าเป็นตั๋ว แลกเงินอาจปรากฏอยู่ในข้อความของตั๋วแลกเงินนั้นเองก็ได้

เมื่อจำเลยต่อสู้ว่าคดีโจทก์ขาดอายุความ โจทก์นำสืบว่าได้มีการรับสภาพ นั้น คดีโจทก์จึงไม่ขาดอายุความได้ หาเป็นการนำสืบนอกฟ้องนอกประเด็นไม่"

ในทางปฏิบัติของวิธีการนำเช็คฝากเข้าบัญชีเพื่อให้ธนาคารที่ลูกค้ามีบัญชี เงินฝากอยู่ช่วยเรียกเก็บเงิน มักจะไม่ทำตามวิธีการดังกล่าวข้างต้น แต่ปัจจุบันขอ กำหนดหรือระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้บัญชีเงินฝากกระแสรายวัน หรือบางธนาคาร เรียกว่าขอคดลงการฝากบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน มักจะมีข้อกำหนดว่าในการฝากเงิน สดและเช็ค ตั๋วเงินหรือตราสารอื่นเข้าบัญชีในคราวเดียวกัน ผู้ฝากต้องเขียนใบฝากแยก

จิตติ ตึงศกัทธิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชี
เดินสะพัดและตั๋วเงิน, หน้า ๘๖.

จากกัน เขียนใบฝากเงินสดฉบับหนึ่ง และเขียนใบฝากเช็ค ตัวเงินหรือตราสารอื่นใดฉบับหนึ่ง ฉะนั้นแม้ลูกค้าจะได้ออบตัวเงินให้กับธนาคารผู้เรียกเก็บไปโดยมิได้มีการสลักหลังก็ตาม ก็มีไต่ถามความว่าลูกค้าได้โอนบรรดาสหสิทธิ์ต่าง ๆ ในตัวเงินของตนให้กับธนาคารผู้เรียกเก็บไม่ ธนาคารผู้เรียกเก็บก็ยังมีฐานะเป็นตัวแทนเรียกเก็บเงินตามเช็คให้กับลูกค้าที่เป็นตัวการอยู่อย่างเดิม ถ้าต่อมาตัวเงินนั้นเรียกเก็บเงินไม่ได้ ธนาคารมีหน้าที่คืนตัวเงินให้ลูกค้าและเพิกถอนรายการที่ธนาคารลงไว้ในบัญชีของลูกค้าเสียได้

๕.๒.๒ การใช้จ่ายเงินของธนาคารผู้จ่ายตามตัวเงินที่มีรายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอม

ตามที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับลูกค้าว่า ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าเป็นไปตามกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์ และเป็นไปตามระเบียบปฏิบัติหรือข้อตกลง ซึ่งกำหนดที่ธนาคารกับลูกค้าคือปฏิบัติต่อกัน ออกจากความสัมพันธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าธนาคารกับลูกค้าจึงมีหน้าที่จะตองปฏิบัติต่อกัน ตามที่บุคคลทั้งสองมีความสัมพันธ์อยู่ต่อกัน สำหรับหัวข้อนี้เขียนจะขอกล่าวถึงหน้าที่ของธนาคารที่มีต่อลูกค้าแต่ฝ่ายเดียว ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามเนื้อเรื่องที่ตั้งเป็นหัวข้อไว้

(๑) หน้าที่ตองจ่ายเงินตามคำสั่งของลูกค้า

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๕๑ บัญญัติว่า "ธนาคารจะตองใช้จ่ายเงินตามเช็คซึ่งผู้เคยค้ากับธนาคาร ได้ออกเบิกเงินแก่ตน เว้นแต่ในกรณีดังกล่าวดังต่อไปนี้

- ไม่มีเงินในบัญชีของผู้เคยค้าคนนั้นเป็นเจ้าหนี้พอจะจ่ายตามเช็คนั้น หรือ
- เช็คนั้นยื่นเพื่อให้ใช้เงินเมื่อพ้นเวลาหกเดือนนับแต่วันที่ออกเช็ค หรือ
- ได้มีคำบอกกล่าวไว้ว่า เช็คนั้นหายหรือถูกฉกไป"

ความจริงแล้วธนาคารไม่ใช่คู่สัญญาในตั๋วเงินหรือ เช็คฉบับที่ลูกค้าเบิกจ่าย
 เอากับตน เว้นแต่ธนาคารจะไต่ลงชื่อในฐานะเป็นผู้รับรอง จึงจะรับผิดชอบ แต่ก็โดย
 เหตุที่ธนาคารกับลูกค้ามีความสัมพันธ์กันในลักษณะฝากทรัพย์ ซึ่งมีหน้าที่ต้องคืนเงิน
 ให้กับลูกค้า นอกจากนี้ ธนาคารกับลูกค้าก็ยังมีสัมพันธ์กันตามข้อตกลงเกี่ยวกับ
 บัญชีเงินฝากกระแสรายวันว่า ลูกค้าจะทำการถอนเงินจากบัญชีเงินฝากที่มีอยู่กับ
 ธนาคารได้แต่โดยใช่เช็คที่ธนาคารมอบไว้โดยเฉพาะเท่านั้น จึงเป็นที่ยุติว่าธนาคาร
 มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คของลูกค้าที่เบิกเงินเอาจากธนาคาร หากธนาคาร
 ปฏิเสธไม่ยอมใช้เงิน ผู้ทรงเช็คย่อมมีสิทธิไล่เบี้ยเอาจากผู้สั่งจ่าย และผู้สลักหลังคน
 อื่น ๆ ได้ (มาตรา ๕๑๔, ๕๕๕ ประกอบมาตรา ๕๕๕ วรรคแรก) และถาการ
 ปฏิเสธไม่ยอมใช้เงินของธนาคารนั้น เป็นไปโดยที่ธนาคารไม่สามารถอ้างเหตุผล
 ของการปฏิเสธได้ และลูกค้าได้รับความเสียหาย ธนาคารจะต้องรับผิดชอบต่อลูกค้า
 นั้นด้วย

ถ้าลูกค้าหรือ เจ้าของบัญชีไม่เคยมีคำสั่งให้จ่ายเงิน ธนาคารก็ไม่มีหน้าที่
 ต้องจ่ายเงินนั้น

ตัวอย่างคดีระหว่าง Joachimson v. Swiss Bank
 Corporation

ข้อเท็จจริงมีว่า สำนักงานของโจทก์เป็นห้างหุ้นส่วนระหว่างคนเยอรมัน
 สองคนกับคนอังกฤษอีก ๑ คน โดยประกอบธุรกิจในเมืองแมนเชสเตอร์
 เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๑๙๑๔ คนสัญชาติเยอรมันถึงแก่กรรม ๑ คน จึงมีผลให้ห้างหุ้นส่วน

ต้องล้มเลิกไป ต่อมาอีก ๓ วัน สงครามโลกได้เกิดขึ้น คนสัญชาติเยอรมันอีกหนึ่งคน จึง ถูกถือเป็นคนสัญชาติของศัตรูไป และปรากฏว่าเงินในบัญชีของบริษัทโจทก์ในธนาคารจำเลย เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม มียอดเงินทั้งสิ้น ๒,๓๒๑ ปอนด์

ต่อมาในวันที่ ๕ มิถุนายน ๑๙๑๕ ทุนส่วนอีก ๑ คน ที่แปลงสัญชาติเป็นคน อังกฤษไต่ยื่นฟ้องศาล ในนามของสำนักงาน เพื่อเรียกร้องเงินตามยอดในบัญชีเงิน ฝากดังกล่าว โดยอ้างว่าเหตุฟ้องร้องได้เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม ๑๙๑๔ หรือก่อนหน้านั้นแล้ว ข้อเท็จจริงปรากฏว่า สำนักงานไม่เคยมีคำสั่งใด ๆ ให้จ่ายเงินในวันดังกล่าวหรือก่อนหน้านั้นเลย ส่วนธนาคาร (ซึ่งฟ้องแย้งในจำนวนเงินที่สูงกว่ายอดเงินใน บัญชี) ปฏิเสธฟ้องว่า สำนักงานโจทก์ไม่มีเหตุในการฟ้องร้องในวันที่ ๑ สิงหาคม ๑๙๑๔ และขอให้ศาลยกฟ้อง

ศาลอุทธรณ์ตัดสินว่า เงินฝากในบัญชีของโจทก์นั้น โจทก์ต้องมีคำสั่งธนาคาร ให้จ่ายเสียก่อน โจทก์จึงจะมีสิทธิ์ฟ้องร้องธนาคารได้ และผู้พิพากษายกฟ้องของโจทก์

ผู้พิพากษา Atkin L.J. กล่าวในคำพิพากษาว่า

"ข้าพเจ้า เห็นว่ามีเพียงสัญญาเดียวระหว่างธนาคาร กับลูกค้าข้อความ ในสัญญาทั้งสองฝ่ายซึ่งจะต้องระมัดระวัง ข้อความนั้นเมื่อพิจารณาแล้วดูเหมือนว่าจะ ครอบคลุมข้อความเหล่านี้ ธนาคารรับรองที่จะรับเงิน และรับตัวเงินสำหรับบัญชีของ ลูกค้า เงินที่ธนาคารได้รับมิใช่ในฐานะทรัพย์สินเพื่อลูกค้าแต่เป็นเงินที่ธนาคาร ขอยืมและ รับรองว่าจะใช้คืนให้ สัญญาจะใช้คืนที่สำนักงานของธนาคารที่ลูกค้ามีบัญชีอยู่ และใน ระหว่างชั่วโมงทำงาน การทำงานของธนาคาร นอกจากนี้ยังรวมถึงสัญญาที่จะใช้เงิน คืนตามจำนวนที่ลูกค้าสั่งให้ธนาคารจ่ายเป็นหนังสือ และคำสั่งเป็นหนังสือนั้นอาจหลง เหลืออยู่ตามปกติธุระทางการค้าของธนาคาร สองหรือสามวัน นี่เป็นสัญญาซึ่งธนาคาร จะไม่ดำเนินธุรกิจกับลูกค้าไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับแจ้งก่อนตามสมควร ขณะเดียวกัน ลูกค้าจะต้องทำหน้าที่ด้วย ความระมัดระวังตามสมควร ในการ เขียนคำสั่งมิให้เกิดความ

เข้าใจผิดหรือให้ความสะดวกในการปลอม ขำ เห็นว่า เป็นเรื่องจำเป็นของสัญญาที่ธนาคารไม่ต้องรับผิดชอบที่จะต้องจ่ายเงินลูกค้า เดิมจำนวนที่ เหลือในบัญชีจนกว่าลูกค้าจะขอให้ธนาคารซึ่งลูกค้า เปิดบัญชีปฏิบัติ เช่นนั้น ขำ ถือว่า เป็นหลักที่เกิดขึ้นโดยชัดแจ้งว่าธนาคารจะไม่จ่ายเงินให้ลูกค้าที่มีบัญชีอยู่ เว้นแต่ลูกค้าต้องการ เช่นนั้น"

ผู้พิพากษา **Bankes L.J.** กล่าวว่า "เมื่อคำนึงถึงความเป็นไปได้ของความสัมพันธ์ในลักษณะนี้แล้ว พันธะของคู่กรณีย่อมจะต้องมีมากกว่าความสัมพันธ์ที่ระบุไว้ในคดี **Foley v. Hill** และคดี **Pott v. Clegg** ที่ว่า เมื่อลูกค้าได้นำเงินเข้าในบัญชีเงินฝากแล้ว ธนาคารในฐานะลูกหนี้ของลูกค้าก็มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินจากบัญชีนั้นให้แก่เจ้าหนี้ของลูกค้า เมื่อหนี้ดังกล่าวถึงกำหนดชำระ ขณะเดียวกันลูกค้าธนาคารในฐานะ เจ้าหนี้ก็มีสิทธิออกคำสั่งให้ธนาคาร เรียกเงินจากลูกหนี้ของตนได้ทุกเมื่อ และทุกสถานที่ ทั้งนี้ เมื่อลูกค้าธนาคารประสงค์จะถอนเงินของตนจากหนี้ที่ค้างชำระแล้ว ลูกค้าจะต้องมีคำบอกกล่าวจากนายธนาคารก่อนเสมอ"

อย่างไรก็ตาม แม้ธนาคารผู้จ่ายจะต้องจ่ายเงินตามเช็คที่ลูกค้าสั่ง เบิกจ่ายเอาแก่ตน (ป.พ.พ.มาตรา ๔๔๑) แต่กฎหมายก็บัญญัติให้สิทธิธนาคารที่จะไม่จ่ายเงินตามเช็คที่ลูกค้าออกให้ เบิกจ่ายเอาแก่ตนได้ ทั้งนี้กรณีดังต่อไปนี้

๑) ไม่มีเงินในบัญชีของผู้เคยค้าคนนั้น เป็นเจ้าหนี้พอจะจ่ายตามเช็คนั้น หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เงินในบัญชีมีไม่พอจ่าย

ข้อกำหนดยกเว้นข้อนี้ ในทางปฏิบัติแล้วจะไม่ค่อยเคร่งครัด และการที่ธนาคารจะจ่ายเงินตามเช็คที่มีบัญชีเงินฝากของลูกค้ามีไม่พอจ่ายหรือไม่ มักจะเป็นดุลพินิจของธนาคารผู้จ่ายเอง เป็นส่วนมาก (ป.พ.พ. มาตรา ๔๔๑ (๑)) กล่าวคือ ถ้า เป็นลูกค้าที่ดี มีฐานะทางการเงินดีมาก่อน ธนาคารก็อาจจะใช้ดุลพินิจ เห็นควรจ่ายเงินตามเช็คไปให้ก่อนเพื่อรักษาชื่อเสียงของลูกค้า แล้วไปหักบัญชีเอาภายหลัง เมื่อ เงินในบัญชี

ของลูกคามีเพียงพอ เพราะหากปฏิเสธไม่จ่ายเงินไปตามเช็คที่เงินในบัญชีไม่พอจ่าย ก็อาจเสียลูกค้าที่รายนั้นไปก็ได้ และคงเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์สำหรับธนาคารอย่างแน่นอน เพราะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าในวงการค้าอยู่ใกล้แต่โดยที่พ่อค้าต้องอาศัยเครดิตซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ในระยะเบียบปฏิบัติค้ำหลังคำขอ เปิดบัญชี เงินฝากกระแสรายวันที่ธนาคาร กับลูกค้าตกลงถือปฏิบัติต่อกันมักมีข้อความว่า

"ในกรณีที่ธนาคาร ใดถอนเงินไปก่อนด้วย เหตุผลใดก็ตาม ทั้งที่เงินฝากยังคงเหลือในบัญชีของลูกคามีไม่พอจ่ายตามเช็คที่มาขอขึ้นเงินซึ่งตามปกติธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินเสียก็ได้นั้น ข้าพเจ้า (ลูกค้า) ยอมผูกพันตนที่จะจ่ายเงินส่วนที่เบิกเกินนั้นคืนให้ธนาคาร โดยถือเสมือนหนึ่งว่าลูกค้าใครขอเบิกเงินเกินบัญชีต่อธนาคาร และยินยอมเสียดอกเบี้ยในจำนวนเงินส่วนที่เบิกเกินบัญชีให้แก่ธนาคาร ในอัตราร้อยละ ๑๕ ต่อปี นับแต่วันที่เบิกเงินเกินจนถึงวันชำระหนี้เงินเบิกเกินคืน และยอมให้ธนาคารหักดอกเบี้ยนี้จากบัญชีเงินฝากของลูกค้าเมื่อถึงวันสิ้นเดือน หรือในวันอื่นตามทางปฏิบัติของธนาคารแล้วแต่กรณี"

ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกา ในกรณีที่ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คที่เงินในบัญชีไม่พอจ่าย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๓๐/๒๕๑๕ (ระหว่างธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด
โจทก์ นายสมชาย กงอุดมชนกร จำเลย)

ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คที่ผู้สั่งจ่ายไม่มีเงินในบัญชีพอตามจำนวนในเช็คโดยสุจริตปราศจากความประมาทเลินเล่อ ธนาคารเรียกเงินคืนจากผู้สั่งจ่ายได้

ศาลฎีกาได้วินิจฉัยถึงกรณีที่ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คที่ผู้สั่งจ่ายไม่มีเงินในบัญชีพอตามจำนวนในเช็คดังนี้

ธนาคารทหารไทย จำกัด, แบบคำขอ เปิดบัญชี เงินฝากกระแสรายวัน.

"มีปัญหาว่่า จำเลยจะต้องรับผิดในจำนวนเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท ที่ธนาคาร
 โจทก์จ่ายตามเช็คหมายเลข จ. ๒ ให้ นายสมบุรณ์ สุวรรณกุล ไปนั้นหรือไม่ ทีไครจะห้
 แล้วเห็นว่าจำเลยเป็นผู้เคยค้ากับธนาคาร ไค้ออกเช็คหมายเลข จ. ๒ สั่งจ่ายเงิน
 ๓๐,๐๐๐ บาท ให้ นายสมบุรณ์ สุวรรณกุล และธนาคารไค้จ่ายเงินตามเชิคนั้นให้แก่
 นายสมบุรณ์ สุวรรณกุล ไปแล้ว จำเลยจึงต้องตกเป็นลูกหนี้ธนาคารตามจำนวนเงินที่
 ธนาคารไค้จ่ายไปตามเชิคนั้น แม้เงินในบัญชีของจำเลยจะมีไม่พอจ่าย ตามประมวล
 กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๕๑ ก็หาไค้บังคับไค้โดยเฉียบขาดมิให้ธนาคารจ่าย
 เงินเกินบัญชีของผู้เคยค้าไม่ ธนาคารอาจจะจ่ายเงินเกินบัญชีเพื่อช่วยเหลือลูกค้าไค้โดย
 เชื่อว่าลูกค้าจะนำเงินเข้าบัญชีในภายหลัง ดังเช่นที่ธนาคารสาขาของโจทก์ไค้เคย
 จ่ายเงินเกินบัญชีของจำเลยแล้วครั้งหนึ่ง และจำเลยก็ไค้นำเงินเข้าบัญชีจนมียอดเงิน
 คงเหลือในบัญชีในเวลาต่อมา"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๓๒/๒๕๒๒ (ระหว่างธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด โจทก์
 พ.ศ.ท. โกสุม บุระะคิลิก จำเลย)

เปิดบัญชีกระแสรายวันกับธนาคารแล้ว ออกเช็คสั่งจ่ายเงินเกินจำนวนที่มีใน
 บัญชี ธนาคารจะไม่จ่ายเงินตาม ป.พ.พ. มาตรา ๕๕๑ (๑) ก็ไค้ ถ้าธนาคารจ่ายเงิน
 เกินไปตามเช็ค ผู้ฝากเงินต้องรับผิดต่อธนาคาร

ศาลฎีกา วินิจฉัยถึงกรณีที่ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คที่ผู้สั่งจ่ายไม่มีเงินใน
 บัญชีพอตามจำนวนในเชิคดังนี้

ศาลฎีกาวินิจฉัยข้อกฎหมายว่า "คดีนี้เป็นคดีที่ฎีกาไค้เฉพาะแต่ปัญหาข้อ
 กฎหมาย ในการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายดังกล่าว ศาลฎีกาจำต้องถือตามขอ เท้จริง
 ที่ศาลอุทธรณ์ไค้วินิจฉัยจากพยานหลักฐานในสำนวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
 ความแพ่ง มาตรา ๒๓๔, ๒๔๗ ซึ่งมีว่า จำเลยไค้เปิดบัญชีเงินฝากประเภทกระแสร

รายวันไว้กับธนาคาร โจทก์ สาขาปทุมวัน โดยมีหนังสือขอ เปิดบัญชีตามระเบียบของ
ธนาคาร กรณวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๒ จำเลยได้ออกเช็คสั่งให้ธนาคารโจทก์จ่ายเงิน
๑๐,๐๐๐ บาท แก่ผู้ถือ ธนาคารโจทก์ได้จ่ายเงินตามเช็คนั้นให้ผู้ถือที่ถือมาเบิกเงินไปแล้ว
เมื่อหักทอนบัญชีกับยอดเงินฝากที่จำเลยมีอยู่ในวันดังกล่าว ปรากฏว่าจำเลยเป็นหนี้ธนาคาร
โจทก์อยู่ ๔,๘๘๗ บาท ๕๐ สตางค์ หลังจากนั้นจำเลยมีเช็คสั่งจ่ายเงินหรือนำเงิน
เข้าฝาก เพื่อหักทอนหนี้กับธนาคารโจทก์อีก โจทก์ได้บอกกล่าวให้จำเลยชำระหนี้และเลิก
บัญชีคืนสะพัดกันตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๑๔ แต่จำเลยก็ไม่ชำระหนี้ให้ ศาลฎีกาพิเคราะห์
เห็นว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวแสดงว่า การสั่งจ่ายเช็คของจำเลยเป็นการสั่งโดยในขณะที่
สั่งจ่ายไม่มีเงินในบัญชีของจำเลยพอที่จะจ่ายตามเช็คนั้น ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา ๔๕๑ (๑) ธนาคารโจทก์จะไม่จ่ายให้ก็ได้ แต่เมื่อธนาคารจ่ายไปตามที่
จำเลยออกเช็คสั่งจ่ายมา จำเลยก็มีหน้าที่จะต้องนำเงินส่วนที่โจทก์จ่ายเงินเกินจากจำนวนที่
มีอยู่ในบัญชีเงินฝากของจำเลยมาเข้าบัญชีชดใช้ให้โจทก์ ไม่ใช่ว่าถ้าลักษณะการติดต่อ
ระหว่างโจทก์กับจำเลยไม่เข้าแบบบัญชีคืนสะพัดหรือสัญญาเบิกเงินเกินบัญชี จำเลยก็จะ
พ้นความรับผิดชอบ ไม่ต้องใช้เงินจำนวนนี้แก่โจทก์ถึงที่จำเลยเข้าใจ ปัญหาตามฎีกาของ
จำเลยที่ว่าสัญญาระหว่างโจทก์จำเลย เป็นไปตามลักษณะบัญชีคืนสะพัดหรือไม่ ศาลชั้น
ต้นฟังข้อเท็จจริงว่าจำเลยได้ตกลงกับธนาคารโจทก์เบิกเงินเกินบัญชี เป็นการรับฟังพยาน
หลักฐานที่ไม่ชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือไม่ รวมทั้งฎีกาว่า
ประมวลรัษฎากรได้กำหนดไว้ว่า การตกลงให้เบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร ต้องเสียอากร
แสตมป์ ๑๐ สตางค์ ต่อเงินทุกจำนวน ๒๐๐ บาท หรือเศษของ ๒๐๐บาท แต่โจทก์เบิก
ความว่าได้ตกลงกันด้วยวาจาเป็นการหลีกเลี่ยงการเสียภาษีอากรจึงไม่ผูกพันจำเลย จึง
ไม่ใช่ปัญหาที่จะเป็นสารแก้คดีอันควรไต่รับวินิจฉัย ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัยให้"

พิพากษายืน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๕๗/๒๕๒๓ (ระหว่าง บ.จก. ธนาคารศิกรไทย โจทก์ นายกิมเม้ง พิบูลสุข จำเลย)

การที่จำเลยทำสัญญาเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์ โดยมีเงื่อนไขว่า ธนาคารโจทก์จ่ายเงินตามเช็คให้เกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีของจำเลยไป จำเลยยอมใช้เงินส่วนที่ธนาคารโจทก์จ่ายเงินเกินบัญชีนั้นให้ธนาคารโจทก์พร้อมทั้งดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดตามกฎหมายนับแต่วันที่ได้จ่ายเงินเป็นต้นไปนั้น ไม่ใช่เรื่องการกู้ยืมเงินหรือการทำสัญญาบัญชีเดินสะพัดหรือการค้าอย่างอื่นในทำนองเดียวกัน แต่เป็นเรื่องที่ธนาคารโจทก์จ่ายเงินตามคำสั่งของจำเลยผู้ออกเช็คเกินกว่าจำนวนเงินที่จำเลยมีอยู่ในบัญชี ซึ่งมาตรา ๕๕๑ มีโทษห้ามธนาคารจ่ายเงิน เมื่อธนาคารโจทก์จ่ายเงินตามเช็คให้จำเลยเกินจำนวนเงินที่จำเลยมีอยู่ในบัญชี จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องคืนเงินที่รับเกินไปให้ธนาคารโจทก์ เมื่อจำเลยไม่คืนเงินจำเลยก็ตกเป็นผู้ผิดนัด ต้องเสียดอกเบี้ยให้ธนาคารโจทก์ ร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี โดยไม่ทบต้น

- ๒) เช็คนั้นยื่นเพื่อให้ใช้เงินเมื่อพ้นเวลาหกเดือนนับแต่วันออกเช็ค หรือ
- ๓) ได้มีคำบอกกล่าวว่าจะคืนนั้นหายหรือถูกลักไป
- ๔) มีคำบอกห้ามการใช้เงิน
- ๕) รวามูลสิ่งจ่ายตาย
- ๖) รวาศาลได้มีคำสั่งรักษาทรัพย์ชั่วคราว หรือคำสั่งให้ผู้สั่งจ่ายเป็นคนล้มละลาย หรือได้มีประกาศโฆษณาคำสั่งเช่นนั้น

ข้อสังเกต หน้าที่ของธนาคารที่ไม่ต้องจ่ายเงินตามข้อ ๑ ถึง ข้อ ๓ มาตรา ๕๕๑ มิได้บังคับไว้โดยเฉียบขาด จึงกล่าวได้อีกกันว่า หน้าที่ตามข้อ ๑ ถึงข้อ ๓ กฎหมายให้อยู่ในดุลพินิจของธนาคารผู้จ่าย หากมีข้อเท็จจริงตามข้อ ๕ ถึงข้อ ๖ เกิดขึ้น ธนาคารจะใช้ดุลพินิจเป็นอย่างอื่นไม่ได้ หากธนาคารจ่ายเงินไปต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะหน้าที่การจ่ายเงินของธนาคารได้สิ้นสุดลง (ป.พ.พ. ๕๕๒)

(๒) มีหน้าที่ต้องตรวจสอบลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายหรือลูกค้า

โดยเหตุที่ธนาคารมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คของลูกค้าที่เบิกจ่ายเอากับตน ฉะนั้นจึงเกิดหน้าที่ขึ้นโดยปริยายต่อธนาคารผู้จ่ายว่าจะต้องตรวจสอบลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คที่นำมาเบิกเงินกับตนว่า เป็นลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายซึ่งเป็นลูกค้าของตนจริงหรือไม่ หากปรากฏว่าลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คไม่ใช่ลายมือชื่อของลูกค้าแล้ว ธนาคารก็ไม่ต้องจ่ายเงินตามเช็คให้กับผู้ที่นำมาเบิกเงินเอากับตน โดยถือว่าคำสั่งที่ให้จ่ายเงินดังกล่าวมิใช่เป็นคำสั่งของลูกค้า ธนาคารมีหน้าที่จ่ายเงินตามคำสั่งของลูกค้าเท่านั้น (ป.พ.พ. มาตรา ๕๕๓) ถ้าธนาคารตรวจสอบลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายเงินตามเช็คแล้ว เห็นว่าลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คเหมือนกับลายมือชื่อของลูกค้าที่ให้ไว้กับธนาคาร ธนาคารก็จ่ายเงินไปตามเช็คที่มีผู้นำมาเบิกเงินเอากับตนได้ โดยถือว่าธนาคารจ่ายเงินไปตามคำสั่งของลูกค้า (ป.พ.พ. ๕๕๔) เมื่อธนาคารจ่ายเงินไปแล้ว ธนาคารผู้จ่ายมีสิทธิหักเงินจากบัญชีของลูกค้าที่มีอยู่ในธนาคารได้ (ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๕))

(๓) ธนาคารต้องตรวจสอบดูข้อความในเช็คว่ามีรายการครบถ้วนหรือไม่

หน้าที่นี้เกิดขึ้นเพราะธนาคารมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คที่มีผู้นำมาเบิกเงินเอาจากธนาคาร ธนาคารจึงยอมที่จะต้องตรวจดูความเรียบร้อยของเช็คนั้นเสียก่อนว่ามีรายการครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ หากรายการต่าง ๆ ในเช็คมีรายการครบถ้วนหรือขาดรายการบางรายการที่กฎหมายให้อำนาจธนาคารผู้จ่ายที่จะเพิ่มเติมเสียให้ครบถ้วนได้ ถ้าธนาคารได้เพิ่มเติมให้ครบถ้วนแล้ว ธนาคารจึงจะจ่ายเงินตามเช็คที่มีผู้นำมาเบิกเงินเอา

จากตนได้ หน้าที่ประการนี้ หากธนาคารใช้ความระมัดระวังในการทำหน้าที่ประการนี้แล้ว อาจตรวจพบร่องรอยพิรุณบนเช็คที่นำมาเบิกเงินเอาจากธนาคาร เช่น ร่องรอยการแก้ไขจำนวนตัวเลขที่สั่งให้ธนาคารจ่ายเงิน หรือแก้ไขวันที่ เดือน ปี ที่ออกเช็ค ซึ่งหากธนาคารตรวจพบร่องรอยพิรุณดังกล่าวควรที่จะรอ เวลาติดต่อบริษัทลูกค้า เจ้าของบัญชีก่อน แม้ว่าเงินตามที่ปรากฏในเช็คจะมากหรือน้อยประการใดก็ตาม เพราะหากภายหลังปรากฏว่า เช็คที่นำมาขึ้นเงินมีการแก้ไขในรายการในเช็ค และธนาคารจ่ายเงินไปโดยพบเห็นร่องรอยพิรุณดังกล่าวแล้ว ธนาคารอาจต้องรับผิดชอบเงินจำนวนที่มีการแก้ไขได้

ตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๐/๒๔๙๖ (ระหว่าง นายชิงเกา แซ่หว่อง โจทก์
ธนาคารมณฑล จำกัด จำเลย)

ตัวเงินที่ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอม ไม่สมบูรณ์เป็นตัวเงิน

ธนาคารใช้เงินไปตามเช็คตามทางคำโดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อ แม้จะสลักหลังปลอมก็ถือว่าธนาคารใช้เงินไปถูกต้องระเบียบ

ตัวเงินจากคู่สัญญาแล้วมาถูกเปลี่ยนแก้ไข ผู้ทรงจะเรียกเก็บเงินจากคู่สัญญาที่แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือผู้สลักหลังในภายหลังตามเนื้อความที่แก้ไขนั้นก็ได้ หรือถ้าการเปลี่ยนแปลงแก้ไขนั้นไม่ประจักษ์ ผู้ทรงจะเรียกเก็บเงินเอาจากผู้ต้องรับผิดชอบก่อนการแก้ไขตามเนื้อความเดิมก็ได้

เมื่อไม่ปรากฏว่าผู้สั่งจ่ายเช็คใดละเลยในการระมัดระวังที่จะไม่ได้มีการปลอมแปลงเช็ค ธนาคารจะให้ผู้สั่งจ่ายรับผิดชอบตามจำนวนเงินที่เช็คถูกปลอมแปลงไม่ได้ คงเรียกให้รับผิดชอบได้เท่าจำนวนเดิมเท่านั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๔/๒๕๐๓ (ระหว่าง กรมทางหลวงแผ่นดิน โดย พลตรี ชาญ อุกมสรยุทธ อธิบดี โจทก์ เจ้ากาวิละวงศ์ ณ เชียงใหม่ ที่ ๑, นายเชื้อ-อัมรรามร ที่ ๒, นายแวก อินทรเกิด ที่ ๓)

จำเลยที่ ๓ เสนอแผนการการเงินของกรมทางหลวงแผ่นดิน เป็นผู้เขียนเช็คตามหน้าที่ในตำแหน่งในราชการ แล้วนำเสนอ จำเลยที่ ๒ หัวหน้าแผนกการเงิน และจำเลยที่ ๑ นายช่างทางหลวงลงนามสั่งจ่ายพร้อมควยเสนอลักษณะการขอจ่ายตามระเบียบราชการ เมื่อจำเลยที่ ๒,๓ ตรวจถูกต้องแล้วลงนามสั่งจ่ายให้ไป จำเลยที่ ๓ นำเช็คนั้นไปเติมจำนวนเงินในช่องที่เว้นระยะไว้ให้สูงขึ้น แล้วนำไปเบิกเงินจากธนาคาร เป็นเหตุให้กรมทางหลวงแผ่นดิน ต้องจ่ายเงินเกินจำนวนที่ควรต้องจ่ายไป ๒๐๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้ แม้จะเป็นที่เห็นได้ว่า จำเลยที่ ๑, ๒ ไม่รอบคอบ แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ธนาคารได้ปฏิบัติตามโดยชอบด้วยหน้าที่แล้ว ความเสียหายของกรมทางหลวงแผ่นดินก็จะไม่เกิดขึ้น ความเสียหายโดยตรงเกิดจากการที่ธนาคารยอมจ่ายเงินทั้ง ๆ ที่เช็ครายนี้มีพิรุณ ในข้อที่เติมจำนวนเงินทั้งตัวเลขและตัวหนังสือ ซึ่งแม้พิจารณาด้วยตาเปล่าของคนธรรมดา ก็เห็นชัด หากได้เกิดโดยตรงจากการไม่รอบคอบของจำเลยที่ ๑, ๒ ไม่ จำเลยที่ ๑, ๒ จึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้เงินที่กรมทางหลวงแผ่นดินต้องเสียหายไปดังกล่าว

ปัญหาถ้าธนาคารผู้จ่ายเงินตามตั๋วเงินไม่สามารถตรวจพบการปลอมลายมือผู้สั่งจ่าย เนื่องจากเป็นการปลอมที่ชาญฉลาดและแนบเนียนมาก และธนาคารผู้จ่ายได้จ่ายเงินตามเช็คดังกล่าวไปโดยสำคัญผิดในลายมือชื่อของลูกคาเจ้าของบัญชี เช่นนี้ ธนาคารจะมีสิทธิหักเงินออกจากบัญชีของลูกคาใดหรือไม่ และถ้าธนาคารหักเงินจากบัญชีของลูกคาไปแล้ว ลูกคาเจ้าของบัญชีมีสิทธิอย่างไรต่อธนาคารผู้จ่ายบ้าง

สำหรับปัญหาแรก ที่ว่าธนาคารผู้จ่ายได้จ่ายเงินไปโดยความสำคัญผิดในลายมือชื่อของลูกคาเจ้าของบัญชี ธนาคารจะมีสิทธิหักเงินออกจากบัญชีของลูกคาใดหรือไม่ คำตอบก็คือ ธนาคารไม่มีสิทธิหักเงินออกจากบัญชีของลูกคาเจ้าของบัญชีที่มีอยู่

ในธนาคารผู้จ่ายได้ โดยเหตุผลดังนี้

๑) เมื่อพิจารณาตามความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าที่มีต่อกันตามสัญญาฝากทรัพย์ และตามข้อตกลงเกี่ยวกับการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันแล้ว เห็นว่าสัญญาระหว่างธนาคารกับผู้ฝากเงินผูกมัดธนาคารผู้จ่ายให้ใช้เงินเฉพาะตามลายมือชื่อที่ถูกต้องของผู้ฝาก ธนาคารมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คไปตามคำสั่งของลูกค้าเจ้าของบัญชี โดยธนาคารต้องตรวจสอบว่าลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายในเช็คฉบับที่มีผู้นำมาเบิกเงินเอาที่ธนาคารเป็นลายมือชื่อของลูกค้าเจ้าของบัญชีหรือไม่ในกรณีที่ เป็นลายมือชื่อปลอมตามปัญหานี้ คำสั่งให้จ่ายเงินตามเช็คที่มีผู้นำมาเบิกเงินเอาจากธนาคารจึงมิใช่เป็นคำสั่งให้จ่ายเงินของลูกค้าเจ้าของบัญชี (ดู ป.พ.พ. มาตรา ๘๘๗, ๘๘๑ ประกอบ) เมื่อธนาคารผู้จ่ายได้จ่ายเงินตามเช็คที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมไปแม้โดยสุจริตปราศจากความประมาทเลินเล่อ ธนาคารก็ไม่มีสิทธิหักเงินออกจากบัญชีของลูกค้าได้ (ดู ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๕ และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๖๔/๒๕๖๔)

๒) เมื่อพิจารณาซึ่งกฎหมายลักษณะตั๋วเงินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๐๐ วรรค ๑ บัญญัติว่า "บุคคลผู้ลงลายมือชื่อของตนในตั๋วเงินย่อมจะต้องรับผิดชอบเนื้อความในตั๋วเงินนั้น" เมื่อมองในฐานะที่เป็นลูกค้าเจ้าของบัญชีที่เขามีใ้ลงชื่อในตั๋วเงินเช่นนี้ จะให้เขารับผิดชอบต่ออย่างไร

๓) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๔, The Bills of

Exchange Act, 1882 มาตรา ๒๔^๑ และ Uniform Commercial Code มาตรา ๓(๓-๔๐๔)^๒ ก็วางหลักเกี่ยวกับตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอมไว้ว่า "... ท่านว่าลายมือชื่อปลอมซึ่งลงโดยปราศจากอำนาจเช่นนั้น เป็นอันใช้ไม่ได้เลย ใครจะอ้างอิงอาศัยแสวงสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อทำให้ตัวเงินนั้นหลุดพ้น ท่านว่าไม่อาจทำได้เป็นอันขาด" ธนาคารที่จ่ายเงินตามเช็คที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมก็ไม่อาจอ้างเอาการจ่ายเงินดังกล่าวขึ้นต่อสู้ลูกค้าเจ้าของบัญชี เพื่อให้ถอนหลุดพ้นจากตัวเงินได้ เพราะลายมือชื่อปลอมใช้ไม่ได้เลย

ปัญหาที่ว่าเมื่อธนาคารหักเงินจากบัญชีของลูกค้าเจ้าของบัญชีแล้ว ลูกค้าเจ้าของบัญชีจะมีสิทธิอะไรต่อธนาคารผู้จ่ายบ้าง คำตอบก็คือลูกค้าเจ้าของบัญชีมีสิทธิฟ้องธนาคารผู้จ่ายให้เกิดถอนรายการที่ธนาคารหักเอาไปจากบัญชีของตนได้

ปัญหาต่อไปมีว่า ถ้าลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมเกิดขึ้น เพราะการกระทำหรือละเว้นไม่กระทำของลูกค้าเจ้าของบัญชี เช่น ในกรณีที่มีลูกค้าทราบถึงลายมือชื่อในเช็คปลอมแล้วไม่แจ้งให้ธนาคารทราบ หรือเมื่อธนาคารสงสัยสอบถามถึงลายมือชื่อของตนไปแล้ว ลูกค้าเจ้าของบัญชีก็ยังยืนยันว่าเป็นลายมือชื่อของตนทั้ง ๆ ที่เป็นลายมือปลอม เช่นนี้ ธนาคารผู้จ่ายอาจหักบัญชีของลูกค้าได้โดยถือว่าการกระทำของลูกค้าดังกล่าวเป็นเหตุให้ลูกค้าเจ้าของ

1 Section 24 Subject to the provisions of this Act, where a signature on a bill is forged or placed thereon without the authority of the person whose signature it purports to be, the forged or unauthorised signature is wholly inoperative, and no right to retain the bill or to give a discharge therefor or to enforce payment thereof against any party thereto can be acquired through or under that signature, unless the party against whom it is sought to retain or enforced payment of the bill is precluded from setting up the forgery or want of authority.

Provided that nothing in this section shall affect the ratification of an unauthorised signature amounting to a forgery.

2 Section 3-404 (1) Any unauthorized signature is wholly inoperative as that of the person whose name is signed unless he ratifies it or is precluded from denying it; but it operates as the signature of the unauthorized signer in favor of any person who in good faith pays the instrument or takes it for value.

(2) Any unauthorized signature may be ratified for all purposes of this Article. Such ratification does not of itself affect any rights of the person ratifying against the actual signer.

บัญชีอยู่ในฐานะเป็นผู้ของค้ำคับทมิให้ยกขอลายมือชื่อปลอมขึ้นเป็นข้อต่อสู้ผู้ทรงได้ (กฎ ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๘) รายละเอียดในเรื่องนี้ผู้เขียนได้กล่าวไว้โดยละเอียดแล้วในหัวข้อเรื่อง หลักกฎหมายปิดปาก

ตัวอย่าง คำพิพากษากฎีกาที่เกี่ยวกับลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอม

คำพิพากษากฎีกาที่ ๑๖๓๔/๒๔๘๒ (ระหว่าง นายปกเกล้า สิริลักษณ์ โจทก์ บริษัท มณฑล จำกัด ที่ ๑, พระยาบุรณศิริพงษ์ ที่ ๒, พันเอก ชวง เขวงศักดิ์สงคราม ที่ ๓)

ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คซึ่งเป็นเช็คในเล่มที่ธนาคารมอบให้แก่ลูกค้า เมื่อมีคดีพิพาทในเรื่องความรับผิดในเงินที่จ่ายนั้น ลูกค้าอ้างว่า ลายเซ็นชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คเป็นลายมือปลอม ธนาคารจะคิดเอาเงินจากตนไม่ได้ ฝ่ายธนาคารยืนยันประการเดียวว่าเป็นลายเซ็นของลูกค้าผู้นั้น ไม่ใช่ลายเซ็นปลอมดังนี้ เมื่อคดีฟังได้ว่าลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายเป็นลายมือปลอม ธนาคารก็คิดเอาเงินที่จ่ายไปตามเช็คนั้นจากลูกค้าคนนั้นไม่ได้ คดีไม่มีประเด็นที่ศาลจะวินิจฉัยไปถึงว่าเมื่อเป็นลายมือปลอมแล้วลูกค้าจะต้องรับผิดเพราะเหตุอื่นหรือไม่

คำพิพากษากฎีกาที่ ๑๔๐๘/๒๔๘๔ (ระหว่าง นางศรีสอาด จารุจินดา โจทก์, ธนาคารกรุงเทพ จำกัด โดย นายรอบรู้กิจ ลีลาบุช กรรมการผู้จัดการ จำเลย)

ธนาคารจ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงเช็คไปตามเช็คที่มีลายเซ็นชื่อผู้เคยค้าเป็นผู้ส่งจ่าย เมื่อผู้เคยค้ามาฟ้องธนาคารอ้างว่าตนไม่ได้เซ็นส่งจ่ายในเช็คดังกล่าวแล้ว ให้ธนาคารรับผิดชอบในจำนวนเงินที่ธนาคารจ่ายไปนั้น ธนาคารมีหน้าที่นำสืบ แสดงว่าลายเซ็นส่งจ่ายในเช็คเป็นลายเซ็นของผู้เคยค้าจริง ถ้าสืบไม่ได้ธนาคารก็ต้องรับผิดในเงินจำนวนที่จ่ายไปนั้น และจะหักเงินนั้นจากบัญชีเงินสะพัดของผู้เคยค้าไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๑/๒๔๘๖ (ระหว่าง กรมรถไฟ โจทก์ หลวงวิธานยนตร-
กรรม ที่ ๑, ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (โดย นายอาภรณ์ กฤษณามระ ผู้จัดการ) ที่ ๒
จำเลย

ถ้าจำเลยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของโจทก์เก็บรักษาสมุดเช็ค และตราของบัญชีไว้เอง
ก็เป็นการป้องกันอย่างดีผู้ร้ายจะหาโอกาสปลอมเช็คไปเบิกเงินของโจทก์ได้ยาก อาจทำหนี
จำเลยในทางปกครองได้ แต่จำเลยไม่ยอมรับผิดฐานละเมิดเพราะไม่ใช่ผลโดยตรงใกล้ชิด
กับการกระทำของจำเลย

มาตรา ๑๐๐๘ เป็นเรื่องลายมือชื่อในตั๋วเงินปลอม มาตรา ๑๐๐๘ เป็นเรื่อง
สลักหลังปลอม

ธนาคารจ่ายเงินไปตามเช็คที่ปลอมลายมือ ผู้สั่งจ่ายโดยที่แม่คนของผู้สั่งจ่ายเดินเลื้อ
ก็มีโอกาสให้เกิดผลคือการปลอมเช็คโดยตรง ธนาคารต้องรับผิดชอบเงินให้ผู้สั่งจ่าย แม้ธนาคาร
จะมีได้ประมาณเดินเลื้อก็ตาม

ธนาคารจ่ายเงินของผู้สั่งจ่ายไปตามเช็คปลอมแล้ว ไม่ยอมใช้เงินนั้นคืนแก่ผู้สั่ง
จ่าย ธนาคารต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๕ ต่อปี

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๕๒๔/๒๕๒๔ (ระหว่าง นายประสพสุข ศิริจิตร โจทก์
บริษัท ธนาคารกสิกรไทย จำกัด จำเลย)

ธนาคารรับฝากเงินเป็นอาชีพ โดยมีว่าเห็นใจเอาเงินไปหาประโยชน์ต้องใช้
ความระมัดระวัง และความชำนาญพิเศษตรวจสอบลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย ธนาคารจ่ายเช็ค
ธนาคารให้แทนเช็คที่ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมไป ถือว่าธนาคารประมาณเดินเลื้อ ต้องรับ
ผิด หักบัญชีเงินฝากของผู้สั่งจ่ายไม่ได้

ปัญหาต่อไปมีว่า เมื่อธนาคารผู้จ่ายไม่มีสิทธิหักเงินจากบัญชีลูกค้าในกรณีผู้
เช็คที่ธนาคารจ่ายเงินไปเป็นเช็คที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมแล้ว ธนาคารจะมีสิทธิ

๑๔๖

เรียกร่องเอาเงินตามเช็คที่ตนจ่ายคืนจากผู้ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คนี้ไปไต่หรือไม่

ปัญหานี้ ศาลสูงสุด (House of Lords) ของอังกฤษได้วางหลักไว้ในคดีระหว่าง Price v. Neal ว่า

"ในกรณีที่เช็คที่มีลายมือผู้สั่งจ่ายปลอม และธนาคารได้จ่ายเงินไปโดยสำคัญผิด ธนาคารจะเรียกร่องเอาเงินคืนจากผู้ธนาคารจ่ายเงินไปไม่ได้ แต่การจ่ายเงินให้ผู้รับเงินดังกล่าว มีเงื่อนไขอยู่ว่า ผู้รับชำระเงินที่ธนาคารจ่ายให้จะต้องไม่รู้ถึง การปลอมดังกล่าวด้วย

Lord Mansfield ให้เหตุผลว่า

"ถ้าไม่ใช่เป็นความประมาทเลินเล่อของผู้จ่าย (drawee) ก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่จะโยนความเสียหายจากผู้บริสุทธ์คนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง และในกรณีเช่นนี้จะเป็นเพราะความผิดหรือความประมาทเลินเล่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแล้วบุคคลนั้นได้แก่ผู้จ่าย (drawee) ไม่ใช่ผู้รับเงินตามเช็ค"

หลักในคดี Price v. Neal นี้ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายจนถึงทุกวันนี้ถึงกับเรียกชื่อหลักกฎหมายในคดีระหว่าง Price v. Neal ว่า กฎของ Price v. Neal (The rule in Price v. Neal) และกฎของ Price v. Neal นี้แพร่หลายเข้ามาถึงประเทศสหรัฐอเมริกาจนประเทศสหรัฐอเมริกานำหลักในคดี Price v. Neal มาวางเป็นหลักกฎหมายของอเมริกาในเรื่องการสิ้นสุดการใช้เงินและการรับรองตัวเงินอยู่ใน Uniform Commercial Code มาตรา ๓ - ๔๑๔ ซึ่งมีบัญญัติไว้ว่า

"เว้นแต่การใช้คืนของการใช้เงินโดยชอบ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตราเกี่ยวกับเงินฝากธนาคารและการเรียกเก็บเงิน (มาตรา ๔) และเว้นแต่ความรับผิดชอบเพื่อการผิดคำรับรอง (breach of warranty) ในการยื่นตราสารตามมาตราก่อน การใช้เงินหรือการรับรอง (acceptance) ซึ่งตราสารใดถือเป็นที่สุ่ม เพื่อประโยชน์แก่ผู้

E. Allan Farusworth and John Honnold, Cases on Commercial

Law, p. 316.

ทรงโดยสุจริต หรือบุคคลซึ่งโดยสุจริตเปลี่ยนฐานะของเขาโดยเชื่อถือการใช้เงิน"

ตาม Official Comment ข้อ ๑ ของมาตรา ๓ - ๔๑๔ นี้ อธิบายไว้ว่า มาตรา ๓ - ๔๑๔ เป็นหลักของคดี Price v. Neal ซึ่งผู้จ่ายที่รับ (accept) หรือใช้เงินตามตัวซึ่งมีลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายปลอม ต้องผูกมัดตามคำรับรอง และไม่สามารถเรียกคืนซึ่งการใช้เงินของเขา เหตุผลดั้งเดิมของเรื่องดังกล่าวนี้ก็คือว่า ผู้จ่ายอยู่ในฐานะเหนือกว่าที่จะตรวจการปลอมแปลง เพราะธนาคารผู้จ่ายมีลายมือชื่อของผู้ออกตัว และถูกคาดหวังว่าจะรู้และเปรียบเทียบลายมือได้ นอกจากนี้ยังมีเหตุผลอันมีน้ำหนักน้อยกว่าก็คือว่าเป็นสิ่งที่พึงประสงค์อย่างยิ่งที่จะระงับการเคลื่อนไหว (transaction) ของตราสารเมื่อได้มีการชำระเงินตามตราสารนั้นไปแล้ว ยิ่งกว่าการรับความเคลื่อนไหวทางการค้าเสียใหม่ และทำลายลำดับเดิมไปเสียในภายหลัง เมื่อค้นพบการปลอมแปลง หลักกฎหมายตามคดี Price v. Neal นี้ไม่จำกัดว่าจะใช้เฉพาะผู้จ่ายเท่านั้น แต่ใช้กับผู้ออกตัว หรือกับคู่สัญญาอื่นที่เข้าใช้เงินตามตราสารที่มีการปลอมลายมือผู้ส่งจ่ายอย่างติดเทียมกัน

นอกจากนี้ Official Comment ข้อที่ ๓ ยังอธิบายต่อไปอีกว่าการใช้เงินหรือการรับรองตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอมนี้จะสิ้นสุดเพียงเพื่อประโยชน์ของผู้ทรงโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนด้วย ทั้งนี้เพราะถ้าผู้ทรงได้รับตัวเงินมาโดยไม่มีมูลค่าตอบแทนแล้ว ผู้ทรงจะไม่เสียหายแต่ประการใด เมื่อใดคืนซึ่งการใช้เงินเพื่อการปฏิเสธไม่รับรอง เพราะผู้ทรงไม่มีสิทธิจะได้อะไร จากการที่ธนาคารผู้จ่ายเสียประโยชน์ กล่าวโดยสรุปก็คือ ถ้าผู้ทรงได้รับเอาตราสารโดยไม่สุจริต ผู้ทรงก็ไม่มีข้อต่อสู้ต่อผู้จ่าย

สำหรับกรณีตามกฎหมายไทย ยังไม่เคยมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีที่ธนาคารผู้จ่ายเรียกเงินที่ตนจ่ายไปตามเช็คที่ลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอมคืนจากบุคคลผู้ที่ธนาคารผู้จ่ายได้จ่ายเงินให้ไปให้ศาลสูงวินิจฉัย แต่มีข้อเท็จจริงที่มีลักษณะใกล้เคียงกับปัญหา

ดังกล่าวให้ศาลสูงไต่สวนจนแล้วในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ และ ๒๕๒๕ ก็คือกรณีที่ธนาคาร
ผู้จ่ายฟ้องเรียกเงินที่ตนจ่ายไปตามเช็คที่มีการแก้ไข จำนวนเงินให้สูงกว่าจำนวนที่
ผู้สั่งจ่ายได้สั่งจ่ายจริงคืนจากผู้ธนาคารได้จ่ายเงินให้ไปดังปรากฏรายละเอียดตามคำ
พิพากษากังตอไปนี้

คำพิพากษากฎีกาที่ ๑๘๔๕/๒๕๒๔ (ระหว่าง ธนาคารกรุงเทพ จำกัด โจทก์
ธนาคารไทยพัฒนา จำกัด สาขากำแพงเพชรกับพวก จำเลย)

ขอเท็จจริงมีว่า บริษัท นาคาสมัครสยาม จำกัด ออกเช็คธนาคารโจทก์
สาขากำแพงเพชร เลขที่ ๒๕๑๘๔๔๘ สั่งจ่ายเงินจำนวน ๒,๕๐๖ บาท ลงวันที่
ล่วงหน้าให้ นายชัยยุทธ กวงปัญญาสว่าง หรือผู้ถือ เช็คดังกล่าวตกมาอยู่ในมือ นาย
สมคิด วงษ์พันธ์ และ นายสมคิด ได้แก้จำนวนเงินอันพึงใช้ในเช็คโดยกรอกตัว เลขกับ
ตัวอักษรข้างหน้าจำนวนเงินเดิมเพิ่มมากขึ้นเป็น ๑,๖๐๖,๕๐๖ บาท ยังใช้หมึกป้ายทับ
ชื่อ นายชัยยุทธ ใส่ชื่อ นายสมคิดแทนโดยผู้สั่งจ่ายมิใครุเห็นยินยอมแล้วนายสมคิดนำเช็ค
พิพาทซึ่งแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปขายลดให้ธนาคาร จำเลยที่ ๑ การแก้ไขเปลี่ยนแปลง
จำนวนเงินในเช็คดังกล่าวทำได้เนียบเนียน ไม่ประจักษ์ในเช็ค ส่วนรอยใช้หมึกป้ายทับ
ชื่อ นายชัยยุทธในช่องคำว่าจ่าย เห็นได้อย่างชัดเจนนั้นมีปรากฏอยู่แล้วในขณะนำมาขาย
ลดให้เลขที่ ๑ แต่จำเลยที่ ๑ ไม่ตั้งใจสงสัยเพราะเช็คไม่ขาดคำว่าหรือผู้ถือ จึงมิใช่
ข้อสำคัญ จำเลยที่ ๑ ยอมรับเช็คพิพาทไว้ในฐานะผู้ทรงใจชอบด้วยกฎหมาย และจ่าย
เงินไปตามจำนวนที่แก้ไข ครั้นเช็คถึงกำหนดจำเลยที่ ๑ ผู้ทรงใจชอบนำเช็คพิพาท
ไปเรียกเก็บเงินจากธนาคารโจทก์ สาขากำแพงเพชร ธนาคารโจทก์ สาขากำแพงเพชร
ไม่รู้ถึงการเปลี่ยนแปลงแก้ไขจำนวนเงินในเช็ค จึงจ่ายเงินจากบัญชีของผู้สั่งจ่ายให้
จำเลยที่ ๑ ไปตามจำนวนที่แก้ไข คือ ๑,๖๐๖,๕๐๖ บาท โดยเข้าใจว่าผู้สั่งจ่ายสั่ง
ให้จ่ายเงินตามจำนวนดังกล่าว

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยทั้งสองร่วมกันใช้เงิน ๑,๖๐๐,๐๐๐ บาท
คืนแก่โจทก์พร้อมทั้งดอกเบี้ยอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี นับแต่วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๔
อันเป็นวันที่โจทก์แจ้งให้จำเลยทราบ และจำเลยปฏิเสธไม่คืนเงินไปจนกว่าจะชำระ
ให้โจทก์เสร็จ

ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับให้ยกฟ้อง
โจทก์ฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยข้อกฎหมายว่า "ในปัญหาที่ว่าธนาคารโจทก์จะเรียกเงิน
ส่วนที่เกินจำนวนเดิมตามเช็คคืนจากจำเลยได้หรือไม่ เห็นว่าจำเลยไม่ได้ให้การต่อสู้
คดีว่าจำเลยที่ ๑ ในฐานะผู้ทรงสิทธิจะเบิกเงินตามเช็คพิพาทที่แก้ไขไปจากธนาคาร
โจทก์ได้ทั้งหมด เพราะเหตุใด เมื่อเช็คพิพาทแก้ไขเปลี่ยนแปลงในข้อสำคัญเกี่ยวกับ
จำนวนเงินให้เพิ่มมากขึ้นโดยไม่ประจักษ์ และผู้สั่งจ่ายไม่รู้ เห็นยินยอมด้วย จำเลยที่ ๑
ผู้ทรงโดยชอบยอมมีสิทธิบังคับการใช้เงินจากผู้สั่งจ่ายได้เพียงจำนวนเดิม อันเป็นคำสั่ง
ของผู้สั่งจ่าย คือ จำนวน ๒,๕๐๖ บาท เท่านั้น ตามนัยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ มาตรา ๔๘๗, ๑๐๐๗ วรรคสอง การที่ธนาคารโจทก์ สาขากันแพงเพชร
จ่ายเงินจากบัญชีของผู้สั่งจ่ายให้จำเลยที่ ๑ ผู้ทรงไปตามจำนวนเงินที่แก้ไขให้มากขึ้น
ยอมเกินคำสั่งของผู้สั่งจ่าย เรื่องนี้ธนาคารโจทก์ฟ้อง เรียกเงินคืนจากจำเลย ในฐานะ
จำเลยที่ ๑ เป็นผู้ทรงรับเงินตามเช็คไปเกินกว่าจำนวนที่ผู้สั่งจ่ายไว้เดิม โดยปราศจาก
มูลอันจะอ้างกฎหมายใดวินิจฉัยถึงสิทธิของจำเลยที่ ๑ ผู้ทรงเช็คพิพาทไว้ข้างต้นแล้วว่า
คงรับเงินตามเช็คไปได้เพียงจำนวนเงินเดิมอันเป็นคำสั่งของผู้สั่งจ่ายคือ ๒,๕๐๖ บาท
จำเลยที่ ๑ รับเงินส่วนที่เกินไปจากนั้นเป็นการรับไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมาย
ขณะที่จำเลยที่ ๑ ผู้ทรงโดยชอบนำเช็คพิพาทมา เรียกเก็บเงินจากธนาคารโจทก์ การ
แก้ไขจำนวนเงินไม่ประจักษ์และธนาคารโจทก์ เชื่อว่าผู้สั่งจ่ายออกเช็คสั่งจ่ายเงินจาก
บัญชีตามจำนวนที่มีการแก้ไข ธนาคารโจทก์มิได้จ่ายเงินให้จำเลยที่ ๑ รับไปตาม
อำเภอใจ จำเลยต้องคืนเงินให้โจทก์ ฎีกาของโจทก์ฟังขึ้น

พิพากษากลับ ให้บังคับคดีตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น ค่าฤชาธรรมเนียม
ชั้นอุทธรณ์ฎีกาให้ เป็นพับ

คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๒๓๗/๒๕๒๕ (ระหว่าง ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) โจทก์
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด สาขากำแพงเพชร กับพวก จำเลย)

ข้อเท็จจริงฟังได้ว่า บริษัท น้ำตาลมิตรสยาม จำกัด ออกเช็คคลังหน้าลง
วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๑๕ สั่งให้ธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขากำแพงเพชร จ่ายเงิน
จำนวน ๘,๐๒๒ บาท ให้แก่นายชัยยุทธ ดวงปัญญาสว่าง หรือผู้ถือ เช็คฉบับนี้ต่อมา
ได้มีการแก้ไขจำนวนเงินที่สั่งจ่ายเป็น ๘๐๘,๐๒๒ บาท โดยผู้สั่งจ่ายมิได้รู้เห็นยินยอม
ด้วย และการแก้ไขจำนวนเงินดังกล่าวไม่สามารถมองเห็นได้โดยตาเปล่า เมื่อวันที่ ๒๓
มกราคม ๒๕๑๕ นายสมคิด วงษ์พันธ์ ได้นำเช็คฉบับนี้มาขอให้ธนาคารจำเลยที่ ๑
เพื่อเป็นประกันหนี้ที่นายสมคิดเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคารจำเลยที่ ๑ เมื่อเช็ค
ถึงกำหนดสั่งจ่ายธนาคารจำเลยที่ ๑ ได้เรียกเก็บเงินจากธนาคารโจทก์แล้วนำ
มาลงบัญชีหักล้างหนี้นายสมคิด ซึ่งได้ขอเบิกเงินไปก่อนหมดแล้ว ในวันที่ ๒๑ หรือ
๒๒ มีนาคม ๒๕๑๕ บริษัท น้ำตาลมิตรสยาม จำกัด แจ้งให้ นายสมพงษ์ -
สุวรรณภูมิ ผู้จัดการธนาคารโจทก์ สาขากำแพงเพชร ทราบว่าเช็คฉบับนี้เป็น
เช็คที่มีการแก้ไขจำนวนเงินให้สูงขึ้น จึงได้มีการตรวจเช็คกัน ปรากฏว่ามีการแก้ไข
จำนวนเงินให้สูงขึ้นจริง ต่อมาพนักงานอัยการไต่สวนฟ้องนายสมคิดเป็นจำเลยใน
ขอหาปลอมแปลงเอกสารตัวเงิน ไซ้เอกสารตัวเงินปลอมและฉ้อโกงทรัพย์ นายสมคิด
ให้การรับสารภาพ ศาลพิพากษาจำคุกนายสมคิดจำเลย ๕ ปี ๖ เดือน และให้
จำเลยคืนเงิน ๘๐๘,๐๒๒ บาท แก่ธนาคารกรุงไทย จำกัด สาขากำแพงเพชร
คดีถึงที่สุดแล้วประมาณเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๕ บริษัท น้ำตาลมิตรสยาม จำกัด
เรียกเงินคืนจากธนาคารโจทก์ ธนาคารโจทก์ได้จ่ายเงินจำนวน ๘๐๐,๐๐๐ บาท
เข้าบัญชีบริษัทเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๕ และได้ฟ้องเรียกเงินจำนวนนี้คืน
จากจำเลย

ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า เช็คพิพาทถูกแก้ไขเพิ่มเติมจำนวนเงินก่อนที่ธนาคารจะ
 เสียจะสั่งเรียกเก็บเงินจากธนาคารโจทก์ แต่ธนาคารทั้งสองฝ่ายปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต
 และปราศจากความประมาทเลินเล่อ เช็คถูกแก้ไขไต่จ่ายและปราศจากพิรุณเป็นพร
 พนักงานผู้มีหน้าที่เขียนเช็คของบริษัทผู้สั่งจ่ายเว้นช่องว่างไว้มาก ไม่ขีดเส้นขวางหน้า
 การเพิ่มเติมจำนวนเงินธนาคารโจทก์ยอมไม่ตองรับผิดชอบเงินโทแกอยู่ฝาก การที่ธนาคาร
 โจทก์คืนเงินแก่บริษัทผู้สั่งจ่ายเช็คโดยไม่มีเงื่อนไขหรือขอโต้แย้ง เป็นการเลือกปฏิบัติ
 ตามความพอใจของธนาคารโจทก์เอง หากกฎหมายบังคับให้จำต้องทำไม่ จึงไม่ก่อให้เกิด
 เกิดสิทธิที่จะเรียกเงินคืนจากธนาคารจำเลยได้ พิพากษายกฟ้อง

ศาลอุทธรณ์ พิพากษายืน

โจทก์ฎีกา

ศาลฎีกาพิเคราะห์แล้วเห็นว่า เมื่อการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินในเช็ค
 ไม่สามารถมองเห็นได้ควยตาเปล่า ก็เป็นการแก้ไขเปลี่ยนแปลงที่ไม่ประจักษ์ในข้อสำคัญ
 ของความที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๗ วรรค ๒ และ
 ๓ เมื่อผู้สั่งจ่ายไม่ใคร่เห็นยินยอมในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงนั้นควย ธนาคารจำเลยผู้
 ทรงเช็คยอมมีสิทธิบังคับการใช้เงินตามเช็คได้เพียงจำนวนเงินเดิมก่อนมีการแก้ไขเท่า
 นั้น จำนวนเงินที่เกินไปจากนั้นเป็นการรับไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ เมื่อ
 ธนาคารโจทก์มิได้จ่ายเงินให้ธนาคารจำเลยรับไปตามอำเภอใจ แต่จ่ายไปโดยเชื่อว่า
 ผู้สั่งจ่ายออกเช็คสั่งจ่ายเงินตามจำนวนที่มีการแก้ไข ธนาคารจำเลยก็ต้องคืนเงินส่วนที่
 รับเกินมาให้แก่ธนาคารโจทก์พร้อมควยดอกเบี้ยนับแต่วันที่ธนาคารโจทก์แจ้งให้ธนาคาร
 จำเลยทราบถึงการคืนเงินจำนวนนี้ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา
 ๔๐๖ และ ๔๐๗ เมื่อวินิจฉัยดังกล่าวแล้ว ก็ไม่จำต้องวินิจฉัยฎีกาโจทก์ประเด็นอื่น
 ต่อไป

จำเลยตั้งประเด็นในการแก้ฎีกาว่า การที่จะให้ธนาคารจำเลยผู้ทรงเช็ค
 บังคับการใช้เงินได้เพียงตามเนื้อความเดิมนั้น ต้องไม่ปรากฏว่าผู้สั่งจ่ายใดละเลย

ในการระมัดระวังที่จะไม่ให้มีการปลอมแปลงเช็คนั้นถ้าหากปรากฏขอเท็จจริงว่าผู้ส่งเช็ค
ละเลยไม่ระมัดระวังเป็นเหตุให้มีการปลอมแปลงเช็คแล้ว ผู้ส่งจ่ายก็ต้องรับผิดชอบ

ศาลฎีกาเห็นว่า แม้ขอเท็จจริงจะปรากฏว่าการแก้ไขเปลี่ยนแปลงจำนวน
เงินในเช็คสามารถทำได้โดยไม่ประจักษ์ก็เพราะผู้เขียนเช็คของบริษัท นำतालमित्र
จำกัด เว้นช่องว่างข้างหน้าตัวเลขและตัวหนังสือจำนวนเงินที่ส่งจ่ายไว้ โดยไม่ขีดเส้น
ข้างหน้ากันการเขียนจำนวนเงินเพิ่มเติม เป็นการไม่ปฏิบัติตามระเบียบการเขียนเช็ค
ของธนาคาร เป็นเหตุให้มีการเพิ่มเติมจำนวนเงินได้ง่าย และผู้ส่งจ่ายลงชื่อส่งจ่าย
โดยไม่ตรวจดูเสียก่อนอันเป็นความประมาทเลินเล่อของผู้ส่งจ่าย แต่ในขณะเดียวกัน
จำนวนเงินส่วนเกินที่ธนาคารจ่ายรับไว้ ก็เป็นการรับไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้าง
กฎหมายได้ เมื่อธนาคารจ่ายได้รับความเสียหายเพราะความประมาทเลินเล่อของ
ผู้ส่งจ่ายอย่างไร ก็เป็นเรื่องที่ธนาคารจ่ายจะต้องว่ากล่าวเอาแก่ผู้ส่งจ่าย คำ
พิพากษาศาลล่างทั้งสองไม่ต้องควยความเห็นศาลฎีกา ฎีกาโจทก์ฟังขึ้น

พิพากษากลับ ให้จ่ายทั้งสองร่วมใช้เงิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท พร้อมควย
ดอกเบี้ยอัตราร้อยละ ๗ ครั้งต่อปี นับแต่วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ จนกว่าจะชำระ
เสร็จให้โจทก์ ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสามศาลให้เป็นพับ"

ผลของคำพิพากษาฎีกาทั้งสองเรื่องข้างต้นนี้ เป็นปัญหาที่น่าคิดว่า ถ้าเป็น
กรณีของเช็คที่มีลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอม โดยปลอมใก้อย่างแนบเนียน แล้วธนาคารได้
จ่ายเงินให้แก่ผู้ทรงไปโดยสำคัญผิดว่าเป็นลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายซึ่งเป็นลูกค้าของตน
จริงเช่นนั้น ธนาคารผู้จ่ายจะฟ้องเรียกเงินคืนจากผู้ทรง ในฐานะที่ผู้ทรงรับเงินตาม
เช็คไปโดยปราศจากมูลอันจะอ้างควยกฎหมายได้หรือไม่ (เทียบคานันยแห่งคำ
พิพากษาฎีกาที่ ๑๘๘๘/๒๕๒๘ และ ๑๖๓๓/๒๕๒๕)

ปัญหาเห็นว่าคุณภาพสัมพันธระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับลูกค้าที่มีต่อกันเป็นไปตามกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์ และตามข้อตกลงเกี่ยวกับการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ธนาคารมีหน้าที่ที่จะต้องจ่ายเงินตามเช็คที่ผู้นำมาเบิกเงินจากตนตามคำสั่งของลูกค้า - เจ้าของบัญชีเท่านั้น และหน้าที่ธนาคารผู้จ่ายมีต่อลูกค้าของบัญชีดังกล่าวก็เป็นเรื่องภายในของธนาคารผู้จ่ายกับลูกค้าเจ้าของบัญชีเท่านั้น มิได้เกี่ยวกับผู้ทรงแต่ประการใด เมื่อธนาคารตรวจพบการปลอมโดยหลักของสัญญาฝากทรัพย์ และตามข้อตกลงเกี่ยวกับการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ธนาคารไม่มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามเช็คดังกล่าว และเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับผู้ทรงแล้ว จะเห็นว่า ธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คกับผู้ทรงเช็คมิได้มีนิติสัมพันธ์ใด ๆ ต่อกันเลย เช่นในแง่ของตัวเงินธนาคารก็มีได้เป็นคู่สัญญาในตัวเงินเว้นแต่ธนาคารจะไต่ลงชื่อเป็นผู้รับรองแล้วก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เมื่อธนาคารมิได้เป็นคู่สัญญาในตัวเงินตัวนี้ก็หาไม่หน้าที่ต้องชำระเงินตามเช็คให้กับผู้ทรงไม่ ถ้ามองในแง่ของสัญญาฝากทรัพย์และข้อตกลงระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับลูกค้าเจ้าของบัญชี ก็เป็นเรื่องภายในระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับลูกค้าเจ้าของบัญชีเท่านั้น ข้อตกลงดังกล่าวที่ทำขึ้นระหว่างธนาคารผู้จ่ายกับลูกค้าเจ้าของบัญชีมิได้ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้ทรงไม่ เมื่อธนาคารไม่สามารถตรวจพบการปลอมที่ทำขึ้นได้อย่างชาวดูดและแนบเนียนมาก ก็มิได้จ่ายเงินตามเช็คที่มลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมให้ผู้ทรงรับไปโดยความสำคัญผิดเช่นนั้น ที่ผู้ทรงรับเงินจากธนาคารผู้จ่าย จึงเป็นการรับไว้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ ทำให้ธนาคารผู้จ่ายเสียเปรียบ แล้วผู้ทรงจำต้องคืนเงินที่ตนได้รับให้แก่ธนาคาร การที่ธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คให้ผู้ทรงรับไปโดยสำคัญผิดเช่นนี้ ก็เพราะเชื่อโดยสุจริตว่าลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายที่ปรากฏเป็นลายมือชื่อของลูกค้าเจ้าของบัญชีโดยแท้จริงจึงเห็นได้อยู่ในตัวแล้วว่าธนาคารมิได้จ่ายเงินไปโดยความสมัครใจทั้ง ๆ ที่ตนรู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีความผูกพันหรือที่กล่าวคืออีกนัยหนึ่งว่าธนาคารมิได้จ่ายเงินไปตามอำเภอใจของธนาคาร อันจะทำให้ธนาคารหาสิทธิได้รับเงินคืนไม่ ธนาคารผู้จ่ายจึงมีสิทธิเรียกเงินตามเช็คคืน

จากผู้ที่ธนาคารได้จ่ายเงินไป ธนาคารมิควรได้ความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๐๖ ซึ่งแตกต่างไปจากกฎของ Price v. Neal (The rule in Price v. Neal) ที่วางหลักไว้ว่า ในกรณีที่ใช้คมีลายมีชื่อผู้สั่งจ่ายปลอม และธนาคารได้จ่ายเงินไปโดยสำคัญผิด ธนาคารจะเรียกร้องเอาเงินคืนจากผู้ธนาคารจ่ายเงินไปไม่ได้ ที่แตกต่างกันเช่นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเพราะระบบกฎหมายของประเทศ อังกฤษและอเมริกา เป็นระบบกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ ไม่เหมือนกันกับระบบกฎหมายของไทยซึ่งเป็นระบบประมวลกฎหมาย ระบบกฎหมายแบบประมวลกฎหมาย ได้รับอิทธิพลและรากฐานหลักกฎหมายเรื่องลามาภิควร ได้มาจากกฎหมายโรมัน ซึ่งได้แบ่งกฎหมายว่าด้วยหนี้ (obligation) ออกเป็นสามประเภทคือ

- ๑) สัญญา (contract)
- ๒) ละเมิดและคล้ายละเมิด (delict and quasi delict)
- ๓) คล้ายสัญญา (quasi-contract) ซึ่งแบ่งเป็น
 - จักการงานนอกสั่ง (negotium gestio)
 - condictio
 - ลามาภิควรได้ (unjust enrichment)

หลักกฎหมายโรมันดังกล่าวนี้ นโปเลียนมหาราชได้นำมารวบรวมไว้ เมื่อคราวจัดทำประมวลกฎหมายนโปเลียน (code napoleon) ในปี พ.ศ. ๑๘๐๔ อันนับได้ว่าเป็นประมวลกฎหมายที่สมบูรณ์ฉบับหนึ่งของประเทศฝรั่งเศส และประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ฉบับปี ค.ศ. ๑๘๗๖ ก็ได้รับอิทธิพลมาจากประมวลกฎหมายนโปเลียนเมื่อคราวประเทศญี่ปุ่นจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งก็ได้รับอิทธิพลจากประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมันและฝรั่งเศส ในการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็ได้ยึดหลักของประมวลกฎหมายแพ่ง เยอรมัน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส สวิสส์ นั้นเอง ฉะนั้น หลักกฎหมายว่าด้วยจักการงานนอกสั่งและลามาภิควรได้ของไทยจึงมี

ลักษณะคล้ายคลึงกับกฎหมายแพ่งเยอรมัน และญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก แต่บางมาตราก็ได้
รับอิทธิพลมาจากกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และกฎหมายลักษณะหนี้ของสวิสส์ ซึ่งกฎหมาย
ของประเทศเหล่านั้นล้วนได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมัน แต่หลักกฎหมายเรื่อง
ลาภมิควร ได้ซึ่งมีรากฐานดั้งเดิมมาจากกฎหมายโรมันโดยแท้ และกลายเป็นส่วนหนึ่ง
ของกฎหมายระบบประมวลกฎหมาย กฎหมายอังกฤษกลับไม่ยอมรับหลักนี้ไว้ ฉะนั้น
ความปัญหาเรื่องธนาคารผู้จ่ายจะเรียกเงินที่จ่ายไปตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อปลอม
คืนจากผู้รับเงินไปหรือไม่ ซึ่งได้พิจารณาตามกฎหมายไทยเห็นว่าเรียกคืนได้ใน
ฐานลาภมิควร ได้นั้น กฎหมายอังกฤษไม่มีหลักกฎหมายเรื่องลาภมิควร ได้จึงไม่รู้จะ
เอาหลักกฎหมายอะโรมา เป็นหลักให้ธนาคารใช้สิทธิเรียกคืนเอาจากผู้ธนาคาร
ได้จ่ายเงินไปจึงใช้หลักเรื่องความประมาท และความสุจริตของผู้ทรงเป็นเกณฑ์
ดังที่ปรากฏอยู่ในกฎของ Price v. Neal แต่ก็มีข้อที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการ
เรียกคืนฐานลาภมิควร ได้ อยู่ ๒ ประการคือ

ข้อสังเกตประการแรก ในเรื่องการคืนทรัพย์สินที่ได้รับไว้ฐานเป็นลาภมิควร
ได้นั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๑๖ บัญญัติว่า

"ถ้าทรัพย์สินซึ่งได้รับไว้เป็นลาภมิควรได้นั้น เป็นเงินจำนวนหนึ่งเท่านั้น
ว่าต้องคืนเต็มจำนวนนั้น เว้นแต่เมื่อบุคคลได้รับไว้โดยสุจริต จึงต้องคืนลาภมิควร ได้
เพียงส่วนที่ยังมีอยู่ในขณะเมื่อเรียกคืน"

กรณีผู้ทรงซึ่งได้รับเงินจากธนาคารผู้จ่ายตามเช็คที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย
ปลอม โดยมีใครรู้ถึงข้อลายมือชื่อปลอมมาก่อน ก็คงถือว่าผู้ทรงได้รับเงินจากธนาคาร

วิมลศิริ ชำนาญเวช และ ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยจัดการงานนอกสั่งและลาภมิควร ได้ (กรุงเทพมหานคร :
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า ๑.

โดยสุจริต ปัญหาเกี่ยวกับการคืนเงินจึงเกิดขึ้นว่าจะคืนกันอย่างไร เพราะเงินที่ได้รับไม่เหมือนทรัพย์สินอื่นที่ไ้ไป ผู้ไ้ยอมทราบว่าหมดไปเพียงไร แต่เงินที่เข้ากระเป๋ามาเป็นของผู้ทรงแล้ว ผู้ทรงไ้เงินไป เงินที่ไ้ไปก็ไม่สามารถแยกออกไ้ว่าเป็นเงินที่ไ้มาฐานลามิควรไ้หรือไม่ ข้อนี้เห็นว่าในการที่จะพิจารณาว่าเงินยังคงมีอยู่หรือไม่ มีหลักอยู่ว่าถ้าผู้รับไ้ไ้จ่ายหรือโอนทรัพย์สินนั้นไปต้องถือว่าผู้รับไ้ไ้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้น ราคาที่ไ้มาจึงเป็นสิ่งที่ชดไ้คืนแทน และถ้าผู้รับไ้ไ้จ่ายเงินราคาทรัพย์สินที่ไ้มานั้นเสียอีก ในลักษณะที่เป็นการไ้ประโยชน์ตามราคาเงินนั้น ก็คงถือว่าราคาทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ที่ผู้รับไ้ไ้จะต้องคืนกันเต็มราคาที่ไ้รับมา แต่ถ้าผู้รับไ้ไ้จ่ายเงินไปโดยไม่ไ้รับประโยชน์ตามค่าของเงิน เช่น ไ้เงินมาโดยสุจริต จึงเป็นเหตุไ้มีงานเลี้ยงเพื่อนสันทนาการ ถ้าไ้ไ้เงินมากก็จะไม่มีการเลี้ยงคังนี้ มีลักษณะเป็นการไ้เปล่า ไม่คิดค่าตอบแทน ผู้รับไ้ไ้จึงไม่คงคืนเงินที่ไ้จ่ายหมดไปแล้ว ?

ข้อสังเกตประการที่ ๒ คือ ถ้าธนาคารจ่ายเงินตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมไป โดยประมาทปราศจากการตรวจสอบลายมือชื่อของผู้สั่งจ่ายให้เรียบร้อยเสียก่อน เช่นนี้จะก่อให้เกิดสิทธิอะไรแก่ผู้ทรงไ้บ้าง ในข้อนี้เห็นว่าเมื่อผู้ทรงกับธนาคารต่างไม่มีนิติสัมพันธ์ต่อกันเสียแล้ว การที่ธนาคารผู้จ่ายจ่ายเงินให้ผู้ทรงไปแม้จะเป็นการกระทำโดยประมาทไม่ตรวจสอบลายมือชื่อของลูกค้าเจ้าของบัญชีให้ไ้เสียก่อนก็ตาม การกระทำของธนาคารก็มิไ้ก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ทรงที่จะเรียกร้องอะไรเอาจากธนาคารผู้จ่ายไ้ และถ้าพิจารณาถึงสิทธิของผู้ทรงกับลูกค้าเจ้าของบัญชีแล้ว ลูกค้าเจ้าของบัญชีกับผู้ทรงก็มีไ้มีนิติสัมพันธ์อย่างไ้โดยทางหนึ่งต่อกันด้วย ความประมาทเดินไ้ของธนาคารที่จ่ายเงินให้ผู้ทรงรับไป ก็มีไ้ก่อให้เกิดสิทธิไ้ ๆ อันเป็นประโยชน์แก่ผู้ทรงที่จะมีต่อผู้สั่งจ่ายหรือลูกค้าเจ้าของบัญชีผู้ถูกปลอมลายมือชื่อ ปัญหาที่ว่า ถ้าการ

^๑ จิตติ ทิงศภัทย์ และ ยล วีรกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๒ มาตรา ๒๔๑-๒๕๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยพิทยา, ๒๕๐๓, หน้า ๔๕๒.

กระทำโดยประมาทเลินเล่อของธนาคารดังกล่าวทำให้ความเสียหายให้กับผู้ทรง ผู้ทรงจะมีสิทธิอะไรต่อธนาคารผู้จ่ายเงินโดยประมาทนั้น เห็นว่าถ้าผู้ทรงสามารถพิสูจน์ได้ว่าการกระทำโดยประมาทของธนาคารผู้จ่ายดังกล่าวเป็นเหตุให้ตนต้องเสียหาย หากจะฟ้องคืนเงินให้กับธนาคารผู้จ่ายแล้ว ผู้ทรงก็อาจฟ้องธนาคารผู้จ่ายฐานกระทำละเมิดต่อตนได้ ซึ่งผู้ทรงจะต้องพิสูจน์ถึงความเสียหายที่ตนได้รับว่าเป็นความเสียหายที่เป็นผลโดยตรงและใกล้เคียงกับเหตุอันเกิดจากจรรยาบรรณกระทำละเมิดของธนาคารให้ได้ว่าจึงเป็นเรื่องที่ยาก

สำหรับปัญหาที่ว่า ธนาคารผู้จ่ายจะเรียกเงินคืนจากผู้ที่เป็นธนาคารผู้จ่ายเงินไปตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอมได้หรือไม่นี้ เคยเป็นปัญหาที่นักกฎหมายสมัยปี พ.ศ. ๒๔๕๕ คิดมาก่อนแล้ว และเคยตั้งเป็นปัญหาในการสอบคัดเลือกมรรจุเป็นข้าราชการตุลาการ ตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ดังนี้^๑

คำถาม นายเอกปลอมลายมือชื่อนายโทในเช็คสั่งจ่ายเงินให้แก่ นายศรี นายศรีสลักหลังโอนเช็คให้แก่ นายจัตวา นายจัตวาไปขึ้นเอาเงินตามเช็คจากธนาคารของนายโท ธนาคารก็จ่ายเงินตามเช็คเหล่านั้นให้แก่ นายจัตวาไป แล้วหักจำนวนเงินที่จ่ายไปนั้นจากบัญชีนายโท นายโท จะเรียกเงินที่ธนาคารจ่ายจากบัญชีของตนให้นายจัตวาไปนั้นคืนโดยอ้างว่า ธนาคารจ่ายเงินไม่ชอบได้หรือไม่ สมมุติว่านายโท เรียกเงินที่ธนาคารจ่ายไปนั้นคืนได้ ธนาคารจะได้เบี้ยเอาเงินจำนวนนั้นคืนจากนายเอก นายศรี และนายจัตวาได้หรือไม่

แนวคำตอบ นายโทเรียกเงินคืนจากธนาคารจ่ายจากบัญชีของตนให้นายจัตวาไปคืนได้ เพราะเมื่อลายมือชื่อของนายโท เป็นลายมือชื่อปลอมก็เท่ากับนายโทไม่ได้สั่ง

^๑ อัมพร ณ ตะกั่วทุ่ง, คำอธิบายกฎหมายลักษณะตัวเงิน, หน้า ๓๖๖.

จ่ายเงินตามเช็คนั้น ธนาคารจึงไม่มีหน้าที่จ่ายเงินหรือหักจำนวนที่จ่ายไปจากบัญชีของ นายโท (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕๕๑)

ธนาคารเรียกเงินที่จ่ายให้นายจัตวาคืนไปได้ โดยถือว่าจ่ายไปโดยไม่มี มูลหนี้ เพราะนายจัตวาไม่อาจอ้างอิงสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อบังคับการใช้เงิน ตามเช็คนั้นโดยอาศัยลายมือชื่อปลอมของนายโท (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๔ และ ๕๐๖)

ธนาคารไม่มีสิทธิไล่เบี้ยเอาแก่นายเอก หรือนายตรีตามเช็ค เพราะทั้งสองคนนี้ไม่มีนิติสัมพันธ์กับธนาคาร แต่ธนาคารมีสิทธิเรียกร่องเอาแก่นายเอกได้โดย ฐานละเมิด

๕.๒.๓ การจ่ายเงินของธนาคารผู้จ่ายตามเช็คที่มีลายมือชื่อผู้สลักหลังปลอม

เรื่องการเงินของธนาคารผู้จ่ายตามเช็คที่มีลายมือชื่อผู้สลักหลัง ปลอมนี้ กฎหมายลักษณะตั๋วเงินของไทย และของอังกฤษได้วางบทบัญญัติที่คุ้มครอง ธนาคารที่จ่ายเงินตามเช็คที่มีรายการสลักหลังปลอมไว้ดังนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๔ บัญญัติว่า

"ถ้ามีผู้นำตั๋วเงินชนิดจะพึงใช้เงินตาม เราสั่ง เมื่อทวงถามมาเบิกถอนธนาคาร และธนาคาร นั้นได้ใช้เงินไปตามทางคาปกติโดยสุจริต และปราศจากประมาทเลินเล่อไซ้ ท่านว่า ธนาคารไม่มีหน้าที่ต้องนำสืบว่าการสลักหลังของผู้รับเงิน หรือการสลักหลังในภายหลัง รายใด ๆ ไ้ทำไปด้วยอาศัยรับมอบอำนาจแก่บุคคลซึ่งอ้างเอาเป็นเจ้าของค่าสลักหลังนั้น และถึงแม้ว่ารายการสลักหลังนั้นจะเป็นสลักหลังปลอม หรือปราศจากอำนาจก็ตาม ท่านให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกระเบียบ

พ.ร.บ. ตั๋วแลกเงิน ค.ศ. ๑๘๘๒ มาตรา ๖๐ ของอังกฤษบัญญัติว่า

"เมื่อธนาคารได้จ่ายเงินตามตั๋วเงินสั่งจ่ายตาม เราสั่ง เมื่อทวงถามซึ่งเรา

สั่งจ่ายเอาแก่คนไปโดยสุจริตตามทางค้าโดยปกติ ธนาคารนั้นไม่มีหน้าที่ต้องแสดงว่า การสลักหลังของผู้รับเงินหรือของผู้สลักหลังภายหลังไต่ลงลายมือชื่อถูกต้อง หรือควยอำนาจมอบหมายของผู้อ้างว่าเป็นเจ้าของลายมือชื่อ แม้ลายมือชื่อที่อ้างจะเป็นลายมือชื่อปลอมหรือลงไว้โดยปราศจากอำนาจ ท่านให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปโดยชอบ?

ก่อนที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงรายละเอียดของบทบัญญัติที่คุ้มครอง การจ่ายเงินของธนาคารตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อผู้สลักหลังปลอม ผู้เขียนจะขอกล่าวถึง เหตุผลที่กฎหมายจำต้องมีบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองธนาคารผู้จ่ายเป็นเพราะว่า

๑) เช็คเป็นหนังสือตราสารที่ผู้สั่งจ่ายสั่งธนาคารให้จ่ายเงินเมื่อทางตามให้แก่ผู้รับเงิน ฉะนั้น ธนาคารมีหน้าที่จะต้องจ่ายเงินตามเช็คที่เห็นว่าสมบูรณ์ทันทีที่มีการเรียกเก็บเงินจากตน และเนื่องจากเช็คเป็นตราสารที่เปลี่ยนมือได้ เช็คที่ผู้นำมาเบิกเงินเอาจากธนาคารผู้จ่ายจึงอาจมีการโอนเปลี่ยนมือมาหลายทอด ซึ่งบุคคลเหล่านั้นธนาคารไม่รู้จัก และไม่มีความสัมพันธ์ต่อกันมาก่อน ธนาคารจึงไม่อาจทราบได้ว่าผู้สลักหลังเป็นใคร และเป็นลายมือชื่อที่แท้จริงของเขาเหล่านั้นหรือไม่ ธนาคารไม่มีทางรู้

๒) ตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารกับลูกค้าเจ้าของบัญชีมีว่าธนาคารกับลูกค้าเจ้าของบัญชีมีความสัมพันธ์กันตามกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์ และตามข้อตกลงการเปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ธนาคารจึงมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามคำสั่งของลูกค้าที่ออกเช็คสั่งจ่ายเงินเวากับตน โดยธนาคารผู้จ่ายมีหน้าที่หลักต้องตรวจสอบลายมือชื่อของผู้สั่งจ่ายที่ปรากฏในเช็คที่นำมาเบิกเงินกับตน กับลายมือชื่อของลูกค้าเจ้าของบัญชีว่าเหมือนกันหรือไม่ หากเหมือนกันธนาคารก็มีสิทธิหักเงินที่จ่ายไปจากบัญชีของลูกค้าได้ แต่ถ้าไม่เหมือนกันธนาคารไม่อาจหักเงินที่ตนจ่ายไปออกจากบัญชีของลูกค้า

1

Section 60 When a bill payable to order on demand is drawn on an a banker, and the banker on whom it is drawn pays the bill in good faith and in the ordinary course of business, it is not incumbent on the banker to show that the indorsement of the payee or any subsequent indorsement was made by or under the authority of the person whose indorsement it purports to be and the banker is deemed to have paid the bill in due course, although such indorsement has been forged or made without authority, p. 253.

เจ้าของบัญชี ทั้งนี้เพราะธนาคารผู้จ่ายยอมได้รับการ สันนิษฐานไว้แล้วว่า ธนาคารผู้จ่าย รู้จักลายมือชื่อของผู้สั่งจ่ายที่เป็นลูกค้าของตนแล้ว ส่วนลายมือชื่อของผู้สลักหลังนั้นตามที่ กล่าวมาแล้วจะเป็นใครที่ไหนธนาคารไม่ทราบ และตามหน้าที่ที่ธนาคารมีต่อผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นลูกค้า ธนาคารผู้จ่ายก็ไม่มีหน้าที่ต้องตรวจสอบลายมือชื่อของผู้สลักหลังว่า เป็นลายมือชื่อที่แท้จริง และถูกต้องหรือไม่ นอกจากนี้ กรณีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมกับการ สลักหลังปลอมยังแตกต่างกันอยู่ที่ว่า ธนาคารผู้จ่ายสามารถที่จะตรวจสอบลาย เช่น ของผู้สั่งจ่ายกับลาย เช่นของผู้สั่งจ่ายให้ไว้ ในขณะที่ผู้จ่ายไม่สามารถตรวจสอบลาย เช่นที่สลัก หลังได้ ธนาคารผู้จ่ายจึงอยู่ในฐานะที่ใด เปรียบกว่าในการตรวจสอบลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย หากจะให้ธนาคารผู้จ่ายต้องรับผิดชอบในกรณีที่จ่ายเงินไปตามตัวเงินที่มีรายการ สลักหลังปลอม แล้วจะเป็นการ เพิ่มหน้าที่ให้กับธนาคารโดยจะไม่ค่อย เป็นธรรมกับธนาคารนัก การงาน ของธนาคารย่อมจะดำเนินไปด้วยความระมัดระวัง อันจะกระทบกระเทือนถึงเครดิตในตลาด

๓) ศาลฎีกา ได้กล่าวถึงเหตุผลที่กฎหมายบัญญัติมาตรา ๑๐๐๔ ขึ้นมาคุ้มครองธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คที่มีรายการ สลักหลังปลอมไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๐/๒๔๙๖ ว่า

มาตรา ๑๐๐๔ ว่า "ถ้ามีผู้นำตัวเงินชนิดจะพึงใช้เงินตามเขาสั่งเมื่อทวงถามมาเบิกต่อธนาคารใด และธนาคารนั้นได้ใช้เงินให้ไปตามทางคำปกติโดยสุจริต และปราศจากประมาทเลินเล่อไซ้ ท่านว่าธนาคารไม่มีหน้าที่จะตองนำสืบว่า การสลักหลังของผู้รับเงินหรือการสลักหลังในภายหลัง รายใด ๆ ใดทำไปโดยอาศัยรับมอบอำนาจแต่บุคคลซึ่งอ้างเอาเป็นเจ้าของคำสลักหลังนั้น และถึงแม้ว่ารายการ สลักหลังนั้น จะเป็นสลักหลังปลอมหรือปราศจากอำนาจก็ตาม ท่านให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกต้องระเบียบ"

บทบัญญัติแห่งมาตรานี้แสดงชัดอยู่แล้วว่า กฎหมายให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารผู้สุจริต และปราศจากประมาทเลินเล่อ แต่เฉพาะกรณีแห่งการ สลักหลังปลอม

หรือสลักหลังโดยปราศจากอำนาจ เหตุที่บัญญัติเช่นนั้นก็เพราะจะเป็สิ่งภาระแก่ธนาคาร
ในอันที่จะต้องสอบสวนถึงลายมือชื่อของผู้สลักหลังที่ลงไว้ในตั๋วเงินหรืออำนาจแห่งการ
ลงลายมือชื่อนั้น ซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าแก่การจ่ายเงินมาก หน้าที่ของธนาคารที่
ยังคงต้องมืออยู่ก็คือ จะต้องตรวจว่าตั๋วเงินนั้นได้เป็นตั๋วเงินหรือไม่ ในประการต้นก็คือ
จะต้องรู้ว่าลายมือชื่อของผู้สั่งจ่าย ซึ่งเป็นลูกค้าของตนนั้นได้เป็นลายมือชื่อที่แท้จริงหรือไม่
ไม่ ถ้าลายมือชื่อนั้นปลอมมา ตั๋วเงินก็ย่อมไม่สมบูรณ์เป็นตั๋วเงิน เพราะขาดลายมือชื่อ
ผู้สั่งจ่าย ตามบทบัญญัติมาตรา ๕๑๐ ประกอบด้วย ๕๔๕ ถ้าธนาคารจ่ายเงินไปจะอ้าง
เศษกระดาษชิ้นนั้นมาสนับสนุนการจ่ายของตนว่าเป็นการจ่ายตามตั๋วเงินอย่างไร
ไม่ได้”

ด้วยเหตุผลดังกล่าว กฎหมายลักษณะตั๋วเงินจึงต้องมีบทบัญญัติอย่าง
มาตรา ๑๐๐๕ และพระราชบัญญัติตั๋วแลกเงิน ค.ศ. ๑๘๘๒ มาตรา ๒๐ ของ
อังกฤษคุ้มครองธนาคารผู้จ่ายเงินตามตั๋วเงินที่มีลายมือชื่อผู้สลักหลังปลอมไว้

บทบัญญัติที่คุ้มครองการใช้จ่ายเงินของธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คที่มีลายมือชื่อ
ผู้สลักหลังปลอมนี้ ตามมาตรา ๑๐๐๕ ต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

- (๑) ต้องเป็นตั๋วเงินพึงใช้จ่ายเงินตามเขาสั่งเมื่อทรงถาม
- (๒) ธนาคารใช้จ่ายเงินไปตามทางคำโดยปกติ
- (๓) ธนาคารใช้จ่ายเงินไปโดยสุจริตและปราศจากความประมาท
เดินเลื้อ

(๑) ต้องเป็นตั๋วเงินพึงใช้จ่ายเงินตามเขาสั่งเมื่อทรงถาม

คำว่า "ตั๋วเงินพึงใช้จ่ายเงินตามเขาสั่งเมื่อทรงถาม" นั้นหมายถึง
ตั๋วแลกเงินชนิดที่ใช้จ่ายเงินเมื่อทรงถาม และหมายรวมถึงเช็คซึ่งเป็นคำสั่งให้ธนาคาร
จ่ายเงินเมื่อทรงถาม

(๒) ธนาคารจะต้องใช้เงินไปตามทางค้าโดยปกติ

คำว่า "ตามทางค้าโดยปกติ" (in the ordinary course of business) หมายความว่า ตามปกติธนาคารโดยปฏิบัติเช่นไร ในกรณีเช่นนั้นก็ถือว่า เป็นไปตามทางค้าปกติ ในทางปฏิบัติการจ่ายเงินดังกล่าวต่อไปนี้ถือว่าไม่ใช่เป็นการ จ่ายเงินตามทางค้าปกติของธนาคาร

- ๑) การจ่ายเงินนอกเวลาทำการ
- ๒) การจ่ายเงินที่ฝ่าฝืนกฎ หรือระเบียบของสำนักหักบัญชี
- ๓) การจ่ายเงินไปตามเช็คที่มีการสลักหลังขาดสาย
- ๔) มีเหตุสมควรสงสัยแต่ไม่สอบถาม เช่นมีร่องรอยเป็นพิรุธ หรือมีรอยลบชื่อเดิม แล้วเขียนชื่อใหม่ทับชื่อเดิม เป็นต้น

ข้อสังเกตเกี่ยวกับการจ่ายเงินนอกเวลาทำการของธนาคาร อาจมีปัญหากล่าวคือในทางปฏิบัติ ธนาคารจะเปิดบริการลูกค้าทุกวัน เว้นวันหยุดราชการ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ หรือวันหยุดธนาคารเท่านั้น โดยจะเปิดบริการตั้งแต่เวลา ๐๘.๓๐ น. ถึงเวลา ๑๕.๓๐ น. ถ้าปรากฏว่าลูกค้านำเช็คมาขอเบิกเงินก่อนเวลาเลิกทำการ ๕ นาที (๑๕.๒๕ น.) และกว่าธนาคารจะตรวจสอบข้อความในเช็คฉบับนั้น กว่าจะตรวจสอบลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายเสร็จ และในกรณีที่มีปัญหาเรื่องลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย ธนาคารที่กลัวเสียลูกค้าต้องใช้เวลาสอบถามความเป็นมาเกี่ยวกับเช็คที่ลูกค้านำมาขึ้น บาง หากปรากฏว่าเวลาล่วงเลยจากเวลา ๑๕.๓๐ น. ไปประมาณ ๑๐-๑๕ นาที แล้วธนาคารผู้จ่ายได้จ่ายเงินไป ทั้งนี้ หากปรากฏในภายหลังว่าเช็คที่ผู้นำมาขึ้นเก็บเงิน มีรายการสลักหลังปลอม รายการใดรายการหนึ่งแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าการที่ธนาคารจ่ายเงินไม่น่าจะถือว่าเป็นการจ่ายนอกเวลาทำการของธนาคาร เพราะเวลาที่ล่วงเลยไปดังกล่าวเป็นไปในเวลาที่พอสมควรแก่เหตุและเพื่อการจ่ายเงินที่ถูกต้องควาย และปัญหานี้เคยเป็นคดีให้ศาลสูงอังกฤษตัดสินไว้แล้ว ดังนี้

ไพฑูริย์ กงสมบุรณ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยตั๋วเงิน, หน้า ๒๔๘.

ตัวอย่างที่ ๑

คำพิพากษาระหว่าง Baines v. National Provincial Bank Ltd.

ขอเท็จจริงมีว่า โจทก์มีเงินฝากในสาขาของจำเลยที่ Harrogate เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๑๙๒๕ โจทก์ออกเช็คสั่งธนาคารจำเลยจ่ายเงินจำนวน ๒๐๐ ปอนด์ ให้แก่ G.A. Wood และมอบให้แก่ผู้รับเงินไปในเวลาอันน้อยสามโมงเล็กน้อย ซึ่งตามทางปฏิบัติธุรกิจโดยปกติของธนาคาร ธนาคารผู้จ่ายมีกำหนดปิดเวลาบ่ายสามโมง (๑๕.๐๐ น.) ซึ่งช่วงเวลาก่อนบ่ายสามโมงเล็กน้อยนั้น เป็นเวลาที่ธนาคารหามนำเช็คมารับเงิน แต่อย่างไรก็ตามปรากฏว่าธนาคารตามเช็คก่อนอนุญาตให้ Mr. Wood นำเช็คมาขึ้นเงินในเวลาบ่ายสามโมงครึ่งได้ (๑๕.๓๐ น.) ต่อมารุ่งเช้าวันถัดไป (๑๕ สิงหาคม ๑๙๒๕) โจทก์ได้ให้บุตรชายของตนไปที่ธนาคารเพื่อระงับการจ่ายเงินตามเช็คนั้น แต่ธนาคารได้หักเงินตามเช็คของโจทก์ เนื่องจากการจ่ายเงินตามเช็คไปแล้ว โจทก์จึงฟ้องธนาคารกล่าวหาว่า ธนาคารไม่มีสิทธิกระทำเช่นนั้นได้ และการให้มีการขึ้นเงินหลังจากเวลาปิดของธนาคาร เป็นการละเมิดต่อโจทก์

ศาลอังกฤษพิพากษาว่า "ธนาคารมีสิทธิที่จะจัดการ เกี่ยวกับเช็คภายในช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่เหตุ ภายหลังจากเวลาปิดที่ธนาคารกำหนดไว้ได้ ดังนั้นการจ่ายเงินตามเช็คจากขอเท็จจริงในคดีนี้ ธนาคารมีสิทธิที่จะกระทำเช่นนั้นได้"

Lord Heward C.J. กล่าวในคำพิพากษาว่า "ช่วงเวลาปฏิบัติธุรกิจของธนาคารส่วนมากแล้ว มักกำหนดขึ้นตามความสะดวกของธนาคารเอง คดีนี้จำเลยโต้แย้งว่า ธนาคารมีสิทธิที่จะจัดการตามเช็ค ซึ่งได้แก่การจ่ายเงินตามเช็คในช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่เหตุ หลังจากกำหนดเวลาปิดของธนาคารได้ ซึ่งมีได้เป็นไปโดยเจตนาทุจริต ข้อโต้แย้งของจำเลยฟังขึ้น ฟ้องของโจทก์จึงต้องตกไป"

ตัวอย่างที่ ๒

เช็คฉบับหนึ่งมีคำสั่งให้ชำระเงินตามคำสั่งของ ค. และมีชื่กรอม
ทั่วไป ผู้รายลักเช็คฉบับนั้นไปแล้วปลอมชื่อ ค. ลงในเช็คธนาคารจ่ายเงินไปตามเช็คให้
แก่ผู้รายที่นำไปขึ้นเงิน การที่ธนาคารจ่ายเงินตามเช็คชื่กรอมให้แก่บุคคลไปเช่นนั้น
ย่อมเป็นอันผิดข้อข้อบังคับในเรื่องเช็คชื่กรอม จึงเป็นอันเรียกไม่ได้ว่า ได้จ่ายเงินไป
ตามทางคาปกติ ธนาคารจะอ้างความคุ้มครองจากมาตรา ๑๐๐๕ ไม่ได้ ธนาคาร
จะต้องรับผิดชอบ ค. ผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงนั้น

คำว่า "ตามทางคาโดยปกติ" นอกจากจะหมายความถึงประเพณีที่ปฏิบัติ
โดยทั่วไปของธนาคารแล้ว ยังหมายความถึงกรณีการชำระเงินไปตามวิธีการตามที่
บัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. มาตรา ๔๔๖, ๔๔๓, ๔๔๗ และ ๔๔๘ ด้วย

(๓) ธนาคารต้องชำระเงินไปโดยสุจริต และปราศจากความประมาทเลินเล่อ

คำว่า "โดยสุจริต" (good faith) ในทางแห่งหมายความว่า การ
ไม่รู้ หรือไม่ควรจะรู้ถึงความบกพร่องแห่งสิทธิที่เคยมีมาในคดีของผู้รับเงิน เช่น
เจ้าหน้าที่ธนาคารผู้จ่ายอยู่แล้วว่าเช็คที่ผู้ทรงนำมาขึ้นเงินมีรายการสลักหลังปลอม
แต่ก็ยังยอมให้ผู้ทรงเบิกเงินตามเช็คฉบับนั้นไป เพราะเจ้าหน้าที่ของธนาคารได้รับผล
ประโยชน์ตอบแทนเช่นนั้น ถือว่าเป็นการจ่ายเงินไปโดยไม่สุจริต

ศาลอังกฤษ เคยให้ความหมายของคำว่า "โดยสุจริต" ไว้ในคดีระหว่าง
Raphael and Another v. Bank of England กังน

หลวงธรรมานุชิตกร, คำสอนกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยตัวเงิน,
ประพันธ์, บัญชีเกินสะพัก, หน้า ๑๓๘

ขอเท็จจริงมีว่า ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๕๒ เอกสารของ
ธนาคารที่ออกโดยจำเลยได้ถูกขโมยไปจาก ลิเวอร์พูล และมีคำสั่งขอให้ระงับ
การจ่ายเงินตามเอกสารดังกล่าว รวมทั้งมีการโฆษณาถึงการสูญหายนั้นด้วย

Mr. St. Paul โจทก์ซึ่งเป็นผู้แลกเปลี่ยนเงินตราในปารีส โดย
การรับแลกเปลี่ยนเอกสารของธนาคารอังกฤษเป็นประจำ และมีขอเท็จจริงที่แสดง
ว่า เอกสารประกาศการสูญหายของเอกสารดังกล่าว ได้ถึงมือโจทก์ในฤดูใบไม้ผลิ
ปี ค.ศ. ๑๘๕๓ ต่อมาในเดือน มิถุนายน ค.ศ. ๑๘๕๔ มีการนำเอกสารที่สูญหาย
ซึ่งมีค่าประมาณ ๕๐๐ ปอนด์ ไปแลกเปลี่ยนกับ Mr. St. Paul หลังจากที่ได้
ขอ pass port ของบุคคลที่ยื่นเอกสาร และขอให้บุคคลนั้นเขียนชื่อและที่อยู่
ลงในเอกสารนั้นแล้ว โจทก์ก็ได้แลกเปลี่ยนเงินฝรั่งเศสให้ Mr. St. Paul
อ้างว่าตนไม่ได้ดูเพิ่มเอกสารประกาศหาย และเอกสารที่ถูกขโมยแต่อย่างใด

โจทก์ร่วมคือ Mr. Raphael เป็นบุคคลที่อยู่ในอังกฤษ ซึ่งติดต่อกิจ
กับ Mr. St. Paul โดยจำเลยตามจำนวนเงินและคอกเบี้ยบนเอกสารนั้น
จำเลยโต้แย้งว่าโจทก์มิได้ซื้อโดยสุจริตตามจำนวนเงินบนเอกสาร เนื่องจากได้
รับเอกสารแจ้งการหายดังกล่าวแล้ว คณะลูกขุนมีความเห็นว่าสำนักงานของ Mr.
St. Paul ได้รับเอกสารมาโดยมีค่าตอบแทน และมีไต่รู้ถึงการสูญหาย เมื่อตนรับ
เอกสารนั้น แม้จะมีประกาศการสูญหายก็ตาม จึงถือเป็นการรับโดยสุจริต

จำเลยอุทธรณ์

The Court of Common Pleas พิพากษาเป็น อุทธรณ์ของจำเลย

จึงตกไป

ผู้พิพากษา Cresswell J. กล่าวว่า "บุคคลที่ได้รับตราสารที่เปลี่ยนมือ
โดยสุจริต และมีค่าตอบแทนนั้น ย่อมมีสิทธิในตราสารนั้น และสิทธินี้จะไม่ถูกกระทบกระเทือน

แม้ว่าจะอยู่ในมือของบุคคลอื่นที่ไม่มีสิทธิถือกรรมสิทธิ์ และกรณีที่คนอาจรู้ได้ถึง การสูญหาย โดยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง แต่ละเลยเสีย นั้นอาจถือ เป็นความประมาทเลินเล่อได้ แต่ การที่จะถือว่าได้มาโดยไม่สุจริตไฉน บุคคลนั้นจะต้องรู้ถึงการสูญหายดังกล่าวก่อน คณะลูกขุนจึงมีความเห็นว่า Mr. St. Paul ได้รับเอกสารมาโดยสุจริตดังกล่าว ข้างตน"

ข้อสังเกตสำหรับคำพิพากษาคดีดังกล่าว เป็นเรื่องที่ศาลอังกฤษชี้ให้เห็นว่า คำว่า สุจริต ต่างกับประมาทเลินเล่อ การที่ Mr. St. Paul จ่ายเงินไปตาม เอกสารดังกล่าวโดยไม่ทราบถึงการสูญหายของเอกสารนั้นมาก่อน ถือได้ว่า Mr. St. Paul จ่ายเงินไปโดยสุจริต แต่การที่ Mr. St. Paul อาจรู้ถึงการสูญหาย ของเอกสารดังกล่าวได้ แต่กลับละเลยเสีย นั้นเป็นเรื่องที่ Mr. St. Paul ประมาทเลินเล่อ ถ้าพิจารณาตามกฎหมายไทย มาตรา ๑๐๐๕ นอกจากนั้นธนาคาร ผู้จ่ายจะต้องใช้เงินไปโดยสุจริตแล้ว ธนาคารจะต้องใช้เงินไปโดยปราศจากความ ประมาทเลินเล่อ (negligence) ด้วย ส่วนระดับความระมัดระวังของธนาคารผู้ จ่ายอยู่ที่ว่า ธนาคารผู้จ่ายมีหน้าที่อย่างไรกับลูกค้าเจ้าของบัญชี ในกรณีของธนาคาร ผู้จ่ายนั้น เป็นไปตามเรื่องของกฎหมายลักษณะฝากทรัพย์ และตามข้อตกลงในการ เปิด บัญชีเงินฝากกระแสรายวัน การที่ธนาคารผู้จ่ายต้องจ่ายเงินไปตามคำสั่งของลูกค้า เจ้าของบัญชีมิได้จ่ายในฐานะกระทำการแทนลูกค้า (เทียบตามนัยแห่งคำพิพากษาฎีกา ที่ ๑๕๐๑/๒๔๘๒) แต่ธนาคารผู้จ่ายจ่ายเงินให้กับผู้ทรงไปตามที่ตนได้รับมอบหมายจาก ลูกค้าเจ้าของบัญชีตามข้อตกลงในการ เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน ฉะนั้นธนาคาร จะต้องกระทำการตามหน้าที่ของตนที่มีต่อลูกค้าโดยความระมัดระวัง หน้าที่ดังกล่าว ก็คือแก่หน้าที่ที่ธนาคารผู้จ่ายมีต่อลูกค้าตามที่อธิบายไว้แล้วในข้อ ๕.๒.๒ เรื่องการ ใช้เงินของธนาคารผู้จ่ายตามตัวเงินที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอม เช่น ต้องตรวจสอบ ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายว่าตรงกับตัวอย่างลายมือชื่อของลูกค้าที่เจ้าของบัญชีที่ให้ไว้กับ

ธนาคารหรือไม่ ธนาคารต้องตรวจสอบข้อความ หรือรายการในเช็คที่ถูกต้องเรียบร้อยหรือไม่ มีร่องรอยการแก้ไขหรือเปลา การสลักหลังเช็คขาดสายหรือไม่ ถ้าธนาคารพบข้อสงสัยเกี่ยวกับเช็คที่นำมาเบิกกับตน ธนาคารก็ควรจะต้องติดต่อสอบถามกับผู้สั่งจ่าย หรือลูกค้าเจ้าของบัญชีก่อน หากธนาคารจ่ายเงินไปโดยพบข้อพิรุธ หรือสงสัยแล้วไม่สอบถามผู้สั่งจ่าย ซึ่งอยู่ในวิสัยที่จะทำได้ถือว่าธนาคารจ่ายเงินไปโดยความประมาทเลินเล่อแล้ว หรือถ้าธนาคารได้รับแจ้งจากผู้ทรง หรือผู้สั่งจ่ายเจ้าของบัญชีก่อนแล้วว่าเช็คของเขาหายไป หากนี้ผู้นำเช็คมาขึ้นเงินก็ให้ธนาคารงดเว้นไม่จ่ายเงินตามเช็คนั้น ถ้าธนาคารได้รับแจ้งแล้วละเลยไม่ตรวจดูใบแจ้งการทำเช็คหายของลูกค้า กลับจ่ายเงินตามเช็คไปเช่นนี้ถือว่าธนาคารไคร้กระทำไปโดยความประมาทเลินเล่อ จะหักบัญชีของลูกค้าเจ้าของบัญชีมิได้ นอกจากนี้ในฐานะที่ธนาคารผู้จ่ายจ่ายเงินตามเช็คที่มีการสลักหลังผ่านมือมาหลายทอด ธนาคารก็มีหน้าที่ต้องตรวจดูรายการสลักหลังว่าเรียบร้อยหรือไม่ หากการสลักหลังขาดสายธนาคารจ่ายเงินไป เช่นนี้ถือว่าธนาคารจ่ายเงินด้วยความประมาทเลินเล่อ ไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา ๑๐๐๘

เรื่องของความระมัดระวังในการใช้เงินตามมาตรา ๑๐๐๘ นี้ ผู้เขียนมีข้อสังเกตอยู่ ๒ ประการ ดังนี้

๑) เมื่อเทียบระดับความระมัดระวังของผู้ใช้เงินตามตัวแลกเปลี่ยนหรือตัวสัญญาใช้เงินตามมาตรา ๘๘๘ กับความระมัดระวังของธนาคารผู้จ่ายตามมาตรา ๑๐๐๘ แล้วเห็นว่า ระดับความระมัดระวังของธนาคารแตกต่างกับระดับความระมัดระวังของผู้ใช้เงินที่ไม่ใช่ธนาคาร กล่าวคือ แม้สัญญาตามมาตรา ๘๘๘ จะจ่ายเงินตามตัวเงินที่มีรายการสลักหลังปลอมไปโดยความประมาทเลินเล่ออยู่บ้างแต่ไม่ถึงกับประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงแล้ว ผู้ใช้เงินก็หลุดพ้นจากความรับผิดชอบ เพราะการใช้เงินตามตัวเงินนั้น แต่สำหรับกรณีของธนาคารแม้จะจ่ายเงินไปตามเช็คที่มีรายการสลักหลังปลอมไปโดยความประมาทเลินเล่ออย่างธรรมดา ธนาคารก็ไม่หลุดพ้นจากความรับผิดชอบ

๒) เมื่อนำข้อความตามความประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๕ เปรียบเทียบกับบทบัญญัติตามมาตรา ๒๐ ของ The Bills of Exchange Act 1832 เห็นว่า บทบัญญัติตามมาตรา ๒๐ ดังกล่าว หมายความว่าผู้จ่ายที่จ่ายเงินไปตามตั๋วเงินที่มีรายการสลักหลังปลอมโดยสุจริตเท่านั้น หากธนาคารผู้จ่ายจ่ายเงินไปโดยไม่สุจริตแล้ว ก็ย่อมจะไม่ได้รับความคุ้มครอง บทบัญญัติตามมาตรา ๒๐ นี้ มิได้มีข้อความที่กล่าวถึงกรณีที่ธนาคารจ่ายเงินโดยประมาณเงินเสมอ ฉะนั้นตามหลักกฎหมายตั๋วเงินของอังกฤษ แม้ธนาคารผู้จ่ายจะจ่ายเงินไปโดยสุจริตแต่ประมาณเงินเสมอในการจ่าย ธนาคารนั้นก็ยังไม่ได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติ มาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติตั๋วแลกเงิน ค.ศ. ๑๘๘๒ ซึ่งบังคับกับ ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๕ ที่ว่า "...ธนาคารนั้นได้ใช้เงินให้ไปตามทางการค้าปกติ โดยสุจริต และปราศจากประมาณเงินเสมอ..." ฯลฯ" ซึ่งหมายความว่า หากธนาคารจ่ายเงินตามตั๋วเงินที่มีรายการสลักหลังปลอมโดยสุจริต แต่กระทำไปโดยประมาณเงินเสมอไม่ระมัดระวัง ถือว่าธนาคารมิได้ใช้เงินให้ถูกต้องระเบียบ ไม่มีสิทธิหักเงินจากบัญชีลูกค้าผู้สั่งจ่าย

ตัวอย่าง

เอ ออกเช็คระบุชื่อสั่งธนาคารจ่ายเงินแก่ บี บี ทำเช็คหาย คี เก็บไปไต่ล้อมลายมือชื่อ บี สลักหลังให้กับ คี เป็นผู้รับเงินเสียเอง คีจึงนำเช็คไปเบิกเงินจากธนาคารของเอ คีจึงนำข้อเท็จจริงปรากฏว่า เมื่อบีทราบว่าเช็คหายจึงแจ้งแก่เอ เอแจ้งแก่ธนาคารของคนที่ใหญ่เล็ก เช็คฉบับดังกล่าวแล้ว เช่นนี้หากพนักงานธนาคารของเอจ่ายเงินไปโดยมิได้คัดคำสั่งให้ระงับการจ่ายเงินของเอก่อน เพียงแต่ตรวจดูความเรียบร้อยและลายมือชื่อของผู้สั่งจ่ายแล้วเห็นว่าถูกต้อง และรายการสลักหลังไม่ขาดสาย เช่นนี้ ถ้าพิจารณาตามกฎหมายอังกฤษ ธนาคารของเออาจหลุดพ้นจากรับผิดความตั๋วเงินนั้นโดยถือว่าธนาคารได้จ่ายเงินไปโดยชอบแล้ว แต่ถ้าพิจารณาตามกฎหมายไทยที่พนักงานธนาคารของเอ ไม่ตรวจสอบคำสั่งยกเลิกเช็คของผู้สั่งจ่าย เช่นนี้ถือว่าธนาคารประมาณเงินเสมอ แล้วธนาคารจึงไม่อาจอ้างได้ว่าได้จ่ายเงิน

โดยอุทธรณ์ เพื่อให้ตนหลุดพ้นจากความรับผิดชอบ

ผลจากการที่มาตรา ๖๐ ของ The Bills of Exchange Act, 1882 มีใจความถึงกรณีธนาคารประเภทเดินแลกด้วยนี้ ศาลอังกฤษจึงตีความว่า บทบัญญัติมาตรา ๖๐ นี้ใช้เฉพาะแต่ธนาคารที่ทำหน้าที่เป็นธนาคารผู้จ่ายอย่างเกี่ยวเท่านั้น ไม่ใช้กับธนาคารผู้จ่ายซึ่งเป็นธนาคารผู้เรียกเก็บในขณะเดียวกันด้วย ไว้ในคดีระหว่าง Carpenter Company v. British Mutual Banking Co. Ltd. ดังนี้

ข้อเท็จจริงมีว่า โจทก์เป็นทรัสต์ (Trustee) ดูแลบ้านหลังหนึ่งและมีหน้าที่ดูแลบัญชีเงินฝากในหน้าที่ที่มีอยู่กับบัญชีของจำเลย เสมียนของโจทก์คือ Mr. Blackborow เป็นเลขานุการของ Committee ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับบ้าน และได้รับเช็คเป็นปกติเพื่อจ่ายให้แก่ออกค้าโดย Mr. Blackborow เองก็มีบัญชีของตนอยู่กับธนาคารจำเลยด้วย

ในปี ค.ศ. ๑๙๒๐ Mr. Blackborow ได้เริ่มจัดการเงินทุนของบริษัทไปในทางที่ผิดในส่วนที่เกี่ยวกับเช็คที่สั่งจ่ายให้แก่ออกค้า ซึ่งเป็นผู้ส่งสินค้าให้แก่บริษัท และในกรณีอื่น ๆ เกี่ยวกับเช็คที่เกิดจากใบส่งสินค้าปลอม เช็คเหล่านี้เป็นเช็คชักรวมและสั่งจ่ายโดยถูกต้อง Mr. Blackborow ได้ปลอมสลักหลังผู้รับเงินและเอาเช็คเข้าบัญชีของตนในธนาคาร การทุจริตนี้เกิดขึ้นเป็นเวลาหลายปีบริษัทจึงฟ้องธนาคารจำเลยเรียกเงินตามเช็คที่มีรายการสลักหลังปลอม

ศาลชั้นต้นโดย ผู้พิพากษา Branson J. ตัดสินว่าธนาคารกระทำโดยประมาท จึงสูญเสียความคุ้มครองตามมาตรา ๘ ของ The Bills of Exchange Act, 1882 (ปัจจุบันได้แกมาตรา ๔ ของ Cheques Act 1957) และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๐) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากธนาคารได้จ่ายเงินตามเช็คไปโดยสุจริต และตามทางปฏิบัติปกติของธุรกิจ จึงได้รับการคุ้มครอง

ตามมาตรา ๖๐ แม้จะประมาณเส้นเลือดในการเรียกเก็บก็ตาม

บริษัทโจทก์ทธรณ์

ศาลอุทธรณ์ตัดสินว่า ธนาคารจำเลยได้กระทำการประมาณ ที่ผู้พิพากษา
Branson J. ตัดสิน และไม้อาจอ้างมาตรา ๕๖ ได้ ธนาคารจำเลยต้องรับผิดชอบ
ต่อโจทก์ตามจำนวนเงินที่ปรากฏบนเช็คที่กระทำมาตลอด ๖ ปี

เมื่อผู้พิพากษา Greer L.J. ซึ่งตัดสินคดีนี้ให้เหตุผลว่า

"เมื่อโลกที่มึนงงมีการนำเช็คไปขึ้นกับธนาคารจำเลย เช็คเหล่านั้นยังคงเป็น
ของผู้สั่งจ่ายอยู่ซึ่งได้แก่บริษัท Carpenter Company และเช็คเหล่านั้นไม่เคยได้รับการ
สลักหลังโดยผู้รับเงินเลย ธนาคารจำเลยถูก Mr. Blackborow ขอให้รับเช็ค
และนำเช็คเข้าไปในยอดเงินฝากในบัญชีของตน การกระทำของจำเลยถือว่าต้องรับผิดชอบ
ต่อบริษัทโจทก์ซึ่งเป็นผู้สั่งจ่ายตามจำนวนเงินที่ปรากฏบนเช็ค

มาตรา ๖๐ ของ The Bills of Exchange Act, 1882 ธนาคาร
จะได้รับความคุ้มครองเฉพาะเมื่อธนาคารเป็นผู้จ่ายเงินเท่านั้น และจะต้องมิใช่
ธนาคารที่เป็นผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คในขณะเดียวกัน

ขอสังเกต

จุดสำคัญของคดีนี้คือ ธนาคารที่กระทำการทั้งในฐานะธนาคารผู้จ่ายเงิน
และธนาคารผู้เรียกเก็บตามเช็ค ซึ่งธนาคารไม้อาจปฏิเสธความรับผิดชอบในความ
ประมาณเส้นเลือดของตนในฐานะธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามเช็ค โดยอาศัยข้ออ้างว่า
ธนาคารเป็นธนาคารผู้จ่ายเงินอันได้รับความคุ้มครองตามมาตรา ๖๐ แห่ง
The Bills of Exchange Act, 1882.

ข้อเท็จจริงในคดีนี้คงกล่าวข้างต้น ถ้าพิจารณาตามกฎหมายไทยแล้ว เห็นว่า
ธนาคารจำเลยไม่ได้รับความคุ้มครองทั้งตามมาตรา ๑๐๐๕ ซึ่งเทียบได้กับมาตรา ๖๐ ของ

The Bills of Exchange Act, 1882 ของอังกฤษ และประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๐ ซึ่งเทียบได้กับมาตรา ๕๒ ทั้งนี้เพราะข้อความตามบทบัญญัติมาตรา ๑๐๐๕ และมาตรา ๑๐๐๐ นั้นไม่ว่าธนาคารจะอยู่ในฐานะเป็นธนาคารผู้จ่ายเงินตามมาตรา ๑๐๐๕ หรือเป็นธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามมาตรา ๑๐๐๐ ก็คือธนาคารดังกล่าวจะต้องกระทำการโดยปราศจากความประมาทเลินเล่อ เมื่อข้อเท็จจริงในคดีนี้ฟังได้ว่าธนาคารจำเลยประมาทเลินเล่อ ธนาคารจะอ้างมาตรา ๑๐๐๐ หรือมาตรา ๑๐๐๕ มาคุ้มครองให้ตนหลุดพ้นจากความรับผิดชอบไม่ได้ ที่ศาลอุทธรณ์ของอังกฤษตีความมาตรา ๖๐ แห่ง The Bills of Exchange Act, 1882 ว่าธนาคารจะได้รับความคุ้มครองเฉพาะเมื่อธนาคารนั้นเป็นผู้จ่ายเงินเท่านั้น เพราะเหตุว่ามาตรา ๖๐ มิได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการจ่ายเงินของธนาคารโดยประมาทเลินเล่อเหมือนอย่างมาตรา ๑๐๐๕ ของไทย

กล่าวโดยสรุป เมื่อธนาคารใช้เงินไปต้องตามหลักเกณฑ์ทั้ง ๓ ประการตามมาตรา ๑๐๐๕ แล้ว ธนาคารผู้จ่ายเงินย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายคือธนาคารผู้จ่ายไม่ต้องนำสืบพยานว่า การสลักหลังรายแรกของผู้รับเงินและการสลักหลังต่อ ๆ มาเป็นการสลักหลังโดยลายมือชื่ออันแท้จริง หรือโคลงโดยรับมอบอำนาจอันถูกต้อง แม้จะเป็นลายมือชื่อผู้สลักหลังปลอมหรือปราศจากอำนาจ ก็ให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกต้องเรียบร้อยแล้ว

ตัวอย่าง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๖๓๘/๒๔๘๒ (ระหว่าง นายปกเกล้า สิริลักษณ์ โจทก์ บริษัท มณฑล จำกัด ที่ ๑, พระยาบุรณศิริพงษ์ ที่ ๒, พันเอกชวง เศวงศักดิ์สงคราม ที่ ๓ จำเลย)

"ศาลฎีกาเห็นว่าเมื่อลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายในเช็คเป็นลายมือชื่อปลอม ลายมือชื่อนั้นก็เป็นอันใช้ไม่ได้ ธนาคารจำเลยจะอาศัยสิทธิหักเงินที่จ่ายจากบัญชีของผู้สั่งจ่าย

จิตติ ดิงศกัทธิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชี
เงินสะพัดและตัวเงิน, หน้า ๑๕๗.

ไม่ว่าจะทำได้ เว้นแต่ผู้สั่งจ่ายนั้นจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ของค้ำค้ำที่มีใบยกชอลายมือชื่อปลอมนั้นเป็นข้อต่อสู้" ในเรื่องนี้ศาลกล่าวมาข้างต้นแล้วว่า คดีไม่มีประเด็นเลยไปถึงว่า โจทก์ซึ่งเป็นผู้สั่งจ่ายจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ของค้ำค้ำที่กล่าวแล้วหรือไม่ และทั้งคดีไม่มีประเด็นว่าโจทก์ได้ใช้สิทธิของตนโดยไม่สุจริตแต่ประการใด เพราะฉะนั้นการที่ธนาคารจำเลยจ่ายเงินไปตามเช็คที่มีลายมือชื่อโจทก์ปลอม ธนาคารจำเลยย่อมเป็นผู้รับผิดชอบเอง โดยจะหักเงินนั้นจากบัญชีของโจทก์ทำได้ไม่ ศาลฎีกาเห็นสมควรกล่าวต่อไปว่าเช็คที่มีลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมกับเช็คที่มีลายมือชื่อผู้รับเงินหรือผู้สลักหลังปลอมนั้นหาเหมือนกันไม่ เช็คที่มีลายมือชื่อผู้รับเงินหรือผู้สลักหลังปลอมนั้น ตามมาตรา ๑๐๐๕ ธนาคารจำเลยไม่มีหน้าที่จะตวงนำสืบว่าการสลักหลังของผู้รับเงินหรือการสลักหลังในภายหลังรายใด ๆ ใดทำไปโดยอาศัยรับมอบอำนาจแก่บุคคลซึ่งอาจเอาเป็นเจ้าของค่าสลักหลังนั้น และถึงแม้ว่ารายการสลักหลังนั้นจะเป็นการสลักหลังปลอมหรือปราศจากอำนาจก็ตาม ถ้าหากธนาคารได้จ่ายเงินไปตามทางคำปกติโดยสุจริต และปราศจากประมาทเลินเล่อไซ้ ท่านก็ให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปโดยถูกต้องระเบียบ เมื่อพิจารณามาตรา ๑๐๐๔ และ ๑๐๐๕ เข้าด้วยกันแล้วก็จะแลเห็นได้ชัดว่า กฎหมายประสงค์ให้ธนาคารใช้ความระมัดระวังในเรื่องลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายยิ่งกว่าในเรื่องลายมือชื่อผู้รับเงิน หรือผู้สลักหลัง และกฎหมายให้ความคุ้มครองแก่ธนาคารที่จ่ายเงินไปตามทางคำปกติ โดยสุจริต ปราศจากประมาท เลินเล่อก็แต่ในกรณีที่ลายมือชื่อผู้สลักหลังเป็นลายมือชื่อปลอมเท่านั้น ส่วนลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอมนั้นกฎหมายหาได้ให้ความคุ้มครองอย่างเดียวกันไม่"

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๐/๒๕๕๖ (ระหว่าง นายชิงเกา แซ่หว่อง โจทก์

ธนาคารมณฑล จำกัด จำเลย)

ตัวเงินที่ลายมือชื่อผู้สั่งจ่ายปลอม ไม่สมบูรณ์เป็นตัวเงิน

ธนาคารใช้เงินไปตามเช็คตามทางคำปกติโดยสุจริต และปราศจากประมาท เลินเล่อ แม้จะสลักหลังปลอมก็ถือว่าธนาคารใช้เงินไปถูกต้องระเบียบ

ตัวเงินที่สมบูรณ์แล้วมาถูกเปลี่ยนแปลงแก้ไข ผู้ทรงจะเรียกเก็บเงินจากคู่สัญญาที่แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือผู้สลักหลังในภายหลังตามเนื้อความที่แก้ไขนั้นก็ได้ หรือ

ถ้าการเปลี่ยนแปลงแก้ไขนั้นไม่ประจักษ์ ผู้ทรงจะเรียกเก็บเงินเอาจากผู้รองรับผิดก่อน การแก้ไขตามเนื้อความเดิมก็ได้

เมื่อไม่ปรากฏว่าผู้สั่งจ่าย เช็ค โฉละเลยในการระมัดระวังที่จะไม่ให้มีการปลอมแปลงเช็ค คงเรียกให้รับผิดไต่เตหาจำนวนเท่าเดิมนั้น

ปัญหา ธนาคารผู้จ่าย จ่ายเงินตามเช็คหรือตั๋วเงินที่มีรายการสลักหลังปลอมไม่เป็นไปทางการค้าโดยปกติก็ ไม่สุจริตหรือประมาทเลินเล่อแล้ว ธนาคารผู้จ่ายจะฟ้องรับผิดใคร เพียงใด

ตามมาตรา ๑๐๐๕ กฎหมายคุ้มครองธนาคารผู้จ่ายที่สุจริต กล่าวคือถ้ามีผู้นำตั๋วเงินชนิดจะพึงใช้เงินตามเขาสั่ง เมื่อหวงถามมาเบิกขอธนาคารใดและธนาคารนั้นได้ใช้เงินให้ไปตามทางค้าโดยปกติ โดยสุจริต และปราศจากประมาทเลินเล่อ ท่านว่าธนาคารไม่มีหน้าที่จะตองนำสืบว่าการสลักหลังของผู้รับเงิน หรือการสลักหลังในภายหลังรายใด ๆ ได้ ทำไปโดยอาศัยรับมอบอำนาจ แต่บุคคลซึ่งอ้างเอาเป็นเจ้าของคำสั่งสลักหลังนั้น และถึงแม้ว่ารายการสลักหลังนั้นจะเป็นสลักหลังปลอม หรือปราศจากอำนาจก็ตาม ท่านให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกระเบียบ กล่าวคือธนาคารผู้จ่ายมีสิทธิหักบัญชีผู้เคยค้าได้ และไม่ตองรับผิดตอผู้เป็นเจ้าของเช็คอันแท้จริง

ฉะนั้น คำตอบสำหรับปัญหาค้างกล่าวข้างต้นก็คือ การที่ธนาคารจ่ายเงินไปถือไม่ได้ว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกระเบียบ ธนาคารจึงไม่มีสิทธิหักบัญชีผู้เคยค้าได้ ถ้าธนาคารหักบัญชีไปแล้วก็ตองเพิกถอนรายการที่หักบัญชีนั้นเสีย นอกจากนี้ธนาคารยังอาจตองรับผิดตอผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้นด้วย

เหตุผลที่ว่า ธนาคารผู้จ่ายไม่มีสิทธิหักบัญชีของผู้เคยค้าได้ ก็เพราะว่าบุคคลผู้รับเงินตามเช็คที่ธนาคารจ่ายเงินให้ตามเช็คที่มีรายการสลักหลังปลอมโดยประมาท ไม่สุจริต ไม่เป็นไปทางการค้าโดยปกติของธนาคารนั้น ไม่ใช่บุคคลที่ผู้สั่งจ่ายหรือผู้เคยค้าประสงค์จะให้เป็นผู้รับเงินที่แท้จริง หรือไม่ใช่บุคคลที่กฎหมายรับรองให้มีสิทธิรับเงินตามเช็คได้โดยชอบตาม ป.พ.พ. มาตรา ๕๐๕ การที่ธนาคารจ่ายเงินไปเท่ากับว่าธนาคารไม่จ่ายเงินตามคำสั่งของผู้เคยค้าอันเป็นการผิดสัญญาที่ธนาคารผู้จ่ายมีกับผู้เคยค้าหรือผู้สั่งจ่าย ธนาคารจึงไม่มีสิทธิหักเงินจากบัญชีของผู้เคยค้าได้

ส่วนหน่วยที่ธนาคารอาจต้องรับผิดอยู่เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้น มิได้เป็นไปตามมูลหนี้ทางสัญญา กล่าวคือ คู่สัญญาในตั๋วเงินมีเฉพาะธนาคารกับผู้สั่งจ่ายเท่านั้น ส่วนผู้รับเงินหรือผู้ทรงเช็คที่รับโอนเช็คต่อ ๆ มา หากใช้คู่สัญญากับธนาคารไม่ ผู้ทรงเช็คจึงไม่มีสิทธิฟ้องธนาคารในมูลหนี้ทางสัญญาได้ เว้นแต่ว่าธนาคารจะลงลายมือชื่อรับรองเช็คตาม ป.พ.พ. มาตรา ๕๕๓ แต่การที่ธนาคารผู้จ่าย จ่ายเงินไปโดยไม่สุจริต กล่าวคือ อยู่แล้วว่าผู้หน้าเช็คมาเบิกเงินจากตน ไม่มีสิทธิในเช็คนั้น หรือธนาคารผู้จ่าย จ่ายเงินไปโดยละเลยไม่ตรวจการสลักหลังที่ขาดสายอย่างเห็นได้ชัดเสียก่อน ถ้าธนาคารใดตรวจหรือใช้ความระมัดระวังแล้ว ธนาคารก็จะทราบได้ว่าใครเป็นเจ้าของอันแท้จริง แต่ธนาคารก็จ่ายเงินให้ไป เห็นว่า การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อยุเป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้น ให้ได้รับความเสียหายแล้ว ธนาคารผู้จ่ายต้องรับผิดต่อผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้นโดยมูลละเมิด

ข้อสังเกต เกี่ยวกับมาตรา ๑๐๐๘

๑. ความคุ้มครองตามมาตรา ๑๐๐๘ นี้ ใช้เฉพาะเช็คหรือตั๋วเงินชนิดระบุชื่อเท่านั้น เพราะตามในมาตรา ๑๐๐๘ ตอนหนึ่งมีข้อความว่า "หาว่าธนาคาร ไม่มีหน้าที่จะต้องนำสืบว่าการสลักหลังของผู้รับเงิน หรือการสลักหลังในภายหลังรายใด ๆ...." ตั๋วเงินหรือเช็คผู้ถือโอนกันโดยแท้เพียงส่งมอบให้กันเท่านั้น (ป.พ.พ. มาตรา ๕๑๔, ๕๔๕) และการสลักหลังเช็คหรือตั๋วเงินชนิดอื่น ซึ่งสั่งให้ใช้เงินแก่ผู้ถือ บอมนั้นเพียงประกัน (อาวัล) สำหรับผู้สั่งจ่าย (ป.พ.พ. มาตรา ๕๒๑, ๕๔๕) และในทางปฏิบัติ หากมีผู้นำเช็คผู้ถือมาเบิกเงินเอาที่ธนาคาร ธนาคารผู้จ่าย จะตรวจดูสิ่งสำคัญอื่น ๆ ในเช็คนั้น เช่น ลายมือชื่อผู้สั่งจ่าย ข้อความที่ปรากฏในเช็ค ว่าถูกต้องเรียบร้อยหรือไม่เท่านั้น ธนาคารจะไม่ตรวจดูหรือให้ความสำคัญแก่รายการสลักหลังเลยว่าจะมีหรือไม่ ถ้าเช็คที่นำมาเบิกเงินมีเงินในบัญชีพอจ่าย

ธนาคารก็จะใช้เงินตามเช็คนั้น

๒. เป็นที่น่าเสียดายว่า บทบัญญัติตามมาตรา ๑๐๐๕ ธนาคารมิได้ใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง กล่าวคือในทางปฏิบัติสำหรับเช็คระบุชื่อที่มีการสลักหลังโอน คิดต่อกันมาหลายคน โดยมีได้มีการชื่กรอมเช็ค เมื่อมีผู้นำมาเบิกเงินจากธนาคาร ธนาคารผู้จ่ายไม่ยอมใช้เงินตามเช็คฉบับนั้นให้กับผู้นำมาขึ้นเงิน เหตุผลของธนาคารก็คือ ธนาคารไม่รู้จักผู้นำเช็คมาเบิกเงินเอากับตนว่าเป็นใคร ทั้งไม่ทราบว่าคุณคลังกล่าวรับเช็คมาอยู่ในความครอบครองใดอย่างไร และเป็นเจ้าของอันแท้จริงหรือไม่ ธนาคารกลัวว่าโอกาสที่จะจ่ายเงินตามเช็คดังกล่าวนี้ ผิดเป็นไปได้ง่ายและก็ไม่อยากเป็นภาระในการที่จะต้องพิสูจน์ว่าธนาคารจ่ายเงินไปโดยสุจริต ปราศจากประมาทเลินเล่อ จึงักไฟแต่คนลมไม่ยอมจ่ายเงินตามเช็คที่มีการสลักหลังกันหลายทอดดังกล่าว ธนาคารยอมเสี่ยงรับเอาความเสียหายเพราะคนปฏิเสธการจ่ายดังกล่าวดีกว่าจ่ายเงินให้แก่ผู้ที่ไม่มียสิทธิ์รับเงิน ซึ่งเหตุที่ธนาคารกลัวจะเกิด ก็มีกฎหมายคุ้มครองธนาคารผู้สุจริตอยู่แล้ว ทั้งหน้าที่นำสืบว่าธนาคารประมาทเลินเล่ออย่างไร ก็เป็นหน้าที่ของผูกล่าวางอยู่แล้ว ธนาคารไม่น่าจะกลัวว่าตนต้องได้รับความเสียหายเพราะการกระทำโดยสุจริตของตน วิธีปฏิบัติของธนาคารดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เช็คไม่เป็นที่นิยมแก่บุคคลทั่วไป แต่แพร่สะพัดเฉพาะในกลุ่มผู้มีบัญชีเงินฝากกับธนาคารเท่านั้น

การใช้เงินตามตั๋วเงินที่มีรายการ - สลักหลังปลอมตาม Uniform

Commercial Code

หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการใช้เงินตามตั๋วเงินที่มีรายการ สลักหลังปลอมตาม U.C.C. แตกต่างไปจากหลักกฎหมายในเรื่องเดียวกันตามกฎหมายไทย

กฎหมายอังกฤษและ The Uniform Codes on Bills of Exchange and Check ซึ่งร่างขึ้นที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ กล่าวคือ ตามกฎหมายอเมริกาในกรณีที่ธนาคารผู้จ่าย (paying bank) ได้จ่ายเงินไปโดยสำคัญผิดตามเช็คที่มีรายการสลักหลังปลอม ธนาคารผู้จ่ายไม่มีสิทธิหักบัญชีของผู้เคຍค้ (ลูกค้า เจ้าของบัญชี) เช่นเดียวกับกรณีเช็คที่มีลายมือชื่อปลอม ตาม U.C.C. มาตรา ๓-๔๐๔(๑) และมาตรา ๔-๔๐๑(๑) ในขณะที่ยกกฎหมายไทยและอังกฤษยอมให้ธนาคารผู้จ่ายเงินไปโดยสุจริตมีสิทธิหักบัญชีผู้เคຍค้ได้ (ป.พ.พ.มาตรา ๑๐๐๕ และ Bills of Exchange Act, 1882 มาตรา ๒๐) แต่ธนาคารผู้จ่ายตามกฎหมายอเมริกา (U.C.C.) มีสิทธิเรียกเงินคืนจากผู้รับเงิน รวมทั้งธนาคารผู้เรียก (collection Bank) คืนได้ตาม U.C.C. มาตรา ๓-๔๑๗(๑) (a) และมาตรา ๔-๒๐๗(๑)(a) ในขณะที่ยกกฎหมายไทยและกฎหมายอังกฤษ เมื่อธนาคารผู้จ่ายหักบัญชีผู้เคຍค้ไปแล้วก็เป็นเรื่องของผู้เคຍค้ไปแล้วก็เป็นเรื่องของผู้เคຍค้จะไปฟ้องเรียกเงินคืนจากผู้รับเงินเอาเอง ธนาคารผู้จ่ายจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องอีก

จากหลักกฎหมายที่แตกต่างกันทำให้เกิดปัญหาที่เกิดขึ้นจากธนาคารใช้เงินไปตามตัวเงินที่มีรายการสลักหลังปลอมจึงไม่เหมือนหรือเป็นคณะปัญหาไปเลยที่เกี่ยว ส่วนเหตุผลที่หลักกฎหมายไทยและกฎหมายอเมริกาในเรื่องการใช้เงินตามตัวเงินที่มีรายการสลักหลังปลอมไม่เหมือนกัน เห็นว่าเป็นเรื่องนโยบายของกฎหมาย กฎหมายอเมริกาโดยความรับผิดชอบไปให้บุคคลผู้เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การปลอมโดยตรง กฎหมายให้ธนาคารผู้จ่ายเรียกเงินคืนจากผู้รับเงิน เพื่อให้ผู้รับเงินไปเรียกร้องเอาเงินจากผู้ปลอมการสลักหลัง

Section 3-404(1) Any unauthorized signature is wholly inoperative as that of the person whose name is signed unless he ratifies it or is precluded from denying it; but it operates as the signature of the unauthorized signer in favor of any person who in good faith pays the instrument or takes it for value.

Section 4-401(1) As against its customer, a bank may charge against his account any item which is otherwise properly payable from that account even though the charge creates an overdraft.

อีกคนหนึ่ง ในขณะที่กฎหมายไทยมุ่งที่จะคุ้มครองธนาคารผู้จ่ายเงินตามตั๋วเงินโดยสุจริต และหลักการให้กับผู้สั่งจ่าย ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยแก่ธนาคารใด แต่อย่างไรก็ตาม ผู้สั่งจ่ายตามกฎหมายไทยอาจจำกัดความเสี่ยงภัยในเรื่องการปลอมได้ ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวต่อไปในบทที่ ๒ ที่เป็นบทเสนอแนะ

๕.๒.๔ การใช้เงินของธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank)

ตามเช็คที่มีลายมือชื่อปลอม

ตามที่กล่าวมาแล้วว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) หมายถึงธนาคารที่ทำหน้าที่รับเช็คจากลูกค้าซึ่งเป็นผู้ทรงเช็ค และนำไปเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่าย (paying bank) แทนลูกค้า ในกรณีที่ธนาคารผู้เรียกเก็บได้เรียกเก็บเงินตามเช็คไว้ในบัญชีของผู้ทรงในธนาคารของตนแล้ว หากปรากฏว่าผู้ทรงไม่มีสิทธิถือว่าเจ้าของเช็คอันแท้จริง ถ้าว่ากันตามกฎหมายธรรมดา ผู้ทรงก็ต้องคืนเงินให้แก่เจ้าของอันแท้จริงไป และธนาคารที่รับเงินไว้แทน ก็ไม่มีสิทธิถือว่าผู้เคยค้า (ลูกค้า) ของตน จึงอาจต้องรับผิดชอบ ถ้าผู้เคยค้า (ลูกค้า) ถอนเงินนั้นไปเสียแล้ว ทั้งที่ธนาคารกับเจ้าของเช็คไม่มีความผูกพันทางสัญญาต่อกัน แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๐ ซึ่งมีที่มาจาก The Bills of Exchange Act, 1882 มาตรา ๘๒ ของอังกฤษ ได้บัญญัติคุ้มครองธนาคารผู้เรียกเก็บที่รับเงินตามเช็คไว้ด้วยสุจริตดังนี้

มาตรา ๑๐๐๐ "ธนาคารใดได้รับเงินไว้เพื่อผู้เคยค้าของตนโดยสุจริตและปราศจากประมาท เลิน เล่อ อันเป็นเงินเขาใช้ให้ตามเช็คที่ครบถ้วนไปก็ถือ ชี้คร่อมเฉพาะให้แก่คนก็ดี หากปรากฏว่าผู้เคยค้านั้นไม่มีสิทธิหรือมีสิทธิเพียงอย่างบกพร่องในเช็คนั้นไซ้ ท่านว่า เพียงแต่เหตุที่ได้รับเงินไว้หาทำให้ธนาคารนั้นต้องรับผิดชอบเป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้นอย่างใดไม่"

จิตติ คิงส์คีย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย

มาตรา ๔๒ "ธนาคารใดทำการโดยสุจริตปราศจากความประมาท เลินเล่อ
รับเงินไว้เพื่อลูกค้าของตนตามเช็คชื่อกromptัวไป หรือชื่อกromptเฉพาะให้แก่ตน ธนาคาร
นั้นไม่ต้องรับผิดชอบผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริง แม้ภายหลังจะปรากฏว่าลูกค้าไม่มีสิทธิในเช็คนั้น
หรือมีข้อบกพร่องในสิทธิของลูกค้า"

ข้อความตามมาตรา ๔๒ ดังกล่าวต่อมาถูกยกเลิกและให้ใช้ข้อความตามที่มีบัญญัติ
ไว้ในมาตรา ๔ แห่ง The Cheques Act 1957 แทนดังนี้

"(1) Where a banker, in good faith and without negligence,
(a) receives payment for a customer of an
instrument to which this section applies; or
(b) having credited a customer's account with the
amount of such an instrument, receives payment thereof for himself;
and the customer has no title, or a defective title, to the
instrument, the banker does not incur any liability to the owner
of the instrument by reason only of having received payment thereof.

(2) This section applies to the following instruments,
namely,

- (a) cheques;
- (b) any document issued by a customer of a banker
which, though not a bill of exchange, is intended to enable a person
to obtain payment from that banker of the sum mentioned in the
document;

ตัวอย่างที่ ๑

เช็คฉบับหนึ่งสลักหลังโดยเฉพาะให้แก่ ก. และมีขีดคร่อมทั่วไป คนร้าย
ลักเช็คฉบับนี้ไปจาก ก. และนำไปขายให้แก่ ข. โดยปลอมลายมือชื่อ ก. ลงในเช็ค

(c) any document issued by a public officer which is intended to enable a person to obtain payment from the Paymaster General or the Queen's and Lord Treasurer's Remembrancer of the sum mentioned in the document but is not a bill of exchange;

(d) any draft payable on demand drawn by a drawer upon himself, whether payable at the head office or some other office of his bank.

(3) A banker is not to be treated for the purposes of this section as having been negligent by reason only of his failure to concern himself with absence of, or irregularity in, indorsement of an instrument."

และข้อความตามมาตรา ๔ แห่ง The Cheques Act, 1957 นี้
ก็มีหลักการเดียวกันกับมาตรา ๘๒ ที่ถูกยกเลิก เพียงแต่มาตรา ๔ นี้ขยายข้อความ
ตามมาตรา ๘๒ ให้กว้างขึ้นเท่านั้น ซึ่งส่วนที่ขยายออกไปนี้ ไม่เกี่ยวกับหัวข้อ
ของวิทยานิพนธ์นี้

ณวันนั้น ข. ส่งเช็คเข้าบัญชีในธนาคาร ธนาคารของข. เรียกเก็บเงินตามเช็คจากธนาคารผู้สั่งจ่ายแล้วผลึกเข้าบัญชีเงินฝากของข. การที่ธนาคารของข. เรียกเก็บเงินมาแทน ข. เช่นนี้ ว่ากันตามธรรมดาแล้ว ถ้าหาก ข. ไม่มีสิทธิในเช็คนั้น ธนาคารซึ่งรับเงินมาแทน ข. ก็จะต้องรับผิดชอบ แต่อาศัยความคุ้มครองจากมาตรา ๑๐๐๐ นี้ ธนาคารของ ข. จึงหาต้องรับผิดชอบ ก. ไม่

ตัวอย่างที่ ๒

คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๓๐๒/๒๕๑๕ (ระหว่างกองทัพอากาศกับพวก โจทก์ นาวาอากาศเอก ออบ อยู่ทน โดยนางสุรีย์ อยู่ทน ผู้รับมรดกกับพวก จำเลย)

ลูกค้านำเช็คฝากเข้าบัญชีกระแสรายวันของตนที่ธนาคาร โดยเช็คนั้นเป็นเช็คเช็คคร่อม สั่งจ่ายระบุชื่อ กองทัพอากาศ เป็นผู้รับเงิน มีการโอนเช็ค เช็คที่นำฝากนั้นเริ่มตนด้วยการสลักหลังชื่อผู้รับเงิน โดยมีลายมือชื่อ(ปลอม) ของนายทหาร-อากาศ ผู้ซึ่งเป็นผู้ควบคุมดูแลเงินรายได้ผลประโยชน์ของกรมการบินพลเรือนนายหนึ่ง ลงไว้ และประทับดวงตราปลอม ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับดวงตราของกรมการบินพลเรือน กองทัพอากาศกำกับ แล้วมีการสลักหลังเป็นทอด ๆ ไม่ขาดสาย จนถึงลูกค้านั้น ธนาคารไม่เคยติดต่อกับกองทัพอากาศ ๆ ก็ไม่เคยติดต่อกับธนาคาร ๆ ไม่มีโอกาสทราบวาทราที่สลักหลังนั้นเป็นตราปลอม หรือทรานั้นเป็นตราของกรมการบินพลเรือนหรือไม่ ทั้งโจทก์ก็นำสืบไม่ไควว่าธนาคารกระทำการโดยไม่สุจริต ธนาคารไม่ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์

เหตุที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๑๐๐๐ บัญญัติคุ้มครองธนาคาร ผู้เรียกเก็บที่รับเงินตามเช็คเช็คคร่อมไว้โดยสุจริตก็เพราะ ความสัมพันธ์ระหว่างธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) กับผู้เคยก้า (ลูกค้า) เป็นไปตาม -

กฎหมายลักษณะตั๋วการตัวแทนกล่าวคือ เมื่อใดที่ลูกค้านำเอาเช็คของธนาคาร
อื่นมาเรียกเก็บเงินธนาคารผู้เรียกเก็บในฐานะตัวแทนของลูกค้านั้นมีหน้าที่เรียก
เก็บเงินดังกล่าว ธนาคารตัวแทนเรียกเก็บเงินไม่มีหน้าที่สืบสวนถึงมูลหนี้แห่ง
การออกตั๋วเงินที่ตนเรียกเก็บนั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๐๑/๒๔๕๖ ระหว่าง
บริษัทเฮนรีวอท์ จำกัด โจทก์ บริษัทเฮียบเฮงหลี จำกัดกับพวก จำเลย)
ถ้าจะให้ธนาคารต้องรับผิดชอบในสิ่งที่ไม่ใช่หน้าที่เขาไปตรวจความถูกต้อง ก็จะ
ไม่เป็นธรรมกับธนาคาร ในแง่ของทางปฏิบัติ ธนาคารก็ไม่อาจเข้าไปตรวจสอบ
ถึงความเป็มา เพื่อความถูกต้องของเช็คที่ลูกค้านำมาเข้าบัญชี เพื่อเรียกเก็บ
เงินได้ เพราะวันหนึ่ง ๆ มีเช็คเบิกจ่ายนับร้อยนับพัน และเกี่ยวกับเงิน
จำนวนมาก ๆ ถ้ากฎหมายไม่บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ธนาคาร ก็อาจทำให้
ระบบการธนาคารที่เกี่ยวกับการเรียกเก็บเงินแทนลูกค้าเสียไป ก่อให้เกิด
ความปั่นป่วนแก่เศรษฐกิจของประเทศชาติได้ กฎหมายจึงมีบทบัญญัติอย่างมา
มาตรา ๑๐๐๐ ขึ้นมา เพื่อคุ้มครองธนาคาร แต่คุ้มครองเฉพาะกรณีที่
ธนาคารรับเงินไว้แทนลูกค้าโดยสุจริต และปราศจากความประมาทเลินเล่อ
เท่านั้น

ตามมาตรา ๑๐๐๐ มีข้อความอันพึงสังเกตอยู่ ๔ ประการ

คือ ๑

๑
หลวงธรรมนูญฎีกา, คำสอนกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย
ตั๋วเงิน, ประกันภัย, บัญชีเดินสะพัด, หน้า ๑๕๖.

(๑) ธนาคารต้องได้รับเช็คที่มีชื่คร่อมมาก่อนแล้ว ถ้าหากธนาคารได้รับเช็คที่ไม่มีชื่คร่อมแล้วมาชื่คร่อมเอาเองเช่นนี้ ธนาคารย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากมาตรา ๑๐๐๐

ที่เป็นเช่นนี้เพราะการชื่คร่อมเป็นการให้อำนาจธนาคารไปเรียกเก็บเงิน ถ้าเป็นเช็คที่ไม่มีชื่คร่อมแล้ว หากจำต้องให้ธนาคาร เป็นผู้เก็บเงินไม่ถึงแม้ธนาคารจะเป็นผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คที่ไม่มีชื่คร่อม ก็ถือว่าธนาคารมีฐานะอย่างบุคคลธรรมดาเท่านั้น เพราะฉะนั้น การที่ธนาคารมาชื่คร่อมเช็คเอาเอง จึงไม่ทำให้ธนาคารได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย ยิ่งไปกว่าบุคคลธรรมดา

อย่างไรก็ดี ถ้าเป็นเช็คที่ไม่มีชื่คร่อม และผู้เคยค่านำเช็คนั้นมาเข้าบัญชีของตนในธนาคาร ให้เรียกเก็บจากธนาคารผู้จ่าย (paying bank) ที่ระบุในเช็ค หากธนาคารผู้เรียกเก็บได้รับเงินจากธนาคารผู้จ่าย เข้าบัญชีผู้เคยค่า (ลูกค้า) โดยสุจริต ก็ถือว่าเป็นการรับฝากเงินธรรมดา ซึ่งผู้รับฝากไม่ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นในความบกพร่องแห่งสิทธิของผู้ฝากในเงินที่นำมาฝากนั้น

จิตติ ตึงศกัทธิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ว่าด้วยบัญชีเงินฝากและตั๋วเงิน, หน้า ๑๕๒.

(๒) ธนาคารต้องได้รับเงินเพื่อ ผู้เคຍคาคงตน

อย่างไร เรียกว่าผู้เคຍคาคงตามมาตรานี้ มีหลักวินิจฉัยในเบื้องต้น คือ ต้องดูว่าบุคคลที่ธนาคารรับเช็คไว้เพื่อ เรียกเก็บเงินให้ นั้น มีบัญชีเงินฝากอยู่ใน ธนาคารหรือไม่ บัญชีนี้อาจเป็นบัญชีเงินฝากประจำ หรือเงินฝากกระแสรายวันก็ได้ เมื่อบุคคลนั้นมีบัญชีเกี่ยวข้องกับธนาคารดังกล่าวแล้ว ก็นับว่าเป็นผู้เคຍคาคง ถ้าธนาคาร จะเรียกเก็บเงินตามเช็คที่ครบรอบเพื่อบุคคลใดซึ่งมิได้มีบัญชีเงินฝากอยู่ในธนาคาร ก็คงถือว่าบุคคลนั้นมีผู้เคຍคาคง

ตัวอย่าง .

นายแดง ใ้รับเช็คฉบับหนึ่งมาด้วยการฉ้อฉล เช็คนั้นเป็นเช็คที่ครบรอบ ทั่วไป นายแดงนำเช็คนั้นไปขอให้ธนาคารแห่งหนึ่งขึ้นเงินให้ โดยที่ขอเท็จจริง ปรากฏว่านายแดงไม่มีเงินฝากในธนาคารนั้นเลย แต่ธนาคารแห่งนั้นเคยเรียกเงิน ตามเช็คให้แก่นายแดงมาเป็นเวลานานแล้ว ดังนั้นคงถือว่านายแดงมิใช่ผู้เคຍคาคง ของธนาคาร ธนาคารจะอาจความคุ้มครองตามมาตรา ๑๐๐๐ ไม่ได้

แต่ทั้งนี้คงเป็นที่เข้าใจว่า การเป็นผู้เคຍคาคงของธนาคารนั้น มิได้ถือเอา ระยะเวลาเป็นข้อสำคัญ การที่บุคคลมีบัญชีเงินฝากในธนาคาร เพียงวันเดียวก็ถือเป็น ผู้เคຍคาคง ในประเทศอังกฤษ คดีระหว่าง Commissioners of Taxation v.

English, Scottish, and Australian Bank, Ltd. (๑๙๒๐) ศาลวินิจฉัยว่า

"ถ้าผู้ใดนำเงินสดหรือ เช็คไปยังธนาคารขอ เปิดบัญชีในธนาคารนั้นในนามของตนเมื่อ ธนาคารยอมรับเงินสดหรือ เช็ค และพร้อมที่จะเปิดบัญชีให้ เช่นนี้ถือว่าเป็นผู้เคຍคาคงแล้ว"

ข้อสังเกตในทางปฏิบัติของธนาคารในประเทศไทย การฝากเงินเข้าบัญชี ครั้งแรก ธนาคารส่วนมากกำหนดเป็นเงินสด โดยเฉพาะกรณีมีบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน

ทองไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท และถ้าลูกค้านำเช็คมาฝากพร้อมเงินสดในการเปิดบัญชีครั้งแรก ก็ถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นยูเกยกา (ลูกกา) กับธนาคารแล้ว

(๓) ธนาคารทองได้รับเงินมาเพื่อผู้เคยค้าของตนไม่ใช่เพื่อตนเอง มิฉะนั้นจะอ้างความคุ้มครองตามมาตรา ๑๐๐๐ มิได้

การที่ธนาคารยอมรับเช็คชื่กรอมเข้าในบัญชีของผู้เคยค้า ก่อนที่ธนาคารจะได้อ่านเรียกเก็บเงินตามเช็คนั้น ไม่เรียกว่าธนาคารรับเงินมาเพื่อตนเอง แต่ถาธนาคารรับซื้อเช็คจากผู้เคยค้าเสียเองแล้วไปเก็บเงินมา ก็ถือได้ว่าธนาคารเก็บเงินมาเพื่อตนเอง ซึ่งธนาคารจะอ้างความคุ้มครองตามมาตรา ๑๐๐๐ มิได้ และจะต้องรับผิดชอบของอันแท้จริง ถ้าปรากฏว่ามีการปลอมการสลักหลัง

ปัญหาในข้อนี้คือกรณีนี้ว่า ถ้าผู้เคยค้าซึ่งนำเช็คชื่กรอมมาเข้าบัญชีให้ธนาคารช่วยเรียกเก็บเงิน ถอนเงินตามเช็คที่นำมาฝากเรียกเก็บไปก่อนจนไม่มีเงินเหลืออยู่ในบัญชี และธนาคารผู้เรียกเก็บก็ให้เบิกเงินไป จะถือว่าธนาคารรับเช็คไว้เพื่อตนเองหรือไม่

ปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่าคงแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น ๒ กรณี

กรณีที่แรก ถ้าปรากฏว่าธนาคารผู้จ่ายได้ปฏิเสธการจ่ายเงิน ธนาคารจะเรียกเงินคืนจากผู้เคยค้าได้หรือไม่ คอยเหตุใด

กรณีที่สอง ถ้าปรากฏว่าธนาคารผู้จ่ายเงินตามเช็คชื่กรอมที่นำมาเรียกเก็บไป แล้วต่อมาปรากฏว่ามีการตรวจพบการปลอมในภายหลัง เจ้าของบัญชีที่แท้จริงจะเรียกเงินตามเช็คจากธนาคารผู้เรียกเก็บได้หรือไม่

คำตอบสำหรับกรณีแรก ก็ว่าธนาคารผู้เรียกเก็บมีสิทธิเรียกร้องเงินที่ตน
จ่ายให้กับผู้เคยคาไปก่อนกันได้ ปัญหาที่ เคยมีข้อเท็จจริงให้ศาลฎีกาตัดสินไว้แล้วใน
คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๔๗/๒๕๒๓ ถึงมีรายละเอียดดังนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๔๗/๒๕๒๓ (ระหว่าง บ.จ.ก. ธนาคารกสิกรไทย ฯ
โจทก์ นายกิมเม้ง พิบูลสุข จำกัก)

ข้อเท็จจริงมีว่า เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๗ จำเลยขอเบิกบัญชีเงินสะพัด
ประเภทบัญชีเงินฝากกระแสรายวัน บัญชีเลขที่ ๑๕๒๒ กับธนาคารโจทก์ตามเอกสาร
หมาย จ.๓ วันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๑๘ จำเลยมีเงินอยู่ในบัญชี ๑๐๐ บาท ต่อมา
วันที่ ๑๘ (ที่ถูกต้องเป็นวันที่ ๑๖) กรกฎาคม ๒๕๑๘ จำเลยได้นำเช็คของธนาคารกรุงเทพ
จำกัก สาขาบางแค จำนวนเงิน ๘,๕๐๐ บาท ตามเอกสารหมาย จ.๕ เข้าบัญชีของ
จำเลยเพื่อเรียกเก็บเงินในวันที่ ๑๖ นั้นจึงมีเงินอยู่ในบัญชีของจำเลยรวม ๘,๖๐๐ บาท
ตามบัญชีเงินฝากกระแสรายวันเอกสารหมาย จ.๘ ครั้นวันที่ ๑๘ เดือนเดียวกัน จำเลย
ได้ออกเช็คสั่งจ่ายเงินจำนวน ๘,๕๐๐ บาท ตามเอกสารหมาย จ.๖ เบิกเงินไปจาก
ธนาคารโจทก์ และในวันเดียวกันนั้นธนาคารกรุงเทพ จำกัก สาขาบางแค ปฏิเสธการ
จ่ายเงินตามเช็คเอกสารหมาย จ.๕ โดยอ้างว่าบัญชีปิดแล้ว และธนาคารโจทก์ได้
แจ้งให้จำเลยทราบแล้วตามสมุดส่งเอกสารหมาย จ.๗ หน้า ๒๗ ในวันเดียวกันนั้นเช่นกัน

คดีมีปัญหาคือวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยและคำแก้ฎีกาของโจทก์ว่า

การที่จำเลยนำเช็คของธนาคารกรุงเทพ จำกัก สาขาบางแค จำนวนเงิน
๘,๕๐๐ บาท ตามเอกสารหมาย จ.๕ เข้าบัญชีของจำเลยกับธนาคารโจทก์เมื่อธนาคาร
โจทก์เรียกเก็บเงิน แก่ธนาคารกรุงเทพ จำกัก สาขาบางแค ปฏิเสธการจ่ายเงิน
จะถือว่าธนาคารโจทก์ได้รับฝากเงินจำนวน ๘,๕๐๐ บาท ไว้จากจำเลยแล้วหรือไม่

เห็นว่ากรณีที่ธนาคารโจทก์เรียกเก็บเงินตามเช็คเอกสารหมายเลข จ.๕ ของจำเลยไปยังธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาบางแค นั้น ธนาคารโจทก์ทำไปในฐานะตัวแทนจำเลย เพื่อเรียกเก็บเงินตามเช็คฉบับนั้นเท่านั้น และตามเงื่อนไขในคำขอเปิดบัญชีกระแสรายวัน ตามเอกสารหมายเลข จ.๓ ข้อ ๕. ก็มีว่า "การนำเช็คฝากเข้าบัญชีจะถือว่าธนาคารได้รับฝากเงินต่อเมื่อธนาคาร เรียกเก็บเงินตามเช็คนั้น ๆ ได้แล้ว..." ดังนั้นเมื่อธนาคารโจทก์เรียกเก็บเงินตามเช็คของจำเลยไม่ได้ ธนาคารโจทก์ก็มิอาจเพิกถอนรายการรับฝากเงินตามเช็คดังกล่าวของจำเลยออกได้ จึงยังถือไม่ได้ว่าธนาคารโจทก์ได้รับฝากเงินจำนวน ๘,๕๐๐ บาทไว้จากจำเลยแล้ว เมื่อจำเลยเบิกเงินสดออกจากบัญชีของจำเลยกับธนาคารโจทก์จำนวน ๘,๕๐๐ บาท ตามเอกสารหมายเลข จ.๖ ในขณะที่จำเลยมีเงินอยู่ในบัญชีเพียง ๑๐๐ บาท และธนาคารโจทก์จ่ายเงินให้จำเลยรับไปแล้ว จึงเป็นกรณีที่ธนาคารโจทก์จ่ายเงินให้จำเลยเกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีของจำเลย ซึ่งเป็นอำนาจของโจทก์ที่จะจ่ายให้แก่จำเลยได้ ตามเงื่อนไขในคำขอเปิดบัญชีกระแสรายวันตามเอกสารหมายเลข จ.๓ ข้อ ๑๘ ที่มีว่า "ถ้าบัญชีของผู้ฝากมีเงินไม่พอจ่ายตามเช็คธนาคารจะปฏิเสธการจ่ายเงินและจะหักบัญชีผู้ตั้งจ่ายฉบับละไม่เกิน ๒๕ บาททุกคราวที่มีการคืนเช็ค ถ้าธนาคารจ่ายเงินตามเช็คให้เกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีของผู้ฝากไป ผู้ฝากยอมให้เงินส่วนที่ธนาคารจ่ายเกินบัญชีนั้นให้ธนาคารพร้อมทั้งดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดตามกฎหมาย นับแต่วันที่ธนาคารได้จ่ายเงินนั้นเป็นไป" จำเลยจึงเป็นหนี้ธนาคารโจทก์ตามเช็คเอกสารหมายเลข จ.๖ ที่เบิกเงินไปจากธนาคารโจทก์ ๘,๕๐๐ บาท จำเลยต้องให้เงินส่วนที่เกินพร้อมด้วยดอกเบี้ยให้โจทก์ ดังที่ศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัย

ส่วนปัญหาว่า จำเลยเป็นหนี้โจทก์ตามสัญญาบัญชีเดินสะพัดจำนวนเท่าใด เห็นว่าโจทก์จำเลยได้สืบพยานกันมาจนสิ้นกระแสความแล้ว ไม่สมควรที่จะกองข้ออ้างส่วนไปให้ศาลชั้นต้นพิจารณาและพิพากษาใหม่ถึงที่ศาลอุทธรณ์วินิจฉัย โดยศาลฎีกา

จะวินิจฉัยไปเสียเลย เห็นว่าเมื่อเช็คเอกสารหมาย จ. ๕ จำนวนเงิน ๘,๕๐๐ บาท ของจำเลยถูกธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน จึงเท่ากับว่าธนาคารโจทก์ไม่ได้รับฝากเงิน จำนวน ๘,๕๐๐ บาท ไรจากจำเลยตามเช็คดังกล่าว ดังนั้นในวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๘ ซึ่งจำเลยออกเช็คเอกสารหมาย จ.๖ เบิกเงินไปจากธนาคารโจทก์จำนวน ๘,๕๐๐ บาท นั้น จำเลยจึงมีเงินอยู่ในบัญชี ๑๐๐ บาทตามเดิม ธนาคารโจทก์ จึงจ่ายเงินให้จำเลยเกิน จำนวนเงินที่จำเลยมีอยู่ในบัญชีไป ๘,๕๐๐ บาท และหลังจากวันนั้นจำเลยไม่ได้นำเงิน เข้ามบัญชีของจำเลยอีกเลย จำเลยจึงต้องใช้เงินจำนวน ๘,๕๐๐ บาทคืนให้ธนาคารโจทก์ ส่วนดอกเบี้ยธนาคารโจทก์จะคิดได้จากจำเลยเพียงดอกเบี้ยนั้น เห็นว่าจำเลยเพียงทำสัญญา เปิดบัญชีเงินฝากกระแสรายวันกับธนาคารโจทก์เท่านั้น จึงไม่ใช่เรื่องทำสัญญามัธยัสถ์เกินสะพัดต่อกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘๕๖ และถือไม่ได้ว่าเป็นการค้ำอย่างอื่นในทำนองเช่นว่านั้น และตามเงื่อนไขในคำขอเปิดบัญชีกระแสรายวันตามเอกสารหมาย จ. ๓ ข้อ ๑๘ ที่ว่า ".....แต่ถ้าธนาคารจ่ายเงิน ตามเช็คให้เกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีของผู้ฝากไป ผู้ฝากยอมให้เงินส่วนที่ธนาคารจ่าย เกินบัญชีนั้นให้ธนาคาร พร้อมทั้งดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดตามกฎหมาย นับแต่วันที่ธนาคาร ได้จ่ายเงินนั้นเป็นต้นไป" ก็มีได้มีข้อตกลงให้เรียกดอกเบี้ยทบต้นได้ กับทั้งไม่ใช่เรื่อง กู้ยืมเงินตามมาตรา ๖๕๔ แต่เป็นเรื่องของธนาคารโจทก์จ่ายเงินตามคำสั่งของจำเลย ผู้ออกเช็คเกินกว่าจำนวนเงินที่จำเลยมีอยู่ในบัญชี ซึ่งตามมาตรา ๘๕๑ มิได้บังคับโดย เฉียบขาดมิให้ธนาคารจ่ายเงินเกินบัญชีของผู้ เคยค้ำนอกจากนั้นยังมีเงื่อนไขในคำขอเปิด บัญชีกระแสรายวันตามเอกสารหมาย จ.๓ ข้อ ๑๘ ดังกล่าวให้ธนาคารโจทก์มีอำนาจ จ่ายเงินตามเช็คให้จำเลยเกินจำนวนเงินที่มีอยู่ในบัญชีได้ จำเลยจึงมีหน้าที่ต้องคืนเงิน ที่รับเกินไปคืนให้ธนาคารโจทก์ เมื่อจำเลยไม่คืนเงินให้โจทก์ จำเลยก็ตกเป็นผู้ผิดนัด ต้องเสียดอกเบี้ยให้โจทก์ร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปีตามมาตรา ๗ และ ๒๒๔ โดยไม่ทบต้น นับแต่วันที่ ๑๘ เดือนกรกฎาคม ๒๕๑๘ ซึ่งเป็นวันที่ธนาคารโจทก์จ่ายเงินเกินจำนวน

เงินที่จำเลยมีอยู่ในบัญชีให้จำเลยไป ๔,๕๐๐ บาท ถึงวันฟ้องเป็นเวลา ๒ ปี ๑๐
เดือน ๒๑ วัน เป็นเงิน ๑,๘๖๑ บาท ๙๕ สตางค์ และดอกเบี้ยนับแต่วันฟ้องเป็นต้นไป
จนกว่าจะชำระเสร็จ

พิพากษาแก้เป็นว่า ให้จำเลยชำระต้นเงินและดอกเบี้ยให้โจทก์จนถึงวัน
ฟ้อง เป็นเงิน ๑๐,๒๒๑ บาท ๙๕ สตางค์ พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ ๙ ครั้งต่อปีในต้น
เงิน ๔,๕๐๐ บาท นับแต่วันฟ้องจนกว่าจะชำระเสร็จ ค่าฤชาธรรมเนียมทั้งสามศาล
ต่างให้เป็นพับ"

สำหรับกรณีที่สองเห็นว่า ถาธนาคารผู้เรียกเก็บรับเงินไว้เพื่อผู้เคยคาของตน
โดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อแล้ว การที่ธนาคารยอมรับเช็คชื่คร่อมเข้าใน
บัญชีของผู้เคยคา โดยปรากฏว่าผู้เคยคาเบิกเงินเกินบัญชีไปนั้น ไม่ทำให้กลายเป็นว่า
ธนาคารรับเช็คชื่คร่อมนั้นมาเพื่อตนเอง ในคดีเรื่องหนึ่งเสมือนนายความแห่งหนึ่ง
ได้รับเช็คชื่คร่อมจากลูกความไว้ให้แก่นายความ เสมียนผู้นั้นได้ปลอมลายมือนาย
ความสลักหลังเช็คและนำเขาบัญชีเงินฝากของตนเสีย โดยตนเองเบิกเงินเกินบัญชีไป
ธนาคารไปเรียกเก็บเงินตามเช็คมาแล้วนำลงในบัญชีของ เสมียนผู้นั้น ศาลจึงกษัตติสิน
ว่าการที่ เสมียนเบิกเงินเกินบัญชีไปนั้น ไม่ทำให้ธนาคารขาดความคุ้มครองของกฎหมาย
ในเรื่องนี้

หลวงธรรมานุวัฑิกร, คำสอนกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน
ประกันภัย บัญชีเดินสะพัด, หน้า ๑๕๕ - ๑๕๖.

ศาลสูงสุดในแคลิฟอร์เนีย (Supreme Court of California)
 เคยตัดสินไว้ในคดีระหว่าง Cooper v. Union Bank ดังนี้ ๑

ข้อเท็จจริงมีว่า Josept Steel โจทก์ เป็นที่ปรึกษากฎหมาย
 (attorney) จ้าง Bornice Ruff ให้เป็นเลขานุการและผู้จัดการหนี้สิน
 กับเอกสารต่าง ๆ ระหว่างที่ทำงานหนึ่งปีครึ่ง Ruff ขโมยเช็คที่มีถึง Steel
 ๕ ฉบับ และปลอมการสลักหลัง นำเช็คหลายฉบับเรียกเก็บเงินจาก Union Bank
 และ Crocker Citizens National Bank อีกหลายฉบับ เข้าบัญชีของ Ruff ที่
 Citizens National Bank Ruff เบิกเงินทั้งหมดก่อนตรวจพบการปลอม มีเช็คบางฉบับ
 ได้ส่งไปและเรียกเก็บเงินได้จากจำเลย Crocker Citizens National Bank,
 Security First National Bank และ First Western National Bank
 and Trust Company.

Steel และหุ้นส่วนฟ้องธนาคารผู้เรียกเก็บเงินและธนาคารผู้จ่ายเพื่อ
 เรียกเงินคืนตามจำนวนในเช็ค ฐาน Conversion California Commercial Code
 (C.C.C.) มาตรา ๓-๔๑๕ บัญญัติว่า "(๑) ทรสารจะเปลี่ยนสภาพเมื่อ...

(๑) มีการชำระเงินเนื่องจากการสลักหลังปลอม" แม้อยู่คำใน
 กฎหมายจะเป็นเช่นนี้ ศาลปฏิเสธข้อเรียกร้องของโจทก์โดยอ้างมาตรา ๓-๔๑๕(๓)
 ซึ่งบัญญัติว่า "(๓) ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายนี้ ที่เกี่ยวข้องกับ การสลักหลังตัวแทนซึ่ง

Cooper v. Union Bank; Supreme Court of California,
 1973. 9 Cal. 3d 371, 507 p. 2d 609.

รวมถึงผู้นำเช็คเข้าบัญชีหรือธนาคารผู้เรียกเก็บเงินโดยสุจริต และสมควรในธุรกิจ การค้านั้น ถ้าโดยปฏิบัติคือเช็ค หรือเงินตามเช็คแทนเช็คตัวอื่น ซึ่งมีใช้เจ้าของที่ แท้จริง ขอมไม่ยอมรับนิคฐาน Conversion หรืออื่น ๆ เกินกว่าจำนวนที่มี อยู่ในครอบครอง"

ศาลสรุปว่า จำเลยทั้งหลายในคดีรวมทั้งผู้จ่ายเงินและธนาคารผู้เรียก เก็บเงินในฐานะผู้แทนโดยปฏิบัติโดยสุจริต และสมควรในธุรกิจทางการค้า เมื่อไม่ ปรากฏว่ามีเงินเหลืออยู่ในความครอบครอง จำเลยจึงไม่ต้องรับผิด นอกจากนี้โจทก์ ก็ยังเป็นฝ่ายประมาณเงินเองที่ไม่ชอบการชักยอกของ Ruff ภายในวันที่ ๑ เมษายน ๑๙๖๖ หลังจากที่ Ruff เข้ามาทำงานได้ประมาณ ๒ เดือน ความประมาณเงินเอง อย่างร้ายแรงเช่นนี้ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการชักยอกปลอมต่อมา ด้วยเหตุผล ดังกล่าว ศาลวินิจฉัยว่าโจทก์ไม่สามารถยกข้ออ้างเกี่ยวกับการปลอม หรือลายเซ็น ที่ไม่มีอำนาจขึ้นยันจำเลยเกี่ยวกับเช็คที่เรียกเก็บเงินหลังวันที่ ๑ เมษายน ๑๙๖๖

(๔) ธนาคารต้องได้รับเงินมาโดยสุจริตปราศจากความประมาณเงินเอง

คำว่า "โดยสุจริต" (good faith) ตามมาตรา ๑๐๐๐ หมายความว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บรับเงินตามเช็คชื่กรอมมาโดยไม่รู้หรือไม่ ควรจะรู้ถึงความบกพร่องแห่งสิทธิที่เคยมีมาในอดีตของผู้รับเงิน ถ้าธนาคารผู้เรียกเก็บ ได้รับเช็คชื่กรอมไว้โดยรู้อยู่แล้วว่า ผู้เคยทำให้นำเช็คมาเข้าบัญชีไม่มีสิทธิในเช็คนั้น ไปสักขโมยเขามาอย่างนี้ไม่ถือว่าธนาคาร เรียกเก็บเงินตามเช็คโดยสุจริต แล้ว

นอกจากธนาคารผู้เรียกเก็บจะได้รับเงินไว้โดยสุจริตแล้ว ตาม ป.พ.พ.มาตรา ๑๐๐๐ และ The Bills of Exchange Act, ๑๘๘๒ มาตรา ๘๒ ยังมีบัญญัติ ด้วยว่าธนาคารผู้เรียกเก็บจะต้องรับเงินตามเช็คชื่กรอมไว้โดยปราศจากความประมาณ เงินเองด้วย

ปัญหาจริงมีว่าการกระทำอย่างไรถือว่าเป็นการกระทำโดยความประมาท
เดินเลอตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๐

ประมาทเดินเลอ (negligence) ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๑๐๐๐ หรือ ตาม The Bills of Exchange Act, 1882 มาตรา ๘๒ หมายความว่าถึงการ ละเลยในการใช้ความระมัดระวังที่จะคุ้มครองประโยชน์ของบุคคลซึ่งอาจเป็นเจ้าของ เช็ก ในการที่บุคคลอื่นนำมาเรียกเก็บ แต่การกระทำแค่นั้น เพียงไรของธนาคาร จึงจะถือว่าธนาคารประมาทหรือไม่ประมาทเป็นปัญหาข้อเท็จจริง ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริง ของแต่ละคดีไป จึงไม่อาจวางหลักได้ว่า การกระทำของธนาคารอย่างไร เป็นประมาท เลอเดินเลอ คดีต่อไปนี้ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ธนาคารได้ปฏิบัติไปด้วยความประมาทเดินเลอ

ตัวอย่างที่ ๑

เช็กที่ระบุชื่อร้านโจทก์ ซึ่งจดทะเบียนพาณิชย์แล้ว เป็นผู้ถือเช็กชีกพร้อม ทั่วไป พร้อมทั้งเขียนคำสั่งเป็นทำนองว่าห้ามเปลี่ยนมือ ธนาคารจำเลยกลับนำไป เข้าบัญชีส่วนตัวของผู้ที่มีชื่อตรงเช็ก แต่เชื่อโดยสุจริตว่าเป็นตัวแทนโจทก์ ย่อม ถือได้ว่าธนาคารประมาทเดินเลอ และต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริง แห่งเชคนั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘/๒๕๑๒ (ระหว่าง นายอภิรามิม เอ อาชีช โจทก์ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด จำเลย)

ข้อเท็จจริงมีว่า โจทก์ได้จดทะเบียนพาณิชย์ ชื่อที่ใช้ในการประกอบธุรกิจว่า แซลวิน อินเด็นคิง เอเยนซี เขียนเป็นอักษรโรมัน Salween Indenting Agency เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๐๖ ธนาคารเกษตร จำกัด ได้ออกเช็กระบุชื่อ Salween Indenting Agency เป็นผู้ถือ สั่งจ่ายเงินจำนวน ๓๘,๘๘๑ บาท ๒๓ สตางค์

James Mcloughlin, Introduction Negotiable Instruments,

พร้อมกับชื่กรอมและเขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า " Account Payee Only " ในวันเดียวกันนั้นเอง นายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น ได้นำเช็คดังกล่าวไปเข้าบัญชีของนายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น ที่ธนาคารจำเลย แลวธนาคารจำเลยก็เรียกเก็บเงินจากธนาคารเกษตร จำกัด นำเข้าบัญชีของนายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น ให้ และสลักหลังเช็คนั้นว่า "Payee's A/C. Credteid" ซึ่งแปลว่า "เข้าบัญชีเป็นเจ้าหนี้ของผู้รับเงินตามเช็คแล้ว" ความจริงโจทก์ก็ไม่มีบัญชีฝากเงินกับธนาคารจำเลย การกระทำของธนาคารจำเลยทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยใช้เงิน ๓๘,๕๕๑ บาท ๒๓ สตางค์แก่โจทก์ และให้เสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี นับแต่วันฟ้องจนกว่าจะใช้เงินเสร็จ กับให้เสียค่าฤชาธรรมเนียม ค่าทนายความ ๕๐๐ บาทแทนโจทก์ด้วย

จำเลยอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน ให้จำเลยเสียค่าทนายความชั้นอุทธรณ์แทนโจทก์สองร้อยบาท

จำเลยฎีกาว่า

๑ โจทก์ไม่มีอำนาจฟ้อง

๒ จำเลยไม่ตองรับผิดชอบ

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า

ได้พิเคราะห์แล้ว ที่จำเลยฎีกาว่า นายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น เป็นผู้เซ็นสัญญา นำยหน้าขายกระจกในนามของ แชลวิน อินเคินดิง เอเยนซี ทั้งเช็คที่พิพาทก็ระบุให้

จำย แซลวิน อิมเค็งกิง เอเยนซี ฉะนั้น นายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น จึงเป็นผู้ทรงเช็ค โดยชอบ โจทก์ไม่ใช่ผู้ทรงไม่มีอำนาจฟ้องนั้น ศาลฎีกาเห็นว่า ความจริงชื่อแซลวิน อิมเค็งกิง เอเยนซี (Saween Indenting Agency) เป็นชื่อที่โจทก์ได้ขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนพาณิชย์เพื่อใช้ในการประกอบพาณิชย์กิจ และนายทะเบียนได้จดทะเบียนให้แล้วตามเอกสารหมายเลข ๖.๑๐ เพราะฉะนั้นโจทก์จึงเป็นเจ้าของบ่อนั้นโดยชอบ เมื่อเช็คที่พิพาทหมายเลข ๖.๑๔ ระบุชื่อ Saween Indenting Agency ซึ่งเป็นชื่อที่โจทก์เป็นเจ้าของ โจทก์จึงเป็นผู้ทรงโดยชอบ นายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น เป็นแต่ผู้ทำการแทนร้านและเงินสัญญาในนามของร้าน ไม่ใช่ผู้มีชื่อที่ระบุไว้ในเช็ค นายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น จึงไม่ใช่ผู้ทรง เมื่อโจทก์เป็นผู้ทรงเช็คที่พิพาทโดยชอบ และได้รับความเสียหายจากการกระทำของธนาคารจำเลย โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องธนาคารจำเลยได้ ฎีกาจำเลยขอไปเป็นอันตกไป

ปัญหาที่ว่า จำเลยจะต้องรับผิดชอบโจทก์หรือไม่

ศาลฎีกาเห็นว่า เช็คที่พิพาทหมายเลข ๖.๑๔ ระบุชื่อ Saween Indenting Agency เป็นผู้ถือและชื่อกิจกรรม พร้อมทั้งเขียนคำว่า Account Payee Only ถือเป็นตำแหน่งห้ามเปลี่ยนมือ แต่การที่ธนาคารจำเลยกดนำเอาเช็คที่พิพาทไปเข้าบัญชีของ นายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น เดียมนั้นจำเลยถือว่า เพราะโจทก์ไม่มีบัญชีเงินฝากกับธนาคารจำเลย ส่วนนายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น มีบัญชีเงินฝากกับธนาคารจำเลย และธนาคารจำเลยเชื่อตามหนังสือมอบอำนาจที่นายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น นำมาแสดงว่านายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น เป็นตัวแทนของโจทก์ แต่โจทก์ก็นำสืบได้ว่าในระหว่างที่ธนาคารจำเลยเรียกเก็บเงินตามเช็คที่พิพาท โจทก์ได้ถอนการมอบอำนาจเสียแล้ว ฉะนั้นในขณะนั้นนายกุหลาม เอ. ฮูเซ็น จึงไม่ใช่ตัวแทนของโจทก์ ไม่มีอำนาจนำเช็คที่พิพาทเข้าบัญชีของตนได้ ถึงแม้ว่าธนาคาร

จำเลยจะเป็นบุคคลภายนอกผู้สุจริตไม่ทราบเรื่องการบอกเลิกการ เป็นตัวแทนของนาย
 กุลาม เอ. ฮูเซ็น แต่การที่ธนาคารจำเลยปฏิบัติเช่นนั้นเท่ากับเป็นการนำเช็คของโจทก์
 ไปเข้าบัญชีส่วนตัวของนายกุลาม เอ. ฮูเซ็น ซึ่งเห็นได้ว่าอาจเป็นทางให้เกิดความ
 เสียหายแก่โจทก์ได้ เป็นทางปฏิบัติที่ธนาคารทั้งหลายไม่พึงกระทำ ดังที่ปรากฏตาม
 คำเบิกความของนายเฉลิม ยงบุญเกิด ผู้อำนวยการฝ่ายบัญชีธนาคารแห่งประเทศไทย
 พยานโจทก์ว่า แม้จะมีใบมอบอำนาจปรากฏชัดว่าให้ผู้รับมอบอำนาจนำเช็คเข้าบัญชีของ
 ผู้รับมอบอำนาจได้ กรณีตามเช็ค จ.๑๘ นี้ ผู้รับมอบอำนาจก็นำเช็ค จ.๑๘ เข้าบัญชี
 ของตนไม่ได้ เพราะฉะนั้นการที่ธนาคารจำเลยนำเช็คซึ่งระบุชื่อโจทก์เป็นผู้ถือและขีด
 คร่อมทั่วไปพร้อมทั้งเขียนเป็นคำสั่งว่า Account Payee Only ไปเข้าบัญชีของผู้อื่น
 โดยเชื่อว่าเป็นตัวแทนโจทก์ ย่อมถือได้ว่าธนาคารจำเลยประมาทเลินเล่อ แม้ธนาคาร
 จำเลยจะสุจริตจริง แต่เมื่อปรากฏว่านายกุลาม เอ. ฮูเซ็น ไม่มีสิทธิในเช็คนั้น
 ธนาคารจำเลยก็ควรรับผิดชอบโจทก์ผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้น กรณีจึงไม่เข้า
 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๐ กึ่งที่จำเลยต่อสู้ฎีกาจำเลยฟังไม่ขึ้น

พิพากษาขึ้นในผลที่ให้จำเลยแพ้คดีโจทก์ ยกฎีกาจำเลยเสีย ให้จำเลยเสีย
 ค่าทนายความชั้นฎีกาหนึ่งร้อยบาทแทนโจทก์

ตัวอย่างที่ ๒

เช็คพิพาทเป็นเช็คขีดคร่อมระบุจ่ายให้บริษัท พ. บริษัท พ. สลักหลัง
 ลอยให้โจทก์ โจทก์ใช้ตราขายประทับด้านหลังเช็คมีข้อความว่า เพื่อฝากเข้าบัญชีของ

โจทก์เท่านั้น แล้วลงชื่อมอบให้พนักงานของโจทก์ไปฝากเข้าบัญชี พนักงานของโจทก์ ได้ล้มข้อความที่โจทก์ใช้ตราขายประทับ ทำให้การสลักหลังของโจทก์กลายเป็นสลักหลังลอย แล้วยกเช็คนั้นไปมอบให้ อ. แล้ว อ. นำเช็คไปเข้าบัญชีธนาคารจำเลย เพื่อให้เรียกเก็บเงิน จำเลยเรียกเก็บเงินตามเช็คนั้นแล้ว ปรากฏว่าการล้มถ้อยคำสลักหลังของโจทก์มีร่องรอยที่เห็นได้ชัดเจน เป็นการแก้ไขในส่วนสำคัญ เช็คพิพาทยอมเสียไปตามมาตรา ๑๐๐๗ อ. จะถือประโยชน์จากเช็คพิพาทไม่ได้ ธนาคารจำเลยรับเงินตามเช็คไว้เพื่อ อ. โดยความประมาทเลินเล่อ ไม่ได้รับความคุ้มครองตาม ม.๑๐๐๐ จำเลยต้องรับผิดชอบโจทก์ผู้เป็นเจ้าของเช็คพิพาทอันแท้จริง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๕๐/๒๕๑๘ (ระหว่าง บริษัทสตาร์แอสโซซิเอตส์ จำกัด โจทก์ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาบางกะปิ จำเลย)

ข้อเท็จจริงมีว่า เช็คพิพาทหมาย จ.๑ เป็นเช็คที่ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด สั่งให้ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด จ่ายเงินจำนวน ๑๗,๒๔๕.๓๕ บาท ให้แก่บริษัทไฟศาล ประกันภัย จำกัด หรือตามคำสั่งเช็คที่พิพาทเป็นเช็คที่ปิดครบถ้วน และต่อมาได้มีการสลักหลังเช็คที่พิพาทเปลี่ยนมือไปหลายครั้ง ก่อนที่ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด จะได้ใช้เงินตามเช็คที่พิพาทและก่อนที่ธนาคารจำเลยได้เรียกเก็บเงินตามเช็คที่พิพาทจากธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด นายอุคม เกษประสิทธิ์ ผู้เคี้ยวของธนาคารจำเลยเป็นผู้สลักหลังรายสุดท้ายให้ธนาคารจำเลยได้ประทับตราขายรับรองเป็นภาษาอังกฤษแปลว่า "รับรองการสลักหลัง" ส่วนการสลักหลังในลำดับถัดขึ้นไปก่อนการสลักหลังของนายอุคมนั้น โจทก์กล่าวฟ้องว่า โจทก์ได้ใช้ตราขายประทับเป็นภาษาอังกฤษว่า "เพื่อฝากเข้าบัญชีของบริษัทสตาร์แอสโซซิเอตส์ จำกัด เท่านั้น" แต่เมื่อนายอุคม เกษประสิทธิ์ นำเช็คที่พิพาทเข้าบัญชีธนาคารจำเลยเพื่อให้จำเลยเรียกเก็บเงินนั้น ข้อเท็จจริงได้ปรากฏร่องรอยชัดเจนอยู่ก้นหลังของเช็คที่พิพาทว่า ได้มีการล้มถ้อยคำสลักหลังของโจทก์ซึ่งแปลว่า

"เพื่อฝากเข้าบัญชีของ" และ "เท่านั้น" ออกเสียง เป็นรอยลมที่เห็นได้ชัดจน
 ขออาจในช่องของโจทก์ข้อนี้ จำเลยมิได้ให้การโต้แย้งไว้ คดีจึงต้องฟังว่าจำเลยรับข้อ
 ให้จริงข้อนี้แล้ว และเมื่อศาลตรวจดูค้ำหลังเช็คที่พิพาทหมาย จ.๑ แล้วได้เห็นว่า
 ได้มีร่องรอยการลบข้อความบางตอนซึ่งอยู่เหนือชื่อบริษัทโจทก์ออกไปปรากฏอยู่จริง

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ธนาคารจำเลยใช้เงิน ๑๗,๒๔๕.๓๔ บาท กับดอกเบี้ย
 แก่โจทก์ ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับ ให้ยกฟ้อง โจทก์ฎีกา

ศาลฎีกาเห็นว่า ในกรณีที่ธนาคารใดได้รับเช็คเช็คธรรมดาจากผู้เคยค้าของตน
 เพื่อเรียกเก็บเงินตามเช็คนั้น ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 มาตรา ๕๕๕ และได้รับเงินตามเช็คนั้นไว้เพื่อผู้เคยค้าของตน การกระทำเช่นนี้ไม่ว่า
 จะฟังว่าเป็นการกระทำในฐานะตัวแทนของผู้เคยค้าของตนหรือไม่ก็ตาม แต่ก็เป็นที่เห็น
 ได้ว่าคดีนี้เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องถึงบุคคลภายนอกด้วย กอวาคือเกี่ยวข้องกับระหว่างเจ้าของเช็คอัน
 แท้จริงกับธนาคารผู้เรียกเก็บเงินตามเช็คที่เช็คธรรมดา ซึ่งกรณีเช่นนี้มีกฎหมายบัญญัติไว้โดย
 เฉพาะแล้ว ศาลฎีกาจึงเห็นพ้องด้วยกับศาลชั้นต้นว่า ต้องนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและ
 พินัย มาตรา ๑๐๐๐ มาใช้บังคับ การที่จำเลยต่อสู้ว่า การที่จำเลยได้ "รับรองการ
 สลากหลัง" นั้น เป็นแต่เพียงการรับรองลายมือชื่อของนายอุดมเท่านั้น ข้อต่อสู้ของจำเลย
 เช่นนี้ ศาลฎีกาเห็นว่าฟังไม่ขึ้น เพราะไม่มีบทบัญญัติในลักษณะตัวเงินว่าด้วยเรื่องเช็ค
 บัญชีไว้ในที่ใกว่าให้มีการกระทำเช่นนั้น หากจะมีขึ้นใกว่าก็เป็นเรื่องทางปฏิบัติค่อ
 กันระหว่างธนาคาร เสียมากกว่า

ศาลฎีกาเห็นว่า เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ได้มีการลบข้อความบางประการ
 ในค้ำหลังเช็คที่พิพาทและโจทก์นำสืบฟังได้ว่าเช็ครายพิพาท โจทก์ได้สลักหลังให้แก่ตนเอง
 เพื่อให้ธนาคารเรียกเก็บเงินเข้าบัญชีของโจทก์โดยเฉพาะเท่านั้น แต่เมื่อหลังจากมีการ

ลบรอยแล้ว คงเหลือแต่ข้อความที่ทำให้การสลักหลังของโจทก์กลายเป็นการสลักหลัง
 ลอยไปเช่นนี้ การแก้ไขที่มีขึ้นย่อมถือได้ว่าเป็นการแก้ไขในส่วนสำคัญอันหนึ่งของเช็ค
 และเมื่อมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในข้อสำคัญอันเกิดขึ้นโดยคู่สัญญาผู้ต้องรับผิดชอบตามตัวเงิน
 มิได้ยินยอมด้วย เช็คที่พิพาทก็ย่อมเป็นอันเสียไปตามมาตรา ๑๐๐๗ การที่นายอุคม
 เชนประสิทธิ์ ใ้รับเช็คที่พิพาทต่อไปจากผู้ที่ยกออกไปจากโจทก์ โดยนายอุคมยอม
 สามารถเห็นร่องรอยแห่งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้โดยประจักษ์เช่นนี้ นายอุคมก็ย่อม
 จะถือเอาประโยชน์จากเช็คที่พิพาทไม่ได้ และตกเป็นผู้ที่ไม่มีสิทธิหรือมีสิทธิเพียงอย่าง
 บกพร่องดังที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๐๐ นั้นเอง ส่วนธนาคารจำเลยก็สามารถจะแลเห็น
 ได้ว่าเช็คที่ผู้เคยค้ำมา เข้าบัญชีเพื่อให้ธนาคารจำเลยเรียกเก็บเงินจากธนาคารไทย-
 พาณิชย์ จำกัด นั้นมีร่องรอยการลบข้อความออกปรากฏเป็นพิรุณอยู่ ธนาคารจำเลยก็
 ขึ้นเรียกเก็บเงินและรับเงินตามเช็คนั้นไว้เพื่อนายอุคม ผู้เคยค้ำของคนที่เช่นนั้น แม้
 จำเลยอาจจะสุจริตก็ตาม แต่ก็พึงว่าจำเลยปราศจากความประมาทเลินเล่อไม่ได้
 จำเลยจึงต้องรับผิดชอบโจทก์ผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คที่พิพาท"

พิพากษากลับ บังคับคดีตามศาลชั้นต้น

ตัวอย่างที่ ๓

ธนาคารโจทก์รับเช็คจากลูกค้าได้ตราเช็คพร้อมเฉพาะแก่ธนาคารโจทก์
 เช็คนาย มีผู้นำเช็คนั้นไปเข้าบัญชีธนาคารจำเลยเรียกเก็บเงินโดยที่ตราชื่อธนาคารโจทก์
 ในเช็คพร้อมเฉพาะออก มีตราธนาคารโจทก์รับรองการแก้ไข แต่ลายมือชื่อบุคคลผู้รับรอง
 การแก้ไขไม่มีในตัวอย่างผู้มีอำนาจลงนามแทนโจทก์ ถือว่าเป็นลายมือชื่อปลอม การแก้ไข
 ไซ้ทำโดยโจทก์ไม่ได้ยินยอม ธนาคารจำเลยเรียกเก็บเงินตามเช็คแล้วจ่ายเงินแก่เจ้าของ
 บัญชีไป คนของจำเลยไม่ตรวจลายมือชื่อที่รับรองการแก้ไข เป็นประมาทเลินเล่อ จำเลย

ต้องใช้เงินแกชานาคาร โจทก์ซึ่งจ่ายแก่ลูกค้าของโจทก์ไปตามจำนวนในเช็ค

คำพิพากษานี้ที่ ๓๒๔๔/๒๕๒๒ (ระหว่าง ธนาคารกรุงเทพ โจทก์
ธนาคารมหานครฯ กับพวก จำเลย)

ข้อเท็จจริงมีว่า

เมื่อวันที่ ๑๗ และวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๔ โจทก์โดยสำนักงานสาขา
ตลาดน้อยได้รับเช็คธนาคารกรุงไทย จำกัด ลงวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๑๔ จำนวน
เงิน ๔๐,๐๒๖ บาท กับเช็คธนาคารไทยพัฒนา จำกัด ลงวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๑๔
จำนวนเงิน ๒๐,๐๐๐ บาทไว้จ่ายหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลเลี้ยงเซ่งจิ้น และนายสุเมธ
โลสุวรัตน์ ตามลำดับ เพื่อส่งไปเบิกเงินนำเข้าบัญชีบุคคลทั้งสองนั้นเมื่อได้รับเช็คไว้
แล้ว สาขาสำนักงานแห่งนั้นได้ซื้อกรรมเฉพาะ โดยกรอกชื่อธนาคารโจทก์ สาขา
ตลาดน้อย ลงในระหว่างเส้นขนานคู่และมีคนร้ายลักเช็คดังกล่าวไปก่อนส่งไปเบิกเงิน
ต่อธนาคารสุรพล สมบูรณ์ทรัพย์ นำเช็ค ๒ ฉบับนั้นไปเข้าบัญชีที่สำนักงานสาขาตลาดน้อย
จำเลยเมื่อวันที่ ๒๐ และวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๑๔ ตามลำดับ โดยเช็คนั้นมีการแก้ไข
ขีดฆ่าคำว่า "ธนาคารกรุงเทพ จำกัด สาขาตลาดน้อย" โดยมีดวงตราของโจทก์และ
ลายมือชื่อซึ่งไม่ปรากฏว่าเป็นของผู้ใครรับรองการแก้ไขนั้น สำนักงานสาขาตลาดน้อยจำเลย
ได้รับเช็คนั้นไว้และส่งไปเบิกเงินจากธนาคารตามเช็ค เมื่อได้รับเงินแล้วจ่ายให้นาย
สุรพล สมบูรณ์ทรัพย์ ไป ทางการเงินส่วนสามัญนิติบุคคล เลี้ยงเซ่งจิ้น กับ นายสุเมธ โลสุวรัตน์
ผู้มีสิทธิในเช็คนั้น จึงไม่ได้รับเงินตามเช็ค และโจทก์ได้ชักใช้เงินให้บุคคลทั้งสองแล้ว
มีปัญหาวาจำเลยกระทำโดยประมาทเลินเล่อหรือไม่

ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง ศาลอุทธรณ์พิพากษากลับ ให้จำเลยใช้เงิน
๑๐๐,๐๒๖ บาทกับดอกเบี้ยแก่โจทก์ จำเลยฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า พิเคราะห์แล้วให้ความว่า เช็ค ๒ ฉบับนั้นเป็นเช็คว่ารวม
เฉพาะ มีชื่อธนาคารโจทก์สาขาคนอย อยู่ในระหว่างเส้นคูนาน แต่ชื่อกิ่งกล่าวถูก
แก้ไขชื่อกิ่งออก มีความหมายของโจทก์กับลายมือชื่อซึ่งไม่ทราบว่า เป็นของผู้ใครรับรองการ
แก้ไขนั้น มีปัญหาว่าโจทก์เป็นผู้แก้ไขหรือยินยอมให้แก้ไขข้อความดังกล่าวหรือไม่ เห็น
ว่าแม้วางตราจะเป็นของแท้จริงของโจทก์ แต่ลายมือชื่อรับรองการแก้ไขนั้นไม่มีอยู่ใน
ตัวอย่างลายมือชื่อของผู้นำนางลงนามในเช็คว่าของโจทก์ซึ่งส่งไปให้จำเลยไว้ให้ตรวจ
สอบ จึงเชื่อได้ว่าลายมือชื่อกิ่งกล่าวเป็นลายมือชื่อปลอม ฟังได้ว่ามีผู้แก้ไขชื่อธนาคาร
โจทก์โดยโจทก์มิได้ยินยอม เช็คว่าจึงเป็นเสียใช้ไม่ได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ มาตรา ๑๐๐๓ ไม่ชอบที่จำเลยจะรับเงินตามเช็คนั้นไว้ การที่จำเลยรับเช็ค
และรับเงินตามเช็คนั้นไว้ เชื่อว่าจำเลยกระทำโดยสุจริต ไม่ทราบว่าลายมือชื่อนั้น
ปลอม แต่ให้ความความค่านายศิริวัฒน์ สมมติผู้พิพากษาจำเลยว่า นายศิริวัฒน์ อูยการ
มิได้ตรวจลายมือชื่อนั้นกับลายมือชื่อตัวอย่าง จึงไม่ทราบว่าแก้ไขนั้นไม่ชอบ เห็นว่า
การที่เจ้าหน้าที่ของจำเลยละเลยไม่กระทำการดังกล่าว ถือได้ว่าจำเลยประมาทเลิน
เลื่อ ต้องรับผิดชอบโจทก์ ฎีกาจำเลยฟังไม่ขึ้น

พิพากษายืน

คดีต่อไปนี้ ศาลอังกฤษวินิจฉัยว่าธนาคารได้ปฏิบัติด้วยความประมาทเลินเลื่อ

คดีระหว่าง *Ladbroke v. Todd* (๑๙๑๔)^๑

ชายคนหนึ่งนำเช็คว่าหนึ่งมา เสนอต่อธนาคาร แจ้งความจำนงขอเบิกบัญชี

๑

Ladbroke v. Todd (1914), 111 L.T. 43; 30 T.L.R.

433; 19 Com. Cas. 256; 6 Digest (Repl.) 416.

ด้วยเช็คฉบับนั้น ซึ่งเป็นเช็คที่ชื่กรอม มีข้อความว่า "ผู้ถือหรือผู้รับเงินเท่านั้น"
ธนาคารรับชายนั้นเป็นลูกค้า และเรียกเก็บเงินโดยไม่สอบถามข้อมูลอื่น ปรากฏว่า
เช็คนั้นถูกใช้โดยมา ศาลวินิจฉัยว่า เนื่องจากความประมาทเดินเลขของธนาคาร จึง
ไม่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา ๘๒

คดีระหว่าง Midland Bank v. Reckitt^๑

ข้อเท็จจริงมีว่า Lord Terring ซึ่งได้ประกอบธุรกิจทนายความ โดย
ใช้ชื่อว่า H.J.S. Woodhouse & Co. ได้รับมอบอำนาจจาก Sir Harold
Reckitt ในฐานะทนายความให้สั่งจ่ายเช็คจากบัญชีของ Sir Harold Reckitt
ในธนาคาร Barclays Bank สาขา Hull ได้ Lord Terring ได้
สั่งจ่ายเช็ค ๑๕ ฉบับ จำนวนเงิน ๑๘,๐๐๐ ปอนด์ โดยทุจริตจากบัญชีนี้ โดยเซ็น
ชื่อในเช็คว่า "Harold G Reckitt" โดย Mr. Terring ทนายความ"
และนำเช็คเหล่านี้เข้าบัญชีของตนในธนาคาร Midland Bank ที่ Coruhill
ซึ่งตนเองได้สั่งจ่ายเงินเกินบัญชีไว้ จากข้อเท็จจริงปรากฏว่า Midland Bank
ได้หาทางบังคับให้ Lord Terring นำเงินมาชำระหนี้ เบิกเกินบัญชีนี้แก่ธนาคาร
เนื่องจากเห็นว่ายอด เบิกเกินบัญชีสองบัญชีนั้นสูงเกินไป

ต่อมาเมื่อ Sir Harold Reckitt ฟ้องธนาคาร เพื่อเรียกเงินคืนธนาคาร
อ้างมาตรา ๘๒ และข้อความที่ระบุในหนังสือมอบอำนาจการ เป็นทนายความ เป็นข้อต่อสู้

^๑ Midland, Ltd., v. Reckitt, (1933) A.C. 1. (1932) All
E.R. Rep. 90, 102 L.J.K.B. 297, 148 L.T. 374, 48 T.L.R. 271,
76 Sol. Jo. 165, 37 Com. Cas. 202, H.L., 3 Digest (Repl.) 268.

ศาลชั้นต้นตัดสินให้ธนาคารชณะคดี โดยตัดสินว่าธนาคารมิได้ประมวล
โจทก์อุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ตัดสินให้โจทก์ชนะคดี จำเลยจึงอุทธรณ์คดีต่อ

คำพิพากษา

The House of Lords ตัดสินว่า "ธนาคารประมวลเงินเลข
ไม่ตรวจสอบการสั่งจ่ายเช็ค ซึ่งอยู่ในฐานะที่ธนาคารจะสังเกตเห็นว่า ไม่ใช่
เงินของ Lord Terrington ฯลฯ"

คดีระหว่าง Lloyd's Bank Ltd. v. E.B. Savory & Co.^๑

Savory & Co. คำแทนคำหุ้นออกเช็คให้กับผู้รับเงินและเพิ่มเติมคำว่า
"หรือผู้ถือ" และขีดคร่อมเช็ค พนักงานของ Savory สองคน คือ Perkins กับ
Smith ลักขโมยเช็คไปหลายฉบับ Perkins นำเช็คบางฉบับ เข้าบัญชีของตน ออกเช็ค
สั่งจ่ายผู้รับเงินระบุชื่อ และ เข้าบัญชีด้วยการส่งทางไปรษณีย์ หรือผ่านธนาคารสาขา
อื่น Smith นำเช็คเข้าบัญชีของภรรยา ออกเช็คสั่งจ่ายผู้รับเงินระบุชื่อ วินิจฉัยว่า
ธนาคารเรียกเก็บเงินตามเช็คของ Perkins ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมวลเงินเลข
ทั้งนี้ธนาคารทราบตัว Perkins เป็นพนักงานในบริษัทคำหุ้น นำเช็คมาธนาคาร เพื่อ
นายจ้าง แต่ธนาคารมิได้สอบถามเกี่ยวกับชื่อของนายจ้าง กลับยอมรับโดยไม่ข้อโต้แย้ง

^๑ Lloyds Bank, Ltd., v. E.B. Savory & Co., (1933) A.C. 201,
102 L.J.K.B. 224, 49 T.L.R. 116, 38 Com. Cas. 115; Sub nom.
Savory. & Co. v Lloyds Bank, Ltd. 148 L.T. 291, H.L., 3 Digest
(Repl.) 271.

(๖) ปัญหาต่อไปมีว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) รับเงินไว้โดยไม่สุจริต หรือโดยความประมาทเลินเล่อแล้ว ธนาคารจะต้องรับผิดชอบใคร ในสถานใด

ปัญหาที่ว่าธนาคารผู้เรียกเก็บต้องรับผิดชอบต่อใคร ความตอนท้ายของ มาตรา ๑๐๐๐ และ มาตรา ๘๒ แห่ง The Bills of Exchange Act, 1882 บัญญัติไว้เหมือนกันว่า "หาว่าเพียงแต่เหตุที่ได้รับเงินไว้หาทำให้ธนาคารนั้นต้องรับผิดชอบต่อผู้เป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้นอย่างใดไม่" คำตอบของปัญหาก็คงกล่าวก็คือ ธนาคารผู้เรียกเก็บจะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าของเช็คอันแท้จริง ผู้สั่งจ่ายไม่ใช่เจ้าของเช็คอันแท้จริง จึงไม่มีสิทธิฟ้องเรียกให้ธนาคารคืนเงินที่ธนาคารรับไว้แทนลูกค้า (คำพิพากษาฎีกาที่ ๑๕๐๑/๒๔๘๖ ระหว่าง บริษัทเฮนรีวอห์ จำกัด โจทก์ บริษัทเฮียบ เสงหลี จำกัด กับพวก จำเลย) ส่วนใครเป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้นไม่เป็นข้อยุ่งยากต้องพิจารณาตาม ป.พ.พ. มาตรา ๘๐๔, ๘๐๕ ปัญหาอยู่ที่ว่า กรณีที่เช็คยังไม่ตกไปถึงมือผู้รับเงิน ใครจะเป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้น ในหนังสือ Law of Banking ของ Pageted. ๖ หน้า ๒๘๖ กล่าวว่า ถ้าเช็คถูกฉก หรือถูกหลอกลวงไปโดยไม่มีผู้ใดที่มีสิทธิในเช็คก็ถือว่าผู้สั่งจ่าย ถือว่าผู้สั่งจ่ายเป็นเจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คนั้น ถ้าพิจารณาตามกฎหมายไทย ถ้าผู้สั่งจ่ายออกเช็คแล้วยังไม่ทันได้ส่งไปถึงมือผู้รับ เช็คนั้นหายไป หรือมีผู้ได้ไปโดยทุจริตจากการฉกหลังปลอมลาย เช่นผู้รับเงินแล้วนำไปฝากเข้าบัญชีดังนี้ น่าจะต้องถือว่าผู้สั่งจ่ายเป็นผู้เสียหายและเป็นเจ้าของเช็คอันแท้จริง ผู้สั่งจ่ายย่อมมีสิทธิเรียกร้องเอาแก่ธนาคารผู้รับเงินได้

สำหรับปัญหาที่ว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บจะต้องรับผิดชอบต่อผู้รับเงินในสถานใดนี้ เห็นว่า ธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting bank) กับตัวผู้ทรง หรือเจ้าของเช็คอันแท้จริงไม่มีนิติสัมพันธ์ในทางสัญญาต่อกัน แต่การที่กฎหมายให้ธนาคารผู้เรียกเก็บ

รับผิดชอบเป็นเจ้าของเช็คอันแท้จริงนั้น เมื่อเจ้าของเช็คอันแท้จริงไม่มีมูลหนี้ตามสัญญาที่จะอาจขึ้นฟ้องธนาคารผู้เรียกเก็บได้ คงต้องเข้าใจว่า เป็นความรับผิดชอบทางละเมิด กล่าวคือ ธนาคารผู้เรียกเก็บได้กระทำการโดยประมาทเลินเล่อ โดยผิดกฎหมาย ทำให้โจทก์ผู้เป็นเจ้าของเช็คอันแท้จริงได้รับความเสียหาย ธนาคารผู้เรียกเก็บจึงต้องรับผิดชอบต่อผู้รับเงินในมูลละเมิด เทียบตามนัยแห่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๐๐/๒๕๒๔ (ระหว่าง นายกุศลิต เหลาจักกะวัฒนา โจทก์ กรมไปรษณีย์โทรเลข ฯ กับพวก จำเลย การสื่อสารแห่งประเทศไทย จำเลยร่วม)

ข้อเท็จจริงมีว่า โจทก์เป็นเจ้าของเงินและเป็นผู้ส่งตัวแลกเงินกับจดหมายไปให้แก่นายรับที่กรุงเทพฯ เมื่อตัวแลกเงินกับจดหมายส่งไม่ถึงผู้รับเพราะความประมาทเลินเล่อของบุรุษไปรษณีย์ลูกจ้างจำเลยที่ ๑ เป็นเหตุให้ตัวแลกเงินของโจทก์ตกอยู่ในความครอบครองของจำเลยที่ ๓ แลวนำไปเปิดบัญชีเงินฝากไว้กับจำเลยที่ ๔ (ธนาคารสงเคราะห์) ต่อมาจำเลยที่ ๓ โฉนดเงินตามตัวแลกเงินจำนวนนี้ที่จำเลยที่ ๔ เรียกเก็บมาเข้าบัญชีฝากเงินของจำเลยที่ ๓ โดยที่จำเลยที่ ๓ ไม่มีสิทธิ

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยที่ ๓ ที่ ๔ และจำเลยร่วม ร่วมกันหรือแทนกัน ชำระเงิน ๓๕,๐๐๐ บาท (ตามจำนวนที่ปรากฏในตัวแลกเงิน) พร้อมดอกเบี้ยแก่โจทก์ ยกฟ้องโจทก์ ส่วนที่เกี่ยวกับจำเลยที่ ๑ ที่ ๒

ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้เป็นว่า ให้จำเลยร่วมชดเชยค่าเสียหายแก่โจทก์ ๕๐ บาท จำเลยร่วมและจำเลยที่ ๔ ฎีกา

ศาลฎีกาวินิจฉัยเกี่ยวกับจำเลยที่ ๔ ซึ่งเป็นธนาคารผู้เรียกเก็บ (collecting Bank) ว่า "คดีไต่ความว่า เมื่อจำเลยที่ ๓ นำตัวแลกเงินตามเอกสารหมาย จ.๗ ไปเปิดบัญชีฝากเงินประเภทออมทรัพย์กับธนาคาร จำเลยที่ ๔ ได้มีข้อความปรากฏโดยแจ้งชัดในตัวแลกเงินว่าชื่อผู้รับซึ่งระบุไว้ในตัวแลกเงิน และชื่กร่อมไว้โดยเฉพาะ ไม่ใช่ชื่อ

จำเลยที่ ๓ แต่เป็นชื่อ "เอเซียโมราส" เมื่อจำเลยที่ ๓ ขอใช้ชื่อในบัญชีฝากเงินว่า "เอเซียโมราส" โดยไม่ตรงกับชื่อจำเลยที่ ๓ ที่แท้จริง เพื่อให้ตรงชื่อตามที่ระบุไว้ในตั๋วแลกเงิน ทั้งยังเขียนตัวอย่างลายเซ็นชื่อผู้ฝากเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งก็ไม่ตรงกับชื่อของจำเลยที่ ๓ อยู่นั่นเอง เป็นพิรุธ จำเลยที่ ๔ ก็ยังให้จำเลยที่ ๓ เปิดบัญชีโดยรับเอาตั๋วแลกเงินของโจทก์ดังกล่าวไว้แล้วเรียกเก็บเงินในนามของ "เอเซียโมราส" จากนั้นก่อนญาติให้จำเลยที่ ๓ ทำการถอนเงินจำนวนนี้ไปทั้งหมดในวันรุ่งขึ้น จากวันที่จำเลยที่ ๓ เปิดบัญชีประเภทออมทรัพย์กับจำเลยที่ ๔ นอกจากนี้ขอเท็จจริงยังปรากฏอีกว่าตั๋วแลกเงินเอกสารหมายเลข จ.๗ ก่อนที่จำเลยที่ ๓ จะได้นำมาเปิดบัญชีเงินฝากกับจำเลยที่ ๔ ดังกล่าว ก็ได้มีการนำไปขอเบิกเงินจากธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด สาขาบางลำพู แต่ได้ถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน เพราะตั๋วแลกเงินฉบับนี้ระบุชื่อผู้รับคือ "เอเซียโมราส" ไว้โดยเฉพาะ แสดงว่าชื่อ "เอเซียโมราส" ได้มีบัญชีไว้กับธนาคารก่อนแล้ว แต่จำเลยที่ ๔ ก็ยังยินยอมให้จำเลยที่ ๓ เปิดบัญชีโดยใช้ชื่อ "เอเซียโมราส" เพื่อให้ตรงกับชื่อตามที่ระบุไว้ในตั๋วแลกเงินนั้นได้อีก ศาลฎีกาเห็นว่าพฤติการณ์การกระทำของจำเลยที่ ๔ ตามที่โจทก์ความดังกล่าว จำเลยที่ ๔ จะอ้างว่าได้ปฏิบัติตามวิธีการและระเบียบของธนาคาร จำเลยที่ ๔ ไม่ไถ่กระทำละเมิดต่อโจทก์ไม่ได้"

พิพากษาเป็น

ส่วนปัญหาที่ว่า ใครจะเป็นผู้มีหน้าที่พิสูจน์ว่าธนาคารผู้เรียกเก็บรับเงินไว้โดยไม่สุจริต ระบุไว้โดยประมาทเลินเล่อ ขอนี้เห็นว่า ผู้ใดกล่าวอ้างว่าอีกฝ่ายหนึ่งกระทำโดยประมาท ผู้นั้นมีหน้าที่สืบ ฉะนั้น ในกรณีที่เจ้าของอันแท้จริงแห่งเช็คฟ้องเรียกเงินจากธนาคารผู้เรียกเก็บคืน จะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า ธนาคารดังกล่าวได้รับเงินไว้โดยไม่สุจริต หรือปราศจากความระมัดระวัง ฝ่ายธนาคารก็ต้องนำสืบแสดงให้ศาลได้เห็นว่าการรับเงินตามเช็คชื่อก่อนนั้นไว้โดยสุจริต และมีได้ประมาทเลินเล่ออันได้รับความคุ้มครองควมাত্রา ๑๐๐๐ กวบ